

**ИЗБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ
В 7 ТОМА**

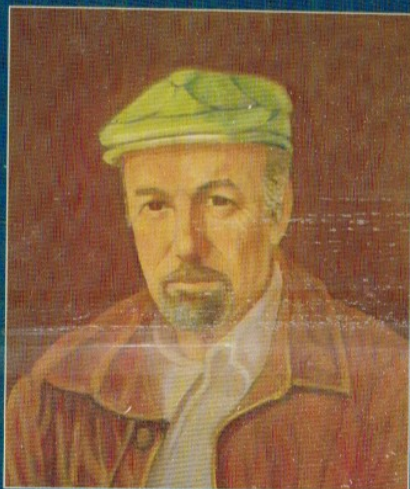
- © Ивайло Петров, автор
 - © Петър Добрев, библиотечно оформление, 2006
 - © Издателство „Захарий Стоянов“, 2006
- ISBN 954-739-627-7 (т. 6)
- © УИ „Св. Климент Охридски“, 2006
- ISBN 954-07-2164-4

ИВАЙЛО ПЕТРОВ

ПЪРВА ТАЙНА

Сборник разкази

Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
Университетско издателство
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
София, 2006

Издателство
• ЗАХАРИЙ
СТОЯНОВ •

Университетско
издателство
• СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ •

Но „първата тайна“ в тези разкази ще свържем с времената на иносказателното. Тогава, когато човекът не само оцеляваше, но се опитваше и да надскочи времето си чрез своите „малки илюзии“ и дребни измами, да дръпне „дявола за опашката“ и да се отдаде на „циганската рапсодия“. В някои от разказите можем да открием човешкото и в няколко анималистични творби, които разтърсват с примери на саможертва, на майчина обич, трагизъм, благородство и достойнство.

10 лв.

ISBN 954-739-627-7

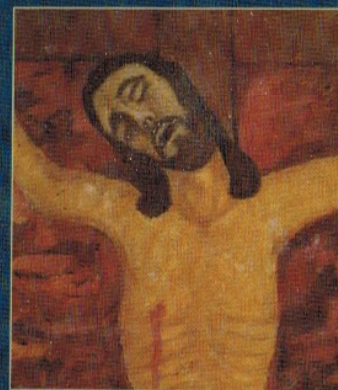

9 789547 139627

ИВАЙЛО ПЕТРОВ

ПЪРВА ТАЙНА

ИВАЙЛО ПЕТРОВ

ИЗБРАНИ
СЪЧИНЕНИЯ
В 7 ТОМА

ТОМ 6

ПЪРВА ТАЙНА

МОЯТ ПРИЯТЕЛ ОТ СЕЛО К...

Миналата година бях ходил на лов в тяхното село с ловци от столицата. Скитахме цял ден из планината и привечер се изгубихме. Аз останах сам. Като преминавах през една урва, се подхлъзнах, паднах в пропастта и си навехнах крака. Пропълзях из пропастта и дадох два изстрела. Никой не ми отговори. Бях се примирил с мисълта да ношувам сам сред планината, когато чух стъпки на човек. Той идеше право срещу мен. На раницата му бе пристегнат напреки, така че да се вижда отдалече, едър червеникав заек.

– Живо-здроо, колега! Как е?

– Нищо...

– И това става. Нали е речено „наслука“ – каза той и се поспря. – Да вървим, че окъсняхме.

Казах му, че не мога да вървя. Той остави раницата и седна до мен. Опипа болния ми крак и почна да го разтрива бавно и внимателно. Видях лицето му отблизо. Широко, скулесто, с къс нос и влажни, усмихнати очи, в чийто блясък странно се съчетават доброта и простодушната наивност на възрастен селянин.

Тръгнахме. Той ме подкрепяше. Ала не изминахме сто метра, и аз спрях.

– Ще те нося аз тебе! – каза той и отново свали раницата. – Качвай се на гърба ми. Ей го селото, на хиляда крачки.

Аз дълго се противях. Неудобно и срамно ми бе да яхна непознат човек. Но той бе упорит, и то грубо упорит. Хвърли заека, за който бе ходил цял ден из планината, и ме метна на гърба си. Пристигнахме в село

по-късно. Жена му ми направи компрес. Гощавах ме, разговаряхме до полунощ, запознахме се и станяхме приятели.

Всяка събота вечер той ме очакваше на малката железопътна спирка. Посрещаше ме с един и същ поздрав, приятен и на двама ни:

– Много заек, много нещо! Особено във второ поле, което бе забранено три години. От всяка трънка изскачат...

На прага ме очаква така Гинка. Надхвърля четиридесет, а шета като девойче. Нося шоколадчета и книжки за децата, но това е малко за гостоприемството, което получавам. Кака Гинка ме гощава като свой син, завърнал се у дома след дълго отсъствие. А нейният син Зарко учи в града за инженер. Остават му още две години да завърши. Има си приятелка, също инженерка, дъщеря на полковник. Него вече не го мислят. Той, кажи-речи, е хванал хляба си в ръка. Сега ще гледаме малките. И тях да наредим, па тогаз ще почиваме.

Зная всичко за тези хора – радостите, грижите, надеждите им. Зная кога и как е построена къщата им, зная дори отношенията им с другите хора от селото. Защото те нямат тайни.

Миналата събота пак гостувах на бачо Стоян и кака Гинка. Рано сутринта чух скимтенето на кучетата. Бачо Стоян ги водеше на синджир и ласкаво ги ругаеше. Утринта бе тиха и влажна. Звездите гаснеха. Хребетът на отсрещната планина, тъмен и грапав, извит като гърбица на камила, бележеше плахите багри на заревото. След един час стигнахме на ловното място. Котловина, обградена с полегати склонове, надиплени с гъсти гори. Бачо Стоян пусна гончетата и те веднага се шумгнаха в гъстака.

Аз отминах по-нагоре и застанах на една пътека, по която трябваше да мине подгоненият дивеч. Свалих двуцевката от рамо и зачаках. Едва ли има нещо по-красиво от това, да стоиш сам сред планината и да гледаш как се ражда есенният ден! Синевата на небето се избистря, издига се нагоре и става шеметно прозрачна. Бялата омара на мъглата бавно се свлича от върховете, събира се в сухите порои и потича по дефилето като приказна река. И тогава планината подобно на млада болна жена открива своето великолепиe на нежна скръб, безнадеждност и разкош. Диплите на горите, наситени с всички багри на палитрата, тръпнат под лъчите на слънцето, гонят се нагоре към върховете и искат да ги надхвърлят. Но техният плисък не се чува. Чува се симфонията на тишината, която люлее цялата планина и влива в душата ефирни струи на сладка тъга и размисъл. Всичко е велико и просто. Така велико и просто, че почваш да се съмняваш в гения на човека. Защото той, каквото и да постигне, преди всичко умира. А това небе, тази планина, това уханье на влажни листа и клей, това тъжно очарование на есента няма да умре...

Гончетата яростно изскимтяха някъде по склона. После, като изгубиха от очи дивеча, гласовете им се успокоиха. Цялата планина се изпълни с техния задъхан, страстен лай. Аз не застанах нащрек, не усетих трескавите удари на сърцето си. Обзела ме бе оная сладостна леност, която успокоява и поражда безметежни, преливащи се мисли. Гледах един грамаден стар дъб и се опитвах да отгадая неговите столетия. Изведнъж под дъба се появиха някакви мъже, едри като великани, облечени в ризници и шлемове. Знамето им бе от конска опашка. Насядаха под сянката и заговориха на някакъв език. Пиеха от волски рого-

ве и пееха песни, насечени от див и страстен ритъм, които сякаш бях чувал от по-рано, които сякаш бяха живели в кръвта ми, преди да ги чуя...

– Ехе-е-ей!

Гърленият глас на бачо Стоян прекъсна виденията ми от историята и отекна из планината. Ослушах се. Гончетата не лаеха. Бачо Стоян продължаваше да ме вика.

Той стоеше прав сред една полянка. Пушеше цигара и гледаше към земята. В ръката му лъщеше нож. До краката му лежеше някакво тъмночервено тяло и шаваше. Бачо Стоян пушеше и го наблюдаваше със спокойно любопитство.

– Ще ядеш кокошки, а? – говореше той и се усмихваше. – А сега да видим дали ще намериш перце да хапнеш.

Бе одрал една жива лисица от муцуната до опашката и се наслаждаваше на предсмъртните ѝ мъки. Тя бе ранена в предните крака и всичко у нея бе здраво. Нямаше само кожа. Правеше усилия да се изправи и дишаше със сподавени звуци. По мускулите ѝ трептах последните рефлексии на живота.

– Аха, ще станеш на... куково лято! – каза бачо Стоян, усмихнат като дете.

Наведе се над лисицата и порна корема ѝ. Извади стомаха и оживено извика:

– Видиш ли? Знаех, че е яла кокошки. Ето перцата. Чакай да видим сега как бие мръсното ѝ сърчице. – И като се наведе отново към лисицата, той порна гръдната ѝ кост и я разтвори. – Аха, ето го! Гледаш ли как подскача?

Гледах. Как сърцето на лисицата биеше с последни удари, как под любопитните очи на човека си отива един живот. Изтръгнах се от вцепенението и се от-

далечих. Вървах бързо по нагорния склон и имах чувството, че ей сега ще падна, някой ще разтвори гърдите ми и ще съзерцава с любопитство как бие моето сърце.

А моят добър приятел бачо Стоян тревожно и загрижено ме зовеше. Не се върнах при него и няма да се върна. Той ми отне очарованието на един есенен ден, отне ми едно приятелство.

АРТИСТ

Миналата есен ходих по моя край. Един ден излязох на лов. Късно следобед, когато хвана жегата, наминах към рибарника при чичо Митьо да пийна вода. Около малкия язовир, притиснат от два голи хълма, бе пусто и диво. От време на време в тръстиките припляскаше шаран, обаждаше се жаба и над гъстата, масленозелена вода отново лягаше плътна следобедна тишина, която предразполага за тежък, ленив сън. Но чичо Митьо не спеше. Още като приближих белосаната барака, чух неговия тънък глас и ми се стори, че се кара с някого.

– А, не можеш ме измами, козя брадичка, не можеш!

– Я не обиждай! – обади се друг глас. – Аз честно си играя, ама ти шикалкавиш.

Познах плътния тенор на поп Костадин и си спомних, че чичо Митьо, преди да стане кооператор, всяка вечер ходеше при попа да играят на табла. Той бе наш съсед и когато си го спомням от ония години, виждам го с табла в ръка. Двамата с попа бяха такива запаянковци, че можеха да хвърлят заровете цяло денонощие само за едно локумче, забодено на клечка за зъби. „Ето какво нещо е страстта – помислих и спрях пред вратата. – И старият поп да се вдигне в тая жегата на три километра от селото за една табла!“

– Ча-ка-ай! – извика чичо Митьо. – Върни си пула назад!

– Защо да го връщам? Хвърлих пет и три.

– Пет и едно беше.

– Пет и три.

– Пет и едно.

– Със слепи не играя.

– Хвърляй отново!

– Да имаш да вземаш! На дядо ти попа такива не минават. Дай да ти духна на зара, щом се сърдиш.

– Духни ми на калпака! – сопна се чичо Митьо и удари силно пула в таблата.

Интересно ми бе да слушам как чичо Митьо, кротък и смирен човечец, вместо да си почива навън под сянка, седи в душната барака и се кара с попа.

– Божи човек си, а лъжеш като циганин! – обади се отново той.

– Лъжеш ти, че не можеш да ги играеш! – отвърна му попът.

– Дип, че ти върви зарът...

– Ти хвърляш чифтове, на мен вървяло! Ето, виждаш ли? Голяма драка си бил, да ме прости Бог. Ама пак ще паднеш. Аз най-напред ти давам преднина, да не се откажеш. Нали ми знаеш тактиката?

– Дрънкай си ти!

– От двайсе години играем, да си ме бил два пъти. И то така, от мен да мине...

– Изкуфяла е тая под калмавката ти, дядо попе-е! Ами кога ти грабнах стоте левчета, забрави ли? Купих си калпак за Великден. Цяла кръчма хора бяха свидетели. Ами локумите, дето съм ги изял от тебе? На вагон не можеш ги натовари.

– Аз затуй не искам да играя с тебе, защото си манга, Бог да ме прости.

– Че не играй...

– За последен път. Да те натупам и сега, та да ти държи влага цял живот... Взел ми бил сто лева! Ами забрави ли кога те накарах да целунеш таблата пред

цялото кафене? Кафеджията я беше тръкнал на задника си...

– Охо-хо-хо! – сладострастно изръмжа чичо Митьо. – Тъкмо това ми трябваше! Така, така, така! Е, дядо попе, както съм ги наредил така, не можеш ме прескочи. За такова нещо знаеш ли какво дават в Цариград? Ей такова нещичко, нà! Хи-хи-хи!

– Дай го на жена си, да ме прости Бог!

– Че и на баба попадия.

– Дърта е...

– Ха сега лягай да спиш! – каза весело чичо Митьо. – Аз, като свърша, ще те събудя... Не пипай зара! Сега играе само майсторът. Така-а! Духай ми му ти, колкото си искаш... Е, сега може. Заповядай и стигай ме, ако ти държи. Докато хвърлиш две и четири, аз ще си ги обера.

Но поп Костадин хвърли, изглежда, тъкмо две и четири и почна да напредва. Чичо Митьо мълчеше, но като видя, че попът му взема играта от ръцете, не се стърпя и извика:

– Мошеник си ти и туйто! Мошеник с брада!

– Не обиждай, рекох, чедо мое!

– Пръч! Дяволуци правиш, видях...

– Изчадие адово си бил ти!

– Кой, аз ли бе?

– Седнал да играе, а ръцете му сакати. Нà, Господ гледа отгоре...

– Да му намокря брадата аз на твоя Господ! – извика чичо Митьо и тръсна таблата така, че пуловете се разсипаха на пода. – Ще ти бухна една в мазната калимавка, та...

Изглеждаше, че ще се сбият. Почуках на вратата, да ги помиря.

– Влез! – обади се отвътре чичо Митьо.

Застанах на прага учуден. Чичо Митьо бе сам.

– С кого играеше?

– Че... самичък – каза чичо Митьо и отмести таблата настрана.

– Лъжеш. Къде изчезна попът?

– Какъв ти поп! Аз оная леригия пускам ли я тука бе?

Смах се дълго, мъчително. Чичо Митьо люпеше слънчогледови семки и ме гледаше с недоумение.

– Ти си бил истински артист! – казах аз, като се насмях до умора.

– Ех! – рече простодушно чичо Митьо. – Самотията какво не прави от човека. Не артист, ами и владика може да стане. В самотията, момче, човек е такъв, какъвто си е. Истински.

МАЙКА

Тя отново слизаше по стръмния планински склон. Бе отслабнала от кърменето, очите ѝ горяха от глад. Гладуваше и когато намираще плячка, защото я поделеше на малките. Те бяха шест. Растяха бързо и ставаха все по-ненаситни. Често излизаха от леговището и скимтяха от нетърпение. Майката ги залъгваше с един кокал от умрял кон и излизаше да дири храна. Прескачаше пенливи потоци, промъкваше се през гъсти букови гори. Ушите ѝ бяха устремени надолу към равнината. Там имаше село, а край селото – кошара. Стадата пасяха в редките горички по склона.

Първия път нападна посред бял ден. Захапа овцата за гърлото и я метна на гърба си. Стадото се изплаши. От шумите изскочиха кучета. Спуснаха се след нея и я притиснаха от две страни. След малко дотичаха и овчарите.

– Вълк, вълк! – викаха те и насъскваха кучетата.

Вълчицата успя да се измъкне нагоре в планината и спря на една полянка. В устата ѝ сладеше топлата овча кръв. Тя се облизваше и виеше от настървение... И така биваше всеки път. Промъкваше се близо до стадата и чакаше с часове в някой храст, изнемошляла от глад и надежда. Кучетата я угаждаха отдалече, овчарите бдяха нащрек.

Тази вечер пак клечеше край гората. Слънцето отдавна бе залязло. Рядко позвъняваше клопотар или изблейваше агне. Кучетата спяха. Духаше лек ветрец от полето към гората и те не усещаха присъствието на вълчицата. Тя излезе от гората и стигна до кошарата. Близостта на овцете я накара да забрави всяка

предпазливост. Засили се да прескочи оградата и падна по гръб. Нещо светна с трясък и опали гърдите ѝ. Тя се съвзе и побягна назад. Десният ѝ заден крак се откъсна и почна да се мята встрани.

Наближаваше полунощ, когато се довлече до леговището. Можеше да легне някъде по пътя, но мисълта за малките не ѝ позволяваше да се предаде така лесно на смъртта. Искаше да ги види за последен път, да ги погали по муцунките. Те я подушиха отдалече и едно по едно се втурнаха да я посрещнат. Скимтяха, галеха се о нея и очакваха да им даде храна. Вълчицата легна на земята и не намери сили да ги погали за последен път. Те ръмжаха и скачаха възбудени върху нея. Вълчицата повдигна глава, захапа ранения си крак, който се държеше на една тънка ивица кожа, и го поднесе до устата на едно от малките. То лизна кръвта и налапа целия крак. Другите свадливо се нахвърлиха отгоре му и скоро се превърнаха на живо, скимтящо кълбо.

Вълчицата лежеше изопната и усещаше как я напуска животът, изпълнен с хищни набези, неравна борба за храна и любов към малките. Последните ѝ мисли бяха отправени към тях. Трябваше да ги нахрани и укроти, защото и лисицата можеше да ги открие и нападне. Те продължаваха да се боричкат и ръмжат. Вълчицата се довлече до тях и почна да въвира в устата им живата част от крака си. После отпусна глава и затвори очи.

Угаснаха звездите, по които се бе оправяла много нощи. Затихна вятърът, който ѝ бе донесъл отдалече сладките миризми на пляката. Цялата природа, която бе нейният голям, безкраен дом, потъна в гъст черен мрак. Тя лежеше в тоя черен мрак и усещаше с наслада как тялото ѝ, накъсано на парчета, преминава в телата на малките. Как нейният живот се прелива в техния живот.

ПЪРВА ТАЙНА

Моите съквартиранти Лили и Милойко Иванови са мили и приятни хора. Женени са отпреди три години и няма да преувелича, ако кажа, че семейството им служи за пример на всички семейства в квартала. Милойко работи в едно министерство и има голяма вероятност да стане началник на отделение. Той е способен и пословично трудолюбив, но преди всичко е добър и хубав човек. Единствената му слабост според мъжете от квартала е, че обожава жена си. Те имат донейде право да го презират, защото съпругите им винаги сочат Милойко за образец на истински съпруг. Но и мъжете, ако са справедливи, могат да посочат Лили като образец на истинска съпруга. И тя обожава мъжа си. Докато Милойко е на работа, тя не се спира за миг на едно място. Шета, изтупва килими, готви. Между моята и тяхната стая има стъклена врата, затулена с гардероб, и аз чувам ясно нейните живи стъпки. Тя обича, като шета, да си пее откъси от популярни арии. Когато излиза на балкона да простре някоя дреха, аз я виждам през прозореца. Буйните ѝ коси блестят като злато, очите ѝ се радват на всичко като очите на дете.

Късно следобед се завръща Милойко. В едната си ръка носи букетче. Цветята са негова страст. Зиме и лете той намира цветя и ги поднася на жена си. Изкачва стълбите на един дъх и с нетърпението на скъперник, който отива при своето съкровище, влиза в стаята. Лили го посреща с неизменния си радостен

вик: „Ах, ти си дойде!“ Следва една минута мълчание. Милойко отваря шкафа и казва:

– Хлябът е малко, ще отида да купя.

– Не, не! Довечера аз сама...

– Довечера сме на кино.

– Колко се радвам! Знаех, че ще купиш билети за новия филм. Казват, че бил хубав.

– А въглища имаш ли за утре?

– Донесла съм.

– Защо? Колко пъти съм ти казвал да не се насялаш с тия въглища! Виж, пак си бледа. Или искаш отново да легнеш болна?

Лили е боледувала като ученичка от жлези. Милойко не забравя това. Напротив, като че му е приятно да ѝ го напомня всеки ден.

– Но кофата е лека – казва Лили. – Приятно ми е да се пораздвижа.

– Отивай да се разхождаш из градината. Подишай чист въздух. Нали други път ще бъдеш послушна?

Още една минута мълчание.

Веднъж, като стоях до прозореца, видях един хлапак, който вървеше по отсрещния плочник. Носеше голям букет с жълти хризантеми. Погледна номера на нашето жилище и влезе. След малко се чу звънецът. Лили отвори вратата и запита:

– Кой ги изпраща?

– Един мъж...

– Кой е той?

– Не знам – каза хлапакът и се затича надолу по стълбището.

Лили мина през тесния хол и влезе в стаята си. Не чувах стъпките ѝ. След малко я видях на балкона, облечена в нова рокля. Взираше се ту в минувачите, ту към пожълтелите дървета на градината, като че тър-

сеше някого. Тоя ден тя излезе няколко пъти на балкона със странен блясък в очите.

Милойко се завърна от работа. След като затвори вратата на стаята, чух един звук, подобен на звука, който се чува при счупването на молив. Милойко не бе от ония, които няма да забележат и най-неуловимата промяна у жена си.

– Какво ти е? Да не си болна?

– Нищо ми няма – каза Лили.

– По лицето ти има някаква лоша червенина.

– Ах, Боже мой, престани! – нервно отвърна Лили. –

Други път казваш, че съм бледа, а сега червена.

– Но защо си тъй нервна?

– Ах, сега пък – нервна. Откъде ги измисли? Напротив, ти ми се виждаш спокоен...

– От радост, че можах да ти купя един чудесен букет. Изглежда, че не си го харесала...

– Какъв букет! Къде е? – тихо попита Лили и аз долових в гласа ѝ някакво разочарование.

– Как, хлапакът не ти ли го донесе?

– Нне-е!

– Ах, мошеникът с мошеник! – извика Милойко и почна да се разхожда из стаята. – Тази сутрин към десет часа видях една жена с кошница хризантеми. Рекох си: други път едва ли ще намеря такова нещо да те зарадвам, излязох и купих. Дадох левче на един хлапак да ги донесе. А той отмъкнал букета, хулиганът му с хулиган!

– Жалко! – каза Лили. – Е, нищо. Пак ще ми купиш... Но сам ще ми ги носиш, сам...

– Отсега нататък няма да се излъжа, но нали ме метна този хлапак!

– Иди да донесеш въглища, че се свършиха. А олио купи ли? Не? Знаех си, че ще забравиш. Колко пъти

ще ти напомням? Все аз ли да мисля за всичко? – каза Лили и се залови да приготвя вечеря.

Измина месец от тая случка. Милойко още не може да прости на хлапака, който го излъга. Лили пее вече само романси, и то от ония стари романси, които навяват тиха и сладостна тъга за нещо неизживяно и красиво.

СМЪРТТА НА ЕДИН РИЦАР

Минаваше обед. Аз все още газех из блатата около Искъра. Ботушите ми потъваха в рядката кал. Пушката тежеше. Мъчеше ме жажда, ала не спирах, да почина. Въображението властно ме караше да вървя напред. Всеки миг очаквах да чуя тревожния писък на лекокрила бекасица или да зърна ято патици.

Полето се разстиляше надлъж и шир. Пусто, морно, упоено от първите ласки на слънцето. Наоколо лежеше неспокойната тишина на ранната пролет и в нея се долавяше могъщият порив на възродения живот. Угарите димяха с бяла пара. Блатата целуваха суровата девствена синева на небето. Горе, навърх планината, белееше сняг и сякаш всяка минута чезнеше в люта борба със слънцето. Оттам слизаха в луда надпревара реки и потоци. Природата се готвеше за своето велико майчинство.

Слънцето наклони на запад. Угасна леката мараня, която трептеше над полето. Смесените, убити багри на селата се откриха ясно в сивата далечина. По сипеите на отсрещните планини паднаха ръждиви сенки.

Уморен и примирен с несполуката, турих пушката на рамо и се упътих към близката железопътна спирка. И тогава зърнах две патици. Силуетите им бавно плуваха по гладката повърхност на блатото, отразило златистия блясък на залеза. Припляскваха с криле, гмуркаха се, боричкаха се. После допираха човките си и дълго стояха една срещу друга, унесени и забравени.

Захласнати в любовната игра, те не ме забелязваха. Бяха по-далеч от изстрел, но и да бяха по-близо, не щях да вдигна пушката. Тази благородна мисъл ме изпълни с гордост и достойнство. Радвах се на себе си, че стоя и гледам тайнството на една любов, потиснал тъмните инстинкти на човешкото си сърце. Но треперех като трескав. Знаех, че мога да ги издебна лазешком и да ги убия. Извадих патроните от цевите, сложих ги в джоба си и тръгнах напред. Никога не бях се измъчвал така между доброто и злото. Никога една добродетел не беше ми струвала толкова терзания. Обърнах се настрани да не гледам патиците и тогава съзрях едно старо, изоставено гюме. Ако се закриех зад него, можех да ги стигна с изстрел. Трябваше да прегазя канала. Буйната вода, която идеше от върх планината, напълни ботушите, обгърна ме до кръста и почна да ме тласка назад.

Залегнах до гюмето. Патиците се любеха.

„Не! – казах си. – Няма да ги убия. Не мога. Само ще се прицеля. Ще задоволя жестоката си страст, без да ги смутя, и ще си отида.“

Сърцето ми биеше силно. Черните върхове на цевите ту докосваха патиците, ту се отклоняваха.

Стрелях.

Над блатото се вдигна сребристо облаче от пръски. Патиците излетяха и се извисиха над слънцето. Описаха кръг и минаха над гюмето. Стрелях още веднъж. Едната патица трепна, крилете ѝ се отпуснаха и тя падна на няколко крачки от мен. От цевта на пушката струеше тънка ивица дим. Наоколо миришеше на пролет и барут.

Патицата лежеше върху водата с разперени криле. Беше пепелявосива, с кафяви точки. Само на опашката ѝ имаше бяла рязка. Човката портокаловожълта, украсена със светли ресници. Беше лопатарка.

Седнах върху гюмето и запуших. Не смеех да отида при лопатарката и да я взема, но изпитвах удоволствие, че тя лежи пред мен смъртно устрелена. И докато я гледах, аз си спомних от разказите на стари ловци, че когато женската падне мъртва, мъжкият се върти около нейния труп и сам става жертва.

Това бе вярно. Лопатарът, който бе отлетял, скоро се завърна. Мина над мен, загуби се в светлината на залеза и се зададе от противоположната страна. Летеше ниско. Чувах шума на крилете му. Виждах как многоцветните багри на оперението му пречупват лъчите и ту се открояват ярко, ту се преливат в синкавозелено или оранжево-червено. Стрелях. Той не трепна и не промени посоката си. Отлетя в далечината. Напълних цевите и го зачаках. Той пак дойде. Между нас започна борба.

Той слизаше все по-ниско. Чувах как от гърдите му се изтръгват звуци на голяма, неотразима скръб. Оная скръб, която човекът би изразил с виковете... Той ме пленяваше с красотата и рицарския си порив към смъртта. Мина ми през ума смътната и ужасяваща мисъл, че искам да го убия, защото е въплъщение на горда и мъжествена красота. Студ мина по тялото ми. Ръцете ми почнаха да треперят. Ала на следния миг ме овладя необикновено спокойствие. Не изпитвах нито угризение на съвестта, нито съжаление към него. Трябваше да го убия. Целех се бавно и внимателно. Изстрелях всичките си патрони. Остана ми само един...

Лопатарът кръжеше над главата ми все по-смел и незащитен, сякаш искаше да ме победи със своя подвиг. Увереността ми да го победя започна да отслабва. Ръцете ми отново отмаляха. Погледът ми се замъгли. Виждах едно тъмно петно, което трептеше във

въздуха и се приближаваше към мен. Натиснах спусъка за последен път...

Облаците плуваха кротко по небето. Земята дишаше бяла пара. Природата тръпнеше от любов. Турих пушката на рамо. В душата ми тежеше страшна пустота. Преди да си тръгна, погледнах към блатото. Оттам ме гледаше едно живо рицарско око.

АВТОСТОП

Нашите бамбини не дават вече пара за влак или автобус. Всички излизат на края на града и чакат превозни средства. Отначало шофьорите качваха първата, която се изпречи на пътя им, но сега си избират най-лъскавите. Има бамбини от нашия град, дето обиколиха България пет пъти по този начин, а има и такива, дето пък редовно си прекарват лятото на море. И ние опитахме на автостоп, ама – ядец. Нашите шофьори не качват мъже като европейските. И две ръце да му дигаш, не те поглежда и отминава.

Не е мъжка работа да чакаш по автостопове, но стана мода, а понякога се налага да пътуваш бързо. Имам си завързано с едно момиче от Варна, а до Варна трябва да сменяме два влака и два автобуса. Каррах службата там, запознахме се и уж войнишка любов беше, а излезе сериозна работа. Има повторен баща и семейното ѝ положение е лошо. Бащата ту я пъди от къщи, ту иска да я даде на някого, да се отърве от нея. Веднъж ми праща телеграма: ела веднага. Щом прати такава телеграма, знам, че работата е много напечена. Телеграмата пристигна в събота следобед и аз реших да тръгна на автостоп. Излязох на края на града, коли и камиони много, но никой не спира. По едно време се зададе моят съсед Кунито. Излязох насреща му, той понамали, но като ме видя, даде газ и отмина. Хвана ме яд, взех едно камъче и замерих стъклото на кабината. Онзи си показва муцуната, тегли ми една майна, аз му я върнах двойно и така се разделихме. На другия ден в квартирата ми дойдоха

кварталният отговорник и един служител от жилищната комисия. Оглеждат стаята, шушукат си нещо и слухтят към кухнята, дето шета така Динка. Мина не мина седмица, пак дойдоха. Какво има бе, другари, питам, а те мърморят и се окашлят. На третия път изплюха камъчето. Не било прилично да живея стая до стая със сама жена, аз – ерген, а тя – вдовица. Вие луди ли сте бе, другари, казвам, да допускате такава идиотщина! Кака Динка, казвам, майка може да ми бъде, че е два пъти по-възрастна от мене. Пък и така си е, аз съм сирак и тя се грижи за мен като за син. След смъртта на бай Милан жената се поболя от мъка и съвсем падна, та дето има по-тежка работа, аз я върша. А бе то понякогиш такива сираци и вдовици, казва кварталният, хубавичко си помагат във всяка една работа, и суче мустак. Да го хванеш за яката и да го метнеш през прозореца, ама после ще те изпатят на кино от шест до пет. Както и да е, взеха ме на мезе в квартала и работата стигна до другарски съд. Аз казвам, че кака Динка ми е майка, те твърдят, че спя с нея. Аз казвам, че съм на двадесет и три години, а кака Динка на петдесет, те твърдят, че това нямало никакво значение, що се касае до оная работа. Нямаше как, поисках свидетели и те веднага ги повикаха. Кунито и зет му. Излезе, че аз и кака Динка правим всяка вечер безплатно кино на семейството му и го развращаваме. Дъщеричките му нито можели да си учат уроците, нито да спят от възмущение. Майка му пък била на умиране. Както си лежала в леглото, ще не ще, гледала в моя прозорец и виждала две сенки, моята и на кака Динка. Оттам ми иде болестта – викала и сочела моя прозорец. Ако се разделят ония развратници, ще стана от легло и ще шетам като мома. Кунито агитира още две бабички от махалата да се разболеят и те заявиха, че ако не се

махна от така Динка, ще починат преждевременно в знак на протест. Намеси се и учителката, защото три ученички от последния клас признаха, че слабият им успех се дължи на моите неморални отношения с така Динка. Когато седнем да си учим уроците, казваха те, неволно започваме да мислим какво става в съседната къща и се разсейваме. Учителката призна причината за слабия им успех за уважителна. Дори продавачката в кварталната сладкарница, престарялата мома Надя, която е предавала на всички ни безплатни уроци по любов, окачи табелка над тезгяха „Консумация само за морални лица“, с което фактически искаше да забрани на мен и на така Динка да си купуваме захар и кафе. Изобщо Кунито подведе квартала да ми обяви морална стачка.

Когато клюката стигна до ушите на така Динка, тя припадна, а като се съвзе, ми каза:

– Пешо, злите езици няма да ни оставят на мира, какиното, ами си търси друга квартира!

Започнах да търся друга квартира и от жилищната комисия ми посочиха една никаква стая на края на града. Там живеят зетят и сестрата на Кунито. От жилищната комисия разбрах, че на тях пък им сочат моята квартира. Изведнъж цялата кондика ми стана ясна. Кунито иска да намърда сестра си в моята стая с ползване на кухня...

Същия ден получих от моичката още едно писмо, а до вечерта и телеграма. Повтореният ѝ давал два дни срок – или да се маха от къщи, или да се омъжи за някакъв шлосер. Тичам на гарата – влакът заминал. Тичам до автобусната спирка – автобусът повреден. Върнах се вкъщи и се чудя какво да правя. По едно време, чувам, някой вика Кунито от портичката и го кани на събрание в дома на профсъюзите. На път съм, каза Кунито, тръгвам тази вечер в шест. Погледнах

към улицата и видях камиона му натоварен с кафези, а в кафезите бели петли. Ще се изям, казах си, ако Кунито не ме заведе тази вечер до Варна. Световен съм по номерата, ще знаеш, и еша ми няма по тая част.

Съдрах една стара риза, уших на бърза ръка две торбички и ги съединих с връв. После слязох в мазето и ги напълних със стърготини. Преди да умре, бай Милан беше дърводелец и работеше в мазето. Накрая ударих две контри и намалих бакенбардите до минимум. Така Динка беше още на работа, влязох в коридора, дето има шкафче с огледало, и си взех пъстра кърпа за глава. Облякох си вълнения пуловер, обух клина и новите кецове, набутах останалото в куфарчето и излязох. На улицата се сетих, че ще ми трябват пудра, червило и одеколон. Отбих се в парфюмерията и ги купих. Като излязох отново на улицата, видях една мадама с бели ръкавици, бам, и аз едни бели ръкавици. Щом ще е номер, да е номер, малко ще се изръся, но Кунито така ще го изцеда, че да му държи влага за цял живот.

Към пет и половина напуснах града и се вмъкнах в една царевична нива покрай шосето. Седнах, отворих куфарчето и почнах да си приготвям тоалета. Преметнах връвта през шията си, нагласих торбичките на гърдите си и облякох пуловера. Стана една фасада, дето ще събори всеки нормален мъж. Набраших лицето си с пудра, начервисах си устните, излях и цялото шише одеколон отгоре си. Когато вързах и кърпата на главата си така, че лицето ми да не се вижда добре, казах си с тих, шепнещ глас като свенлива бамбина: „Извинете, бихте ли ме взели до съседния град. Много ви благодаря!“ ... На маймуна, мисля си, ще се превърна, но на онзи моралист здравето му ще взема. Излязох на шосето и хоп – една кола. Обърнах се малко към полето да не ме познаят, но колата спря и шо-

фьорът извика: „Другарко, заповядайте!“ Тръгнах бавно назад и скърших един ханш, както правят капризните бамбини. „Ще ви заведем до града!“ – викат ония. Погледнах с едно око – съдията и управителят на универсалния магазин. Съдията даде заден ход и се изравни с мен. „Съвсем сериозно ви предлагаме да ви заведем до съседния град!“ Благодаря, казах, няма да пътувам. Ония отминаха. Слънцето вече залязваше и не бе опасно да се разпознае лицето ми под забрадката. След две минути се зададе москвич със запалени габарити. Хвърчеше със сто километра, но като се изравни с мен, спирачките изпищяха, задницата подскочи и москвичът застана напреки на пътя. „Ало, малката!“ Тръгнах пак по посока на града. Онзи, и той като съдията, даде заден ход и ме настигна. Беше Койнаков, съпругът на оная даскалица, чиито ученички се възмущаваха от моето безнравствено поведение, та не им оставаше време да си учат уроците. Слезе от колата и се затича след мен. Ало, вика, малката, заради вас щях да катастрофирам, защото искам да ви услужа. Сложих длан на лицето си и извиках: „Чакам татко, сега ще дойде да ме вземе!“ А, рече онзи и се върна при колата си... Щях да си падна от смях, когато Цанко Муната спря и поиска да ме вземе, а жена му се разписка. И пред мене ли, казва, ще ги качваш тези курветини!

Можех да си ловя балами, колкото си искам, само че се боях да не изпусна Кунито. И той не закъсня. Застанах сред шосето и вдигнах ръка. Камионът се закова на място и кабината се отвори. „Извинете, казвам, бихте ли ме отвели до съседния град?“

– Може, може! – като изплашен викна Кунито. – Заповядайте, качвайте се!

Избърса с ръка седалката, подложи парче одеяло, аз се качих и седнах. Сложих крак върху крак и подп-

рях брадата си с длан така, че бялата ръкавица да му се набива в очите. Минахме няколко километра, аз мълча, а той, водата му се дръпна, седи като гипсирани зад волана и дори не смее да ме погледне. Ще захапе, мисля си, няма накъде, само умната трябва да пипам. Сега е сащисан от бамбината с бели ръкавички, а миризмата от половин литър одеколон люлее главата му. Ако пък засече и си глътне езика, ще почна да му давам аванс, сантиметър по сантиметър, докато стигнем до Варна.

Минахме още няколко километра, той запали цигара и запита накъде отивам, а гласът му се къса на парчета. Казах му. Той заклати глава: бая далече.

– А вие? – питам.

– Че и аз долу-горе на тая посока.

След няколко километра пак попита:

– Ами не ви ли е страх да пътувате нощем?

– От какво да ме е страх?

– А бе така... само момиче...

– Не съм момиче, а жена на двадесет и четири години.

– Бре, много бе! – засмя се Кунито. – Ами откъде сте?

Казах едно градче от окръга.

– И оттам все на автостоп?

– Четиридесет километра...

– Мъжът ви не се ли сърди?

– Нямам мъж, разведохме се.

Едва сега Кунито ме погледна с крайчеца на окото си, а аз свалих ръката си и торбичките, пълни със стърготини, издуха пуловера. Камионът направи зигзаг, налетя на една яма и здравата се разтърси. Кунито наруга лошия път и пак млъкна. Сигурно обмисляше как да ме свали, само че без да се изложи. Белите ръкавици и миризмата на одеколон го респектираха и

той се боеше, че ако рече да флиртува, аз ще се оскърбя и ще слеза да чакам друго превозно средство. По едно време опита най-простата шофьорска хитрост – спря, слезе и почна да оглежда гумите. Върти се, приляква, рита гумите и клати глава. После седна зад волана, запали цигара и прехапа уста, като че има да разрешава много тежък въпрос. Ако му кажа, че можем да дочакаме тук сутринта, на драго сърце ще се съгласи, че така е по-добре и че е опасно да продължаваме. Но до Варна има още три града, как-как, трябва да ги минем тая нощ. Така че и моето положение не бе лесно. Кунито пътуваше в обратна посока, към Търговище, и ако реши, че съм недостъпна мадама, ще отбие нататък и ще ме остави насред пътя. Искаше се, значи, да го държа в непрекъснато напрежение и чак на сутринта да му свия номера. Отгоре на всичко трябваше да вадя тънък дамски глас и гърлото ми почна да пресъхва. Попитах го защо стоим.

– Лявата предна май че е омекнала.

Уверен бях, че лъже, и все пак де да знаеш, гума е, може да цъфне и планът ми да отиде по дяволите. Казах, че това е неприятна работа, а да се прекара нощта в кабината на камион, сигурно е още по-неприятно. Предпочитам къмпинга. Съблечеш се, легнеш и къртиш по кеф. Приятелката ми работи в един къмпинг край Варна, голяма арабийка е, когато и да пристигна, бутне ми ключа на някое бунгало и аз си спя, колкото искам.

В огледалото за обратно виждане се отрази светлина, чу се бучене и аз пипнах куфарчето. Кунито трепна, хвърли цигарата през прозореца и запали. „Ще караме, казва, на късмет, че каквото дойде.“ Потеглихме, той се прави на спокоен, но аз знам, че мисълта му се върти около един къмпинг с десетина бунгала, накацали в някоя горичка край пътя. И в едно от тия

бунгала, чистичко и самотно, ние двамата влизаме и превъртаме ключа на вратата... Ловя се на бас, че Кунито не познава друга жена освен съпругата си и сега за пръв път му пада отупана бамбина, само че де да знаеш, може да се свали с първата дума, а може да те нарече грубиян и да изчезне. Кой знае дали душицата му се е пържила друг път на такъв тиган!...

Навлязохме в някакво село. Кунито спря пред една будка и каза, че иска да се понамокри. Напомних му, че на шофьорите е забранено да пият.

– Само една, да се ободря малко – каза той. – А вие няма ли да пийнете?

– Пия само коняк, но не накрак – казах.

Той отиде да събере малко кураж, а аз запалих цигара и прегледах тоалета си. Всичко бе в ред. Кунито си поръча ракия, изпи я на няколко глътки и се разкашля. Захапа, мисля си, да видим какво ще го правя отсега нататък. До Шумен има още десетина километра и там ще бъде трудното. Ще удари ли Кунито към Търговище да откара белите петли, или ще хване към Варна.

– Защо не ми казахте, че пушите? – завайка се той. – И аз хич да не се сетя да ви предложа цигара!

Казах му, че пуша от време на време за келешлък, и добавих, че жените, които пушат, не се ползват с добро име.

– Че какво има в това! – искрено се учуди Кунито. – Я как хубаво стои цигарата в ръкавичката ви. Аз пък харесвам жените да пушат!

Напъна ме смях, като си спомних как преди известно време Кунито наби по-голямата си дъщеричка, защото намерил цигари в ученическата ѝ чанта. Прозорецът на стаята им бе отворен и аз видях как я подхвърля от къоше на къоше. Влезе жена му да отърве дъщерята, а той подхвана и нея, та голяма тупаница

падна. Сега Кунито се възхищаваше на моето пушене и щом хвърлех фасата, веднага ми предлагаше цигара. Така стигнахме до Шумен. Площадът бе пуст, пред нас стърчаха табелите и сочеха два пътя – единият към Варна, другият – към Търговище. Кунито угаси мотора, слезе и пак почна да опипва гумите. От каросерията закъркаха петлите, един изпърха и изкукурига. Кунито стоеше долу и се чудеше кой път да хване. Не бях му дал кой знае какъв аванс, човекът можеше да ме зареже и да си тръгне по работата. Сега му бе моментът да почна голямото четкане, дето ще му държи влага за цял живот. Той се качи в кабината, загледа се в табелите и каза:

– Значи, вие сте към Варна.

Аз се опънах назад, сложих ръце на тила си и фасадата ми изду пуловера.

– А вие не ми казахте: женен ли сте, или не?

– Не! – решително отрязва Кунито. – Не съм. Жена ми почина отдавна.

– Деца имате ли?

– Нямам.

„Ох, малкият, вътре си с двата крака, мисля си. Щом погребя така лесно цялото си домочадие, вътре си, сладур, та не знам как ще изгазиш назад.“

– Знаете ли какво? – казах. – Хайде да не си говорим така официално. Нали сме вече стари познати?

– Ами така е! – каза Кунито и леко се премести към мен. – И аз не ги обичам тези официалности, но вие така...

– Не „вие“, а „ти“, моля! Аз се казвам Данче, а ти?

– Крум. Крум Иванов.

– А на галено как ти казват?

– Куни.

– Хубаво е. Аз обичам да се обръщам към хората с галените им имена. Така е по-арабийски. – На Куни-

то дъхът му отново пресекна, отвори уста да каже нещо, но млъкна. – Куни, ти, значи, си самотен като мен, това е лошо.

– Лошо е, но така е.

– Защо не се ожениш втори път?

– А бе мъчно се намират свестни жени, знаеш...

– Ах, мъчно! – казах. – За мъж като тебе ще се намерят сто жени.

– Минала тя моята – почна да скромничи Кунито. – Захванахме и да стареем...

– Глупчо, глупчо! Остави на жените да знаят кой мъж е стар или млад, интересен или не. Ти нямаш още четиридесет, а на тая възраст мъжете са най-интересни. Какво е едно двадесет и пет годишно момче? Хлапак, дето нищо не разбира от някои работи.

Като казах това, аз се изкикотих превзето и сложих ръка на рамото му. Кунито се вцепени и измънка нещо с пресипнало гърло. Плъзнах ръката си надолу и лекичко я поставих в дланта му. Той не посмя да отвърне на ласката ми, но след малко се окуражи и така ми стисна пръстите, че ми призля и за малко не му друснах един в мутрата. Ох, не така грубо, казах. Обичам да ме гаят нежно. Хайде, погали ме нееежничко!

Сега Кунито плъзна длан по ръката ми, от рамото до ръкавицата. Гали ме той уж нежно, но аз имам чувството, че по рамото ми се движат стоманени клещи, които могат да ме захаят всеки миг. Ето така, казвам, трябва да ме галиш, а сега да вървим, че както сме спрели на площада, хората ще ни видят. Пътят е наш, казвам, но и нощта е наша.

Кунито запали и даде ляв мигач. Още като излязохме извън града, посегна и взе ръката ми в своята. Шаранчето нагълта въдицата, мисля си, сега да държи здраво конеца и внимателно да тегля към брега.

Само че такъв шаран не ми трябва, щом пристигнем във Варна, ще го пусна с въдицата в гърлото, нека си я вади, както може... По едно време нашият се престраши и сложи ръка на бедрото ми, а ръката му – нажежена като ютия. Отместих се настрани, че както държи волана с една ръка, ще направи някоя беля. Не дай Боже пък да посегне към фасадата ми. Или ще му прилошее, или ще разбере номера със стърготините, та и мене на стърготини ще направи. Не съм от кекавите, но и него си го бива, по-едър и здрав е и както е нагорещен, ще ми хвърли един бой като нищо. И за бедрото има време, мисля си, до Нови пазар го оставям на твоё разположение, а от Провадия нататък ще кроим план как да прекараме деня в бунгалото. Добре, но Кунито загрея здравата и взе да нали та. Прегърна ме през раменете и ме притисна към себе си. Камионът едва не изскочи от асфалта. Слушай, казвам, Куни, слушай, душичке, приятно ми е да ме галиш, само че трябва да кара ме по-бързо и по тъмно да стигнем във Варна. Стигнем ли на светло, никакво бунгало няма да получим, защото началството на приятелката ми пристига на работа. Въпросът е да се вмъкнем веднъж в бунгалото, а за излизане е лесно.

Кунито хвана волана с две ръце и даде скорост. Докато изпушим по една цигара, стигнахме и минахме Нови пазар. Кунито се замисли нещо и намали скоростта.

- Ти ме лъжеш, Данче!
- За какво те лъжа, Куни?
- Ами за всичко... Само обещавах това-онова...
- Честна дума, не лъжа, Куни.
- Лъжеш ме, виждам аз. Най-добре е да обърна назад, да те оставя в Нови пазар и да си хвана моя път.
- И взе, идиотът, та спря на едно кръстовище, даде заден ход и върна назад. Втасахме я, мисля си, ще има

да кисна цяла нощ на пътя, а на сутринта я ме вземе някой до Варна, я не. Тактиката ми на час по лъжичка се оказа погрешна, той искаше да изгълта всичко наведнъж, за да си е сигурен. Човекът имаше право, всеки на негово място ще постъпи така, само че моё положение стана епек. Освен едно бедро и сладки лафове нищо друго не можех да му предложа. Оставаше ми да опитам още едно средство – целувката, а след целувката едно любовно признание. Погалих го по бузата с opakото на ръкавицата, след това допрях доста плътно едната торбичка до него и приближих носа си до ухото му. Измлясках едно „цук, цук“ във въздуха, а той завалийката пошурия и мигновено ме заклеши в ръцете си. Бях дръпнал няколко контри, но ако докоснеш лице то си до моё, сигурно щеше да усети брадата ми. Добре, че беше тъмно и забрадката пречеше да се докоснат бузите ни на голо. А той сви ва клещите така, че костите ми взеха да прашат. Не така, душичке, че ме боли, казвам. Дръж ме по-нежно, нали така се разбрахме.

- Добре, душичке, добре! – каза той и ме поотпусна.
- Хубаво ли ти е, душичке? – шепна аз.
- Как да не ми е хубаво бе, душичке! Хубаво ми е, че две не виждам!
- Ох, и на мен. Само по-нежно, душичке, нали? Ей така, нà!

Това се ядва, мисля си, само да не рече да пребърка душичката, тогава ще стане каквото ще стане. Време бе да започна любовното обяснение и да му взема ума докрай. Куни, рекох, не ми се сърди, душичке, че се държа така... малко настрани от тебе. Не съм свикнала на такива работи. Няма да ми повярваш, но така е. Да не мислиш, че всеки ден се развявам по пътищата с непознати мъже? Пътувала съм на автостоп всичко на всичко два пъти, и то все до Варна. Имам там

сестра. Първия път беше болна, а сега роди и ме вика да ѝ помагам. До вашия град ме доведе една жена шофьор и ме посъветва да чакам на автостоп. Четири души искаха да ме вземат, но аз не се качих при никого. Само като видях с какви мръсни очи ме гледат!

– Мръсни, значи! – каза разочарован Кунито.

– Ами да! Че да не съм някоя такава-онакава! Аз и при тебе нямаше да се кача, но като видях лицето ти, веднага разбрах, че имам работа с добър човек. Ние, жените, изведнъж разпознаваме добрите мъже. А всяка жена, Куни, търси мъж, който ѝ допада. Щом един мъж ѝ допадне, тя е готова да направи всичко за него. Вие, мъжете, хич не ги разбирате тези неща, гледате да откачите нещо и толкоз.

– А бе то понякогиш, знаеш, и без тези работи не може – каза ухилен Кунито и тури ютията си на бедрото ми.

– Разбира се, че не може – казах, – само че всяко нещо си иска мястото. Аз например не съм свикнала да правя любов по пътищата като лека жена. Не съм светица, но трябва да ти кажа, че досега съм имала само двама мъже – един приятел и един съпруг. Приятелството продължи година, а съпружеският живот всичко четири месеца.

– Скромна си, значи! – заключи все още разочарован Кунито.

– Не искам да се хваля, но така е. Ще отида с онзи, който ми харесва. Веднъж видях един, ако беше ме поканил, щях да отида при него, но той изчезна. Ти си вторият, който ми харесва. Тъй че ако искаш да прекараме добре, карай, ако не, ще слеза да чакам друго превозно средство. Ще си имаме чисто легло, спокойствие и тишина до насита. Ако желает, можеш да останеш една седмица във Варна. Ще се разхождаме край морето, а вечер ще прекарваме в къмпинга.

Завалийката, кой знае колко дяволи и ангели се бореха в душата му! Постоя миг, два като вдървен, после въртна ключа, обърна камиона и даде газ. Той бе на седмото небе или поне на шестото, но аз се боях да не го обземе ново съмнение и реших да му покажа нагледно с какво нетърпение очаквам края на пътя. Взех ръката му и лекичко тръкнах опаката ѝ страна на дясната торбичка.

– Ох, Данче! – измуча Кунито и челото му се обля в пот. – Ти си един път жена!

– Душичке, как екстра ще си прекараме тая нощ и утре! И ти като мен знаеш какво нещо е самотата. В нашето градче не можеш да си покажеш носа навън, без да те видят.

– Мани, мани, не е за разправяне!...

– Аз ще те изям, Куни. Ще те изям тази нощ, да ти е ясно отсега. Щом обикна някой мъж, аз съм луда и от нищо не ми пука.

Кунито се засмя диво, сладострастно и в същия миг клещите му захапах до болка бедрото ми. Пак ми дойде да му плесна един през мутрата, но нямаше как, изохках силно и се дръпнах настрани от него. Бедрото ми пламтеше, сякаш бе откъснал живо месо. Реших да му го върна за това ошипване и почнах отново да му вадя душата. Лошото е, рекох, че аз май хлътнах здравата, миличък. Как ще се откъсна от тебе? Не знам. Ти сигурно ще ме изоставиш още утре и няма да си спомняш за мен. Така правят интересните мъже. Както решиш, но аз искам да бъдем честни един към друг. Куни, ти наистина ли си вдовец, или се шегуваш? Кажи ми истината, няма да ти се разсърдя, защото ми е все едно. За мен най-важното е да ме обича някой мъж, а дали има семейство, или не, хич не ме интересува.

Кунито се загледа напред и замълча. Представях

си как в недоверчивата му, пресметлива и проста глава се кръстосват стотици съображения – дали ако каже истината, няма да се отметна от обещанието си, или ако излъже, няма да се обеса на шията му и да разстрои семейството му.

– Имам – каза най-после той и изпъшка. – Имам и жена, и две дъщери. Ама излъгах, така на, уплаших се да не би... не знам как да ти го обясня...

– Благодаря ти за искреността! – казах. – Ти си истински мъж и трябва да ти кажа, че твоето семейство не ми пречи да те обичам. Стига на тебе да не...

– И на мене няма да пречи! – извика с облекчение Кунито. – Дума да не става за тая работа бе, Данче, дума да не става!

– Можем да се срещаме – казвам, – когато поискаш и имаш възможност. Четиридесет километра до нашия град ще ги вземаш за един час...

– Какъв ти час! И половин ще е много.

– Аз живея – казвам – с мама. Тя не е много стара, но не чува. Вечер с тъпан да влезеш в стаята ми, няма да те усети. Оставяш камиона някъде по-далече и идваш към осем. Мама си ляга в седем. Само че по-предпазливо. В квартала има едни моралисти, с четири очи гледат кой при кого отива. Имаме един съсед, дето очите му изтичат, като ме гледа, но понеже знае, че няма да го огрее, само ме следи с кого се срещам и разговарям. Да ме види на улицата със старец или с дете, пак пуска клюки из квартала. Във вашия град има ли такива моралисти?

– Колкото щеш! – каза Кунито. – Ама ще знаеш, че не са никакви моралисти. Приказват си така, да се докарват пред хората. Иначе падне ли им, не отказват. Ами че туй е солта на живота бе, Данче. Любовта! Каквото да правиш и струваш, все до нея опираш. – Главят му се извиси на тънък фалцет, устните му трепере-

ха от възбуда, това се виждаше от огънчето на цигарата му. Чиста му беше работата на човека, семейството – семейство, любовницата – любовница, млада и хубава, кой като него. – Ето аз, да речем, имам жена, вярно е, ама нали си е моя, все едно, че я нямам. Тя пък една жена! Звяр, ей, Данче, звяр, ти казвам. Една душевадница, една повлекана, така ми е дошло до гуша, че хич да не я видя, няма да ми домилее за нея.

Кунито така живо описа жена си, че аз искрено се смях.

– Защо не се разведеш?

– Бе много пъти съм мислил за това и май че ще взема да го направя.

– Имам си – казвам – две стаи и хол. Лошо ли ще ни бъде? И дъщерите ти вече големи.

– Едната, кажи-речи, пълнолетна, другата е на петнайсе, тъй че тях няма какво да ги мисля. А оная си има работа и заплата, та и нея няма какво да я мисля. Ще я свърша тази работа, Данче, че оттатък ще мина, само да не ме излъжеш. Подавам молба за развод, прибираме се двамата с тебе и толкоз...

Бяхме решили да си купим телевизор, когато пристигнахме до заветния къмпинг. Той не беше измислен, имаше го като много други на Златните пясъци, само че там работеше не моя приятелка, а мой приятел от казармата. Кунито спря камиона до портала и замря от вълнение. Казах му, че след десет минутки ще изляза пред оная постройка, дето е канцеларията, и ще му дам знак да дойде, но по-предпазливо, нали? Взех куфарчето си и тръгнах през двора на къмпинга. Минах покрай някакви леки коли, свих наляво и право в тоалетната. След няколко минути по мен не остана нищо женско. Взех си куфарчето и по една пътечка се шмугнах в близкия храсталак. Точно тогава петлите на Кунито, облъскани от дългия път и немигнали цяла нощ,

решиха да възвестят настъпването на утрото, но така яростно, че събудиха всички летовници. Триста петли, сърдити от безсънието, не е шега работа. Поемат дъх секунда, две, па всички в един глас. Вратите на бунгалата взеха да се отварят една след друга, летовниците, все чужденци, изскочиха по пижами, ломотят на различни езици и се въртят в тъмното като улави. А петлите кукуригат, та се късат. След малко целият къмпинг се дигна накрак. Няколко души от персонала отидоха при камиона и почнаха да се надвигват с петлите. Махай се оттук с тия петли, викат, не виждаш ли знака, забранено е минаването на товарни коли. Кунито се обърка, горкият, не се сети дори да излъже, че моторът му е повреден. Само десет минутки бе, другари, да почина и продължавам, мърмореше той и псуваше петлите си. Почивай по-нататък, викаха му другите. Докато се дърляха така около четвърт час, аз се спотайвах в храсталака и да си призная, стана ми жал за Кунито. Защо му свих този жесток номер, мисля си, защо го накарах да измине седемстотин километра. Остави километрите, все някак ще ги навакса, ами надеждата, ами любовта с бамбината? Мръсна работа, казах си, и реших да отида при него и да му открия номера. Но камионът избръмча и тръгна. На около двеста метра по-надолу стоя малко и пак тръгна. И така цял час се въртя из серпантините на Златните пясъци. Спре – тръгне, спре – тръгне, отвсякъде го гонят, защото петлите кукуригат като съдрани и събуждат всичко живо. Отправих се към автобуса със свито сърце... Когато се върнах в нашия град, заварих Кунито в квартирата си. Беше успял да я отнеме в мое отсъствие и бързаше да намъкне парцалаците на сестра си. Сега съм наумил да му свия един още по-гаден номер. И така ще изпищи, че градът няма да го побере.

ОЩЕ ЕДИН АВТОСТОП

По пътя между Търговище и Шумен един момък отдалече и настоятелно вдигна ръка. Взех го в колата, без да го запитам дори накъде пътува. Както разбрах отпосле, моят жест го изпълни с чувство на благодарност, той се отпусна, развесели се и между другите истории, впрочем доста интимни, разказа тази и за автостопа. Разказа я живо и артистично, както разказват хората с талант и чувство за хумор. Аз я запомних дума по дума, седнах да напиша разказ и когато го написах, видях, че тази весела история подобно на кираджийски кон излезе съвсем измършавяла изпод перото ми. Но това е друга работа. Момъкът слезе в Шумен, сбогувахме се в една сладкарница, аз останах да пия кафе и да си купя цигари, а той си отиде. След половин час, когато слънцето бе залязло, потеглих отново на път. На края на града пуснах късите фарове и в бялата струя на светлината като по чудо се появи човек с протегната напред ръка. Само след секунда разбрах, че това е жена с кърпа на главата, а на втората секунда – че е млада жена с ръкавици, облечена в пуловер и анцуг или клин. Спрях до нея и тя се наведе до прозорчето на колата:

- Извинете, бихте ли ме отвели до съседния град?
- Заповядайте, качвайте се!
- Благодаря.

Тя седна и сложи куфарчето си на колене. Поиска ми се да я запитам накъде пътува, но честолюбието ми надделя, а и тя нищо не каза. Минахме около километър и през това време нейната фигура, облеклото и гласът ѝ изведнъж ми напомниха разказа на момъка, с когото се бях разделил преди половин час. Колкото и да ми бе неудобно да я разглеждам (известно е шофьорското нахалство в такива случаи), по-

сегнах към арматурното шкафче, напипах някаква вещ, която не ми трябваше, и така намерих повод да я зърна за миг. Тя седеше като прилежна ученичка на чина си и гледаше напред, тъй че успях да видя само носа ѝ, устните и част от брадичката. Спомних си лицето на младежа, той имаше също такова заострено носле, пълни устни и обла брадичка, същата фигура, тънка и стройна, същата бе и походката му, когато се приближаваше до колата. Най-силно ме порази въпросът на жената: „Извинете, бихте ли ме отвели до съседния град?“ Младежът бе упражнявал в царевичната нива същия вежлив въпрос, със същия шепнещ, прецеден през зъби „дамски глас“. А когато си спомних, че я поканих в колата като Кунито: „Заповядайте, качвайте се!“ – у мен не остана никакво съмнение, че онзи младеж бе решил да ми изиграе своя коронен номер. На всичко отгоре силно ми замириса и на бърснарски одеколон. Ти си чешит, рекох си, ама и аз не падам по-долу, да видим кой кого ще изиграе.

Този дързък шегобиец изведнъж ми стана приятен. Има си нещо „завързано“ с някакви момиче от Варна и по този повод си измислил номер. Хем си прави шеги с шофьорите, хем си ходи при момичето с бързо и удобно превозно средство. Кой знае колко нашенци са си точили зъбите на отупаната бамбина, а после са отивали за зелен хайвер, който знае в какви смешни положения са изпадали и колко любовни излияния са направили. А сега, след като ми бе разказал номера си, той се бе осмелил да ми го пробута. И то само след половин час. Човек не може наистина да не се възхити на такава артистична дързост. Реших да мълча и да го чакам да започне играта.

След около двадесет минути жената запитва накъде пътувам. Казах ѝ.

– Блазе ви!

– Защо?

– Сега е най-хубаво във Варна. Има малко летовници и навсякъде е по-спокойно.

Замълчах, замълча и тя, после каза:

– Извинете, че ви питам... Вие сте много мълчалив.

– С непознати хора – казах – трудно влизам в контакт.

– Ами да се запознаем! – простодушно предложи тя. – Казвам се Ирина.

Казах презимето си, тя ме запитва и за малкото име, казах и него.

– Боже, колко съм любопитна! Познавам ви по име, ако сте писателят, разбира се.

Онзи симпатяга също бе казал, че ме познава по име, и дори бе изразил съжаление, че не е писател, за да напише „страшно интересни истории“, и че ако реши един ден, може и да ги напише. По този повод великодушно бе ми отстъпил и „сюжета“ си за историята с автостопа. Сега ми се поиска да го помоля да разкаже още нещо весело, но съобразих, че не бива да разкривам толкова рано играта, която може да се окаже още по-весела. Запитах жената накъде пътува.

– Най-сетне се сетихте да ме запитате – каза тя. – До Провадия. Имам там близки. Излязох в отпуск и къде-къде, та в Провадия.

– И с ръкавици в ранна есен?

– Моля ви се, не съм толкова суетна, но имам обгаряне на ръцете от киселина. Затова ми дадоха двадесет дни отпуск. Писна ми да седя вкъщи...

Значи играта този път ще бъде по-кратка, казах си. А за ръкавиците добре го измисли, няма какво да се каже. Да видим какви близки ще измислиш в Провадия.

– Вуйчо е управител на ресторант – каза тя. – Няма деца и когато им отида на гости, грижат се за мене като за малко дете. Но иначе е ужасно скучно там. Нали ви казвам, блазе ви, че отивате във Варна. Била съм там само два пъти. Веднъж през юли и втория път по това време, но не бях сама, а със смяна от института. И сега ми се отива там за двадесет дни, но нямам познати. Ще взема хотел, ще ям по три пъти на ден, няма да мога дори да се изкъпя в морето. Лекарят не позволява да си потапям ръцете във вода. Те са оздравели вече, но все пак не бива да ги потапям в солена вода.

Тя се понамести на седалката, зае по-удобно положение и отметна глава назад. Фасадата ѝ, „дето ще събори всеки нормален мъж“, ужасно изду светлосивия ѝ пуловер. И да си призная, май че лекичко ми се зави свят. Възхитителен си, малкият, помислих, възхитителен си със своята дързост, но иди да пробутваш тия торбички със стърготини на мъже като Кунито. Няма да те покана да прекараме двадесет дни във Варна, защото не искам да ти направя удоволствието да ми кажеш накрая едно „Кики!“. Всъщност нищо не ми струва да задоволя честолюбието на един провинциален актьор, но ти вече ме познаваш и ще има да се хвалиш наляво и надясно как си успял да ми набутах въдицата.

А жената каза, че някога била влюбена в един варненец.

– Беше командирован в Шумен, запознахме се и аз хлътнах. Целият беше татуиран с разни мадами и морски чудовища и това ми беше много интересно. Любав, обещания за женитба и накрая знаете ли как ме изкъшка този тип? Връщам се веднъж вкъщи и гледам на масата писмо. Ирина, сбогом, отивам при семейството си. Бях на двадесет години и много стра-

дах за него, и все си казвах, че друг с такива татуировки никога няма да намеря.

В смеха ѝ, тих и простодушен, прозвуча тъжна ирония към първите младежки илюзии и прозвуча така естествено, че сърцето ми, което първо усеща тези неща, застана нащрек и лекичко ме бодна по гърдите. По дяволите, рекох си, възможно ли е да съм се поддал до такава степен на внушението на онзи чешит? Не ще и дума, разказът му за шофьора е верен от край до край, такива шарани у нас, колкото щеш, но чак толкова изкусно да играеш една роля? Наистина съвпадението е необикновено: забрадката, профилът, ръкавиците, гласът, куфарчето, най-после и позата, но нали чувството и дори обонянието вече ми подсказва, че това е необикновено съвпадение?

– Знаете ли, за пръв път се запознавам с писател – каза жената. – Интересно!

– Така ли?

– Ами да! Винаги съм си представяла писателите някак особено...

– С рога на главата?

– О, не! Но интересно е изобщо. Когато чета някоя книга, неволно се опитвам да си представя автора: какъв е, какво говори, как се облича, как живее... А какво ще правите във Варна? Ще пишете нещо ново?

– Не – казах. – Ще ходя на лов и риболов.

– Завиждам ви! Сигурно е ужасно интересно. Никога не съм била на лов и риболов...

Ще има да чакаш да те покана на лов и риболов, помислих си.

– И къде ще нокувате, къде ще се храните?

– В някой хотел на Златните пясъци.

– Чудно!

Нервите ми взеха да се опъват. Нейният алтов, леко съскащ глас бе топъл и приятен и вместо бръснар-

ски одеколон от нея лъхаше упоителен аромат на зреещо женско тяло. За беда в колата бе тъмно, вътрешната лампа бе повредена и за пръв път съжалих, че не бях се накарал да я оправя досега. Искях на всяка цена да видя лицето ѝ на светло, а нямаше никакъв начин. Предложих ѝ цигара, за да се възползвам от светлината на кибритената клечка, но тя отказа да запали. По-рано пушела като комин, но от шест месеца не слагала цигара в устата си. Ето защо, казах си, гласът ѝ е такъв алтов и малко грапов като на естрадна певица. Но защо седи само в профил към мен, та не мога да видя лицето ѝ от кърната? И каква кърпа бе сложил на главата си онзи чешит? Шарена. Шарена, но с какви цветове? А пуловерът му, а куфарчето му?

Пътните знаци показваха, че до Провадия остават пет километра. Понамалих скоростта, но след десет минути трябваше да бъдем там и в тия десет минути също като Кунито аз си представях как влизаме с Ирина в един хубав хотел и оставаме там цели двадесет дни. Оная мълчеше. Или може би оная мълчеше, разочарован от неуспеха си. Навлязохме в града, но град ли е това? Улиците тъмни, няма ни една лампа да светне срещу колата, за да зърна поне за миг лицето на моя спътник или спътничка.

– Хайде да вечеряме заедно! – каза жената. – Ще отидем при вуйчо и той ще ни нагости.

– Добре – казах и спрях пред ресторанта, който тя ми посочи.

И още щом слязохме от колата, аз видях лицето ѝ. Красива двадесет и четири или двадесет и пет годишна жена с тъмни, склучени като на грузинка вежди. Тя тръгна напред с куфарчето си и първа влезе в ресторанта. Остави ме на една маса и отиде да търси вуйчо си. След малко двамата дойдоха при мен и седна-

ха. Вуйчото бе дебеланко и половина, но така сърдечно усмихнат, че бе приятно да го гледаш и да се възхищаваш на радостта му от пристигналата племенница. Племенницата свали забрадката си и тъмнокафявите ѝ коси отразиха блясъка на многобройните лампи. Има красиви, но лишени от очарование лица, нейното бе хубаво, с едва забележими порички между носето и бузите, лице, внушаващо спокойствие и затаяна страст. Седеше на стола, както в колата, заглеждана напред и неподвижна, за разлика от дебеланкото, който се разтапяше от радост и по детски наивно ѝ обещавахе всякакви лакомства у дома. И докато той я оплиташе в мрежите на своето гостоприемство, аз си мислех, че няма по-голям и кръгъл глупак от мене на Божия свят, и така се ненавиждах, че нито ядох, нито пих, само пуших и се потях от срам, задето бях мълчал като пън, когато тя така просто и открито ми предлагаше да тръгне с мен, за да разсее може би някаква голяма своя тъга или просто да ми подари мъничко от своята женска хубост.

Ирина, ако сте жива и здрава, ако наистина четете моите разкази, знайте, че на вас посвещавам този разказ. Прочетете го и вижте какво шаранище ви е возило в колата си. Както сама казахте тогава, ние щяхме да прекараме чудно на морето. Щяхме да ходим на лов и риболов, а вечер щяхме да се прибираме в хотела и да се любим, без тази работа положително нямаше да мине. Но за всичко е виновно моето въображение. Аз взех разказа на онзи веселяк за чиста монета и възхищавайки се на неговата артистичност, повярвах в историята с шофьора по-силно, отколкото самият той. Писателите имат подло въображение. Понякога от нищо правят нещо, а понякога от нещо правят едно голямо нищо.

След около час, в който не бе възможно да кажа

нещо на Ирина, а още по-малко да я покана да тръгнем заедно към Варна, аз се сбогувах и излязох от ресторанта. Някъде по средата на пътя спрях на едно кръстовище, постоях малко и извих надясно, на юг. По дяволите Златните пясъци, по дяволите ловът и риболовът. Изпуснах питомното, сега ще ходя да гоня дивото. Ще ходя в друг град да си бия плешивата глава и да съчинявам разкази.

НАШЕНЕЦ

Снощи спях с един, който не ме остави да мигна. Влезе, поздрави любезно и побърза да се осведоми с кого ще има удоволствието да пренощува. Отговорих му нечленоразделно и гледах в страницата на книгата. Все пак той успя да се сдобие с някои данни за моята личност. Неверни, разбира се. Беше слаб, строен, облечен много прилично и дори контешки. Сиво сако, райе панталони, чиста найлонова риза и великолепно вързана вратовръзка. Обувките му лъщяха като стъкло и скърцаха ужасно. Изглежда, че това му бе приятно, и той непрекъснато шареше из стаята. Но най-странното бе, че намираше повод да говори за всичко, на което се спираха очите му – за негодните куки на прозореца, за пукнатините на нощното шкафче, за петната по огледалото, за щампите на стените. Говореше гладко, с превзето ясна дикция и познания на човек, който е произвел тия вещи. Мъчех се да отгатна професията му и го вземах ту за провинциален актьор, ту за чичероне, ту за майстор на фини предмети. Не го запитах, а и той при всичката си словоохотливост не ми каза „с какво има удоволствието да се занимава“.

Мълчах и от време на време му отговарях с някой звук, а той на всяка минута повтаряше:

• – Моля да ме извините, че ви прекъсвам...

Или:

– Напълно съм съгласен с вас, но ще си позволя да допълня...

И т.н.

Докато говореше, той се съблече по фланелка и застана пред огледалото да се бръсне, макар да личеше, че бе се бръснал на обед. Оказа се, че бръснарските му принадлежности липсват с изключение на четката. Той се обърна към мен, сложи ръка на гърдите си и каза с усмивка, която може да трогне най-егоистичното сърце:

– Уважаеми другарю, обръщам се към вас за една малка услуга и, надявам се, не ще ми откажете. Представете си, уважаеми другарю, аз съм си забравил самобръсначката. Или може би са я откраднали във влака. О, и това е възможно. Какви ли не екземпляри има по света, тоест у нас. Прекрасен, но груб народ сме ние, с ваше позволение. Ако ни липсва нещо, това е възпитанието, обноска. Тия качества плюс социализъм, ето ви културна нация. И така, бихте ли ми услужили с вашата самобръсначка?

– Да – казах, – ето я там на огледалото.

– Благодаря ви от все сърце!

Той взе самобръсначката, разглоби я бързо и каза все така усмихнат:

– Ще си позволя обаче да ви поискам и едно ножче. Вие, както виждам, ползвате „Спътник“. Превъзходни са. Но „Жилет“! Върхът на съвършенството. Просто не усещате как се движат по кожата. Жалко, че съм ги забравил вкъщи или са ги откраднали. Дефицитна стока.

Съгласих се с него и зачетох книгата. След няколко секунди той отново се обърна към мен:

– Моля да ме извините, но ще трябва да използвам и сапунчето ви. Принуден съм от обстоятелствата, уважаеми другарю, да проявя и това отвратително нахалство. Че е истинско нахалство от моя страна, в това няма никакво съмнение. Благодаря ви, че като възпитан човек правите всичко, за да не се червя...

Нервите ми почнаха да се изопват. Идеше ми да му викна: „Вземайте каквото ви е нужно и вървете по дяволите!“ Но кой може да устои на любезността? Тя смекчава ръката на най-злия тиранин, събаря най-твърдите стени на безразличието.

– Моля ви се! – казах. – Не се стеснявайте ни най-малко! Бъдете любезен да използвате всичките ми бръснарски принадлежности. Ще ми направите истинско удоволствие, ако употребите и моя одеколон. И крема. Той е великолепен. Придава ухание и меко-та на кожата.

Беше десет часът. След като се възползва от щедростта ми, моят съквартирант се отплати с една круша, увита, кой знае защо, в станиол. Няколко минути след неговото излизане аз я хвърлих през прозореца с риск да халосам някой минувач. Взех книгата и се опитах да чета. Последствията от моята прекалена любезност ми пречеха. Бях уморен, болеше ме глава.

Заспах след полунощ. Но както би казал поетът, току-що се бях отдал в прегръдките на съня, когато моят съквартирант се завърна. Събуди ме скърцането на обувките му. Той се извини, разбира се, и то така продължително, че аз се разсъних. А след като съм се разсънил, каза той, не би изпитвал никакво угризение на съвестта, ако си позволи да се измие. Съблече се гол до кръста, пусна крана на чешмата и подложи главата си. Водосточните тръби почнаха да свирят като сирени. След главата моят съквартирант си изми тялото до кръста и най-после краката. Това хигиенично занимание трая повече от час. Легна си с вид на човек, който има намерение да спи като къпан. А когато се изтегна в леглото и издаде един особен звук на прекомерно удоволствие, аз затворих очи и се приготвих да спя. Моят съквартирант намери за нужно да ми се извини още веднъж, задето ме бе съ-

будил. Изказа цяло съждение за това, колко неприятно е да те събудят след полунощ, тоест в най-сладкия сън. Съгласих се. Той повтори още веднъж извинението си...

Когато отворих очи на сутринта, най-напред видях моя любезен съквартирант. Той бе застанал полугърбом към мен и подреждаше куфара си. Вещите му бяха сложени на кревата и той ги вземаше една по една. Имаше и самобръсначка, и кутийка с ножчета, и шишенце с одеколон, и сапун. Затворих очи и се престорих на заспал. Мислех си, че този гражданин бе ползвал моите вещи не от скъперничество, а от мания да се представи за възпитан, любезен и чистоплътен. Да ми покаже всичко онова, което му липсва.

Той пригответи куфара си, дойде пред леглото ми, поклони се учтиво, което не видях, но почувствах, и каза:

– Довиждане, другарю! Моля да ме извините, че ви обезпокоих с моето присъствие!

И излезе. И аз мълчаливо, но от все сърце го извиних.

КАПИТАН БРАЙС

Следобед срещнах в коридора една жена, която се настани в съседната стая. Стори ми се позната. Едва преди половин час, когато отново я видях да излиза от хотела, аз си спомних за едно събитие, на което бях свидетел.

Седях пред вилата и гледах към мостика, където децата на летовниците ловяха риба. Изведнъж те се разтичаха към вилите и викаха: „Удави се дете!“ Много от летовниците и особено майките се отправиха разтревожени към мостика. Между тях се виждаше и моряшката фланелка на капитан Брайс.

Той бе един от ония бараби рибари, които придават известен колорит на нашите морски летовища, а за някои жени са истинска екзотика. Тези мъже, повечето „капитани“, ако не ходят през зимата на риболов, прекарват времето си в гуляи и сладки спомени от авантюри със скучаещи госпожи от столицата или с чужденки. За тях животът започва през лятото. Посрещат летовниците радушно и им предлагат услугите си, особено ако летовниците са хора на изкуството: писатели, художници, артисти. Присъединяват се към техните компании, слагат на масите по някое пикантно мезе, изпиват голямо количество вино, пеят сантиментални гръцки песни, с една дума, намират „сродни души“.

Капитан Брайс, с рожденото име Ичко Белята, бе около тридесетгодишен, красив и мъжествен като Аполон. Познавах го отдавна и трябва да кажа, че той се различаваше от своите събратя бараби. Докато те

угодничеха или дори се обезличаваха пред благоволенieto на някои „известни“ летовници, приемаха от тях бакшиш, на който привидно не обръщаха внимание, капитан Брайс не си позволяваше подобни неща. И той сядаше понякога със столичните знаменитости, но се държеше с достойнство. Не отказваше услуги на летовниците, но не приемаше възнаграждение. Когато се връщаше от риболов, той докарваше лодката на пристана и гърбом подаваше връзките на купувачите, предимно жени, като че се боеше да не прояви предпочитание. Парите вземаше също тъй, без да ги поглежда, и ги хвърляше небрежно в кубрика.

Правеше ми впечатление, че капитан Брайс за разлика от другите бараби не проявяваше внимание към жените, още повече че ако пожелаеше, можеше да бъде предпочетен пред стотици мъже. Това караше някои жени да се „забавляват“ с него. Молеха го да ги вози с лодката си, да наглася шатрите им на плажа, да ги учи да плуват или да им подава случайно изтървани вещи. Капитан Брайс вършеше всичко това с груба галантност, подобно герой от американски роман.

Но какво бе моето учудване, когато узнах, че капитан Брайс е увлечен или влюбен в моята съседка по вила другарката Манева. (Същата, която днес се настани в съседната стая.) Тя квартируваше с група момичета от някакво спортно дружество, които се завръщаха вечер късно, тъй че през целия ден прекарваше на плажа или във вилата със своето момченце Стефи. „Ето, казах си, защо нашият капитан е тъй безучастен към другите жени! Влюбен е и ненапразно.“ Другарката Манева бе на негова възраст, но както е прието да се казва за хубавите жени, не изглеждаше на годините си. Тя бе руса, имаше прическата и тялото на Венера, но като благоданна съпруга бе плаха и свенлива в присъствието на чужди мъже.

Капитан Брайс пушна в ход едно класическо средство – започна да ухажва най-напред момченцето. Возеше го на лодката си, учеше го да лови риба, измисляше му всевъзможни игри и забавления. Скоро двамата станаха неразделни „приятели-капитани“. Отначало другарката Манева не одобряваше тази дружба. Често я чувах да казва на Стефи, когато той се завръщаше уморен от игри и впечатления:

– Няма да ходиш повече с този... рибар!

Но Стефи бе егоист. Не искаше да се лиши за нищо на света от своите игри и забави. Тъй като почна да се лъчи от майка си и през часовете за плажа, дирейки своя чичко капитан, тя се принуди да приема и него в своята компания. Капитан Брайс не се стараеше да използва положението като простак. Държеше се като влюбен роб, който потиска жестоко своята страст, но тая страст ще избухне много скоро, може би утре или вдругиден. Очаквайки тоя ден, другарката Манева с ужас съзнаваше, че не ще може да го предотврати. Съпружеската вярност и изкушението си даваха кръвопролитни сражения в нейното сърце. Тя стана нервна. Отнасяше се към Стефи като същински деспот, но това не ѝ пречеше да се подмлади с десет години. Започна да сменя тоалета си по три пъти на ден, а тоалет не ѝ липсваше. Жените от нашата вила говореха, че съпругът ѝ заемал някаква отговорна служба и прекарвал повечето от времето си в чужбина.

И ето, един ден открих, че капитан Брайс е актьор. Много често, когато седеше по масите на столичните знаменитости или когато пренебрегваше ухажванията на жените, на лицето му се четеше красноречиво изражение: „Няма да ви сервилнича, господа, а на вас, госпожи, няма да направя удоволствието да прекарате няколко вечери с мен. Когато ще разказвате аван-

тюрите си с някакъв рибар, той ще дъвче чироз в някоя кръчма и ще се налива с кисело вино от скука.“ Една вечер седяхме с капитана в казиното. Той знаеше, че аз съм свидетел на отношенията му с Манева (много пъти, отивайки си от вилата ѝ, той ми махаше с ръка), и понеже бе пийнал доста, изповядваше се като на стар приятел:

– Искам да измъча тази софийска дамичка. Тя се бори със съвестта си, щом я погледна, трепери и мълчаливо предоставя всичко на мен. Но аз няма да предприема нищо повече. Нейните терзания ми доставят страшно удоволствие... Отмъщавам си, брат, отмъщавам си за своята идиотска съдба. За неосъществените си амбиции... Аз съм артист, разбираш ли? Артист, а ловя попчета и ги продавам за десет стотинки връзката...

Капитан Брайс играеше превъзходно ролята си на изкусител и не знам как щеше да свърши тази игра, ако не бе се случило нещастieto с детето. Летовниците, между които бе и Манева, прииждаха към мостика. Капитан Брайс също отиваше натам с тромата си стъпка на морски вълк. Съблече вървешком фланелката си и остана по бански костюм, изпечен и тъмен като бронзова статуя. Децата тичаха и викаха:

– Стефи се удави! Стефи се удави!

Манева изпищя и припадна. Всички очи бяха обърнати към капитан Брайс. Славата му на спасител бе известна. Той пристъпи към края на мостика и с красив плонж се хвърли във водата. Минаха две ужасно дълги минути. Капитан Брайс изплува на повърхността и дишайки тежко, се качи на мостика.

– Оплело се в разни телове и железа, не можах...

– И го остави на дъното! – извика майката. – Моля те, на колене те моля, спаси детето ми! – Тя падна

пред него на колене и извика в изстъпление: – О, капитан Брайс, ти не ме обичаш! Ако ме обичаше, щеше да спасиш детето ми!

– Колко сте жестока, госпожо! – възкликна тържествено капитан Брайс. – Нека тези хора бъдат мои свидетели!... Капитан Брайс не е страхливец, госпожо, а моряк и кавалер. Подвигът, ето кое е призванието на капитан Брайс, мила госпожо...

Капитан Брайс бе в апогея на своята игра. Жените, които се възхищаваха на неговата примитивна мъжественост, гледаха един одухотворен човек, вдигнал като рицар красивата си глава и сложил с театрален жест ръка на сърцето си. Той би останал още дълго в тая поза, но всяка секунда струваше живота на детето. Хвърли се отново във водата и като стрела се устреми към дъното.

И остана там.

ЕЛЕНЪТ

Предполагах, че бай Шано няма да има настроение за лов след бягството на дъщеря си. Но той бе истински ловец и ме събуди рано сутринта. Насред селото се събрахме с други ловци и тръгнахме към планината. С нас имаше четири гончета. Когато слънцето изгря, ние бяхме вече на Върха, красив планински кът, от който се виждаше цялото поле. Бай Шано постави всички на пусия и слезе долу да пусне гончетата.

Аз застанах до един белокор бук и се взирах наоколо. През стеблата на дърветата прозираше слънчева светлина и в нейните ярки снопове се отразяваше разноцветна мъгла. Отдясно се виждаше склонът на един скат, заспал под меланхоличната красота на първите есенни багри.

Кучетата се обадиха откъм другия край на дола. Ловците насочиха пушките напред. Чуха се стъпки върху сухите клонки и ето, сред буките се показва елен. Поспираше и извиваше глава на всички страни. Когато минаваше по откритите полянки, гърбът, рога и очите му отразяваха ярката слънчева светлина. Той бе великолепен с простотата на сивия си цвят, с изящните си линии, с плахите си стъпки. Вървеше подалеч от изстрел, но всеки очакваше да се отправи към него. Очаквах го и аз със замряло сърце. Не толкова от вълнение, колкото от страх. Насочвах цевите ту към гърдите, ту към главата му и се молах да отmine. Разбира се, ако той излезеше срещу мен, щях да стрелям право в сърцето му. Не бе възможно да го

пожалея. Ловът е суета. Човек убива красивите животни, за да се поласкае от глупавото чувство, че е добър стрелец. Да получи похвала от ония, които го наблюдават... А може би това чувство е привидно. Може би зад това чувство се крие някаква атавистична жажда у човека да изтребва...

По посоката, която следваха кучетата, разбрахме, че еленът се прехвърли от другата страна на билото. Пристигна бай Шано, пребледнял от умора и вълнение. Поведе ни отвъд билото, за да ни постави на нови пусии. Пред нас се откри просторна долина, обрасла с ниски дъбови шуми и папрат. Кучетата гонеха с настървение.

Всички виждахме движенията на елена. Той бягаше по пътеки и поляни разтревожен, но неуязвим. Цялата планина бе негова. Но когато се опита да излезе от долината, първата пушка го посрещна из засада. Той се върна с големи скокове. Стотина метра по-долу се натъкна на нова засада. Всеки опит да се измъкне от обръча му струваше две цеви едри сачми. Сега вече той летеше над шумите с красиви плонжове, залепил рога на гърба си. Ловците го наблюдаваха с възхищение: „Ех, че красота! Плува като риба във вода!“ Но същевременно се целеха в него и изпращаха в тялото му по две цеви.

Мина повече от час. Еленът, вече смъртно ранен, правеше все по-къси скокове и се въртеше без посока. Най-после се изгуби от очите ни. Кучетата почнаха да лаят на място. Бай Шано изскочи отнякъде и извика:

– Готово! Кучетата го навъртяха.

Той се спусна презглава по склона. Спуснахме се и ние след него. Еленът лежеше на една широка поляна с изопнати напред крака и залепени на гърба рога.

С онзи устрем, с който летеше над шумите. Всеки от нас опипа рогата, шията и краката му, възхищавайки се на една красота, в която нямаше живот.

Бай Шано, който се вълнуваше, докато преследвахме елена, сега бе равнодушен и строг. Подкани другите да не се помайват и започна да дере с още трима помагачи. На полянката закипя работа. Насъбраха сухи дърва, запалиха огън, приготвиха дълги шишове. Замириша на дим и топла кръв, като че се извършваше жертвоприношение на езически бог. Бай Шано кормеше елена с опитността на хирург. По едно време избърса носа си с ръкав, изправи се и почна да се тюхка:

– Напразно си губихме времето, момчета! Няма да си хапнем месце. Злъчката му се спукала. Който хапне, ще се отрови.

– Жалко! – каза един млад ловец. – Аз пък се радвах, че ще занеса в къщи еленско месо...

Избухна запорожки смях. Бай Шано се смееше от сърце. Това бе коронната му шега с новациите, които не знаят, че еленът няма злъчка.

Така започна ловджийската веселба. Намериха се шишета с вино и ракия. Над жарта цвърчаха дреболиите на елена, забучени на дълги шишове. Шишетата минаваха от уста на уста. Всички разказваха невероятни ловни приключения и всички вярваха.

Късно следобед поехме към селото. На поляната, където преди няколко часа лежеше еленът, остана една голяма локва кръв.

Слънцето се оглеждаше в нея.

Това вече на нищо не прилича! От четири дни не съм пипнал писалката. Скитам безцелно из града и още по-безцелно зяпам по витрините. Вечер чета до

късно и очаквам някой да почука на вратата. Напразно. Като че влаковете спряха, а болниците и съдилищата се затвориха. Съквартирантите ми бяха неприятни в първите дни, а сега ми липсват. Благодарение на тях изпълних някои страници от бележника си. Стана ми навик да ги наблюдавам, да гадая житието-битието им, а после да записвам каквото съм чул и видял. Забелязал съм, че хората са най-откровени в няколко случая: на война, на лов, във влака и в хотела...

Слава Богу, че снощи делих стаята с друг човек, и то с кого? С моя приятел, художника Петко Радилов.

Петко бе почернял като бедуин. Идеше откъм морето. И двамата се зарадвахме на неочакваната среща. Разбира се, аз не очаквах, че Петко ще „влезе“ в моя бележник.

На обед, когато се прибрахме да починем, Петко разтвори голяма картонена папка и ми показва всичките си картини. Една от тях, която не бе от най-хубавите, ми направи особено впечатление. Скала, о която се разбиват морски вълни. На скалата стои млад мъж. Той е напрегнат, от гърдите му се изтръгва страстен вик...

– Прочувствана работа! – казах аз с езика на художниците.

– Този глупак съм аз – каза Петко. – Случи ми се веднъж да викам като луд.

Записвам разказа му без предисловие.

„На брега имаше само две бараки. В едната живеях аз, а в другата – двама старци със своята внучка. Не ги познавах, защото ги отбягвах. Бях дошъл в тоя див и прелестен кът да се отдам на работа и самота. Но веднъж, когато почивах на обед и четях роман, чух откъм чешмата стъпки и плискане на вода. Погледнах през прозореца. Внучката на старците бе засанала до чешмата по бански костюм.

– Мога ли да се измия на вашата чешма? – попита тя. – При нас няма вода и аз, извинете, реших да ви обезпокоя.

– Моля ви се – казах, – измийте се.

– Няма да ви безпокоя, нали?

– Ни най-малко.

Тя като че искаше да ми каже още нещо, но аз се оттеглих от прозореца и отново се вгълбих в романа. След малко девойката извика глезливо-провлечено:

– Ида-а! Ама престани ма, бабо! Не ме карай да викам, защото безпокоя другаря. Ах! – заговори тя на себе си. – Какви досадни старци! Умориха ме от скука. „Тони, Тони!“...

На другия ден Тони ме завари на чешмата пак по бански костюм. Докато се миех, тя стоеше пред мен, оплакваше се от пясъка, който бе полепнал по тялото ѝ, и с неумела съблазън ми показваше своите прелести – ту раменете си, ту късите си, обли и здрави бедра. Тя бе двадесетгодишна, от оня тип жени, които не ми се нравят. Главата ѝ бе твърде голяма и някак по мъжки сложена, а и в лицето имаше нещо по мъжки здраво и грубовато. Късо, плоско чело, гъсти вежди, леко изгърбен, сплескан отстрани нос и твърди, нахално изрязани устни. Може би в очите ѝ, продълговати и леко разногледни, имаше известен чар, но Тони не умееше да си служи с тях. Гледаше ме в упор, без да мига, като младо животно.

Тя ме срещаше навсякъде и винаги намираще повод да ме заговори. Най-често любопитстваше да види какво съм нарисувал. Показвах ѝ платната и без да изслушам докрай нейното възхищение, отминавах. По-късно тя почна да ми предлага разходки по брега, молеше ме да я уча да плува, а веднъж ми донесе два килограма домати от селото. Какво ли яде този човек, рекла си, и като купувала за тях си, купила и за мен. Исках да ги платя, тя отказа. Придаде на лицето си израз на най-дълбоко огорчение и побягна.

Тя бе трогателна в желанието си да се сближи с

мен. Струва ми се дори, че бе влюбена. Би било жестоко да не ѝ обърна малко внимание. И ето, веднъж се съгласих да излезем на разходка. Отидохме до устието на една речица и се върнахме. Разходката трая час, но това бе достатъчно за Тони да си въобрази, че отсега нататък ще бъде на нейно разположение.

Всеки ден по обед слизах на морето да се къпя. Плувах дълго навътре и когато се обръщах на гръб да почина, усещах с върха на пръстите си студа на тъмните морски дълбини. Обземаше ме непонятен страх и бързах да изляза на пясъка. Там ме очакваше Тони. Не намирах какво да ѝ кажа. Мислех си за свои работи и гледах как водната шир се слива с небето някъде много далече. Тая далечина пораждаше у мен спокойно чувство на отмора и копнеж за нещо неясно, непостижимо и хубаво...

Следобед, когато почвах да работя, Тони идваше в бараката за нещо и оставаше по цели часове. Аз не обичам да говоря, когато работя, и тя седеше до триножника, четеше нещо или разтребваше бараката. Понякога ми донасяше и закуска, която приготвяше баба ѝ. Така от ден на ден свикнах с Тони, без да изпитвам към нея чувство на близост. Напротив, тя често ми досаждаше, особено в минути на размисъл, когато исках да остана сам със себе си и да разреши някоя трудна задача на платното. Отпосле, разбира се, свикнах да оставам сам със себе си и в нейно присъствие...

Една сутрин Тони си отиде, без да ми се обади.

Аз обичах да заставам сутрин рано пред бараката и да съзерцавам морето. То биваше величествено спокойно и в прозрачните му дълбини трептяха като ръб на стъкло багрите на изгряващото слънце. Гларусите се вдигаха от близките скали, викаха като деца и с ленив летеж кръжаха над плажа. Чувах звука на крилете им, виждах черните им опънати назад крака.

В оная утрин морето бе бурно. Вълните заливаха целия плаж и оставяха по него всевъзможни предмети. Аз бях изненадан. За пръв път виждах морето да се вълнува утрин. Слязох на брега и заставах на една скала. Вълните миеха краката ми с пяна. Слънцето изгряваше.

Тогава видях Тони и нейните старци. Те се изкачваха по стръмната пътека към шосето, по което минаваше автобусът. И тримата бяха натоварени с багаж. Може би Тони бе притичала до моята барака да се простим и да ми каже, че старците са решили внезапно да тръгнат. Не знам. Искаше ми се да го е сторила. Гледах я как влачи куфара по стръмнината и изведнъж ми стана страшно мъчно за нея. Този пристъп на тъга бе тъй внезапен и остър, че аз се задъхах и сърцето ми се сви от болка. Стори ми се, че отсега нататък не ще мога да се отдавам на работа и спокоен размисъл, да се възхищавам на утрините, да се възторгвам от собствените си творчески мечти. С една дума, без Тони животът ми в този див и прелестен кът губеше завинаги своето очарование.

– Тони-и! Върни се! Обичам те!

Трябва да съм изтръгнал най-силния вик от гърдите си, защото тя въпреки силния рев на вълните чу и се обърна. В този миг пристигна автобусът. Спря за малко и отмина.“

ХУБАВИТЕ РЪЦЕ

А сега да ти разкажа за една моя малка илюзия – каза усмихнат Петко. – След заминаването на Тони аз прекарах още десетина дни в бараката. (Тя е частна собственост на един мой приятел, който има намерение да строи вила.) После се преместих в едно селце с живописна околност. Намерих квартира и започнах работа. Хранех се в кръчмата. Един ден видях там една хубава жена. Тя ме погледна бегло, без никакъв интерес. Аз не съм красив, напротив, може би съм твърде грозен и много жени са ме гледали така, и много пъти съм намирал опора в гордостта си срещу тяхното безразличие. Тъй се случи и сега. Тя седеше в ъгъла на кръчмата с някакъв старец, облечен с оръфана винтияга и износен голф. Старецът непрекъснато ломотеше нещо, а тя го слушаше с едва прикритата досада. Когато си отиваха, тя мина покрай мен. Испитах онай тиха, безответна скръб, онова мигновено опустошение в сърцето, което изпитвам винаги, когато срещна и се размина с хубава жена. Не знаех, че тя е инженер геолог, командирована в селцето за два месеца. На другия ден я видях в подножието на един хълм. Седеше на камък и записваше нещо. Старецът забиваше колчета. Любопитен и бърбив, той ме задържа четвърт час. Гледаше платното ми и викаше:

– Ани, ела да видиш каква картина е нарисувал другарят!

Ани не дойде.

Поговорихме със стареца и аз поех пътя към село-

то. След няколко дни пак ги видях в полето. Махнах с ръка на стареца и отминах. Това се случваше много често. През тези тихи есенни дни аз бродех из полето самотен и вгълбен и рядко си спомнях за гордата и хубава жена Ани. Отвърщах на гордостта ѝ с гордост и не се надявах на нейното благоволение.

Веднъж старецът ме покани на тяхната маса в кръчмата и поиска да ме запознае с младата си колежка. Не ѝ подадох ръка. Поклоних се и седнах. Старецът се разбъбра и каза, че е приятно да се поразговориш с интелигентен човек. Слушах го с прекалено участие, за да не поглеждам младата му колежка. Тя се опита да влезе в разговор с мен. Отговарях ѝ лаконично, без да я удостоявам с поглед. Забелязах, че тя се отегчава от моето присъствие, но по-малко от присъствието на стареца. Обядвах и без да се бавя, излязох.

След една седмица се срещнахме на улицата. Мислех да я отмина като непозната. Тя поздрави отдалече и се спря. Може би имам някаква книга за прочит? Помолих я да почака за минутка, взех от квартирата си книга и ѝ я дадох. Сметнах, че няма какво друго да ѝ кажа, и продължих пътя си. На другия ден привечер при мен дойде един селянин – нейният хазаин. Донесе ми книгата, грижливо увита в бяла хартия. Под обвивката имаше бележка: „Прочетох книгата на един дъх. Бих желала да споделя някои мисли с вас. Осмелявам се да ви поканя тази вечер у дома.“

Отпратих селянина без отговор. Легнах и до късно мислих за Ани. Питам се защо трябва да ходя при нея и да делия скуката ѝ. Уверен бях, че гордостта ми трудно ще устои на нейната красота. Предполагах, че след отказа да ѝ гостувам тя няма да ми обръща внимание или дори ще ме презира. Но аз се излъгах. Още на следния ден на обед тя дойде сама в кръчмата и седна при мен. За отказа да ѝ гостувам не намекна. Загово-

ри за прочетената книга. Аз я слушах и, признавам, онова, което говореше, не бе никак глупаво, още повече че бе хубава, а хубавите жени рядко казват умни неща. Излязохме от кръчмата и тръгнахме заедно по улицата. На първата пресечка ѝ казах „довиждане“ и се упътих към моята квартира. Трябва да съм бил обладан от прекалена мнителност. Като останах сам, си помислих, че тя иска да ме види поласкан от нейната благосклонност. У мен се породил желание да ѝ натрапвам своето безразличие, да се наслаждавам на нейната скука.

Това бе глупаво и смешно. Не минаха няколко дни, и аз предадох позициите си. Почнах сам да я каня на разходка, а много често си избирах места за рисуване, където тя работеше със стареца. Подарих ѝ един пейзаж, който тя хареса. Рисувах и нея. Изящните линии на лицето ѝ ми се поддадоха без мъка. Тя бе във възторг. От тоя час не можах да крия чувствата си. И у нея настъпи промяна. Започна да се отнася с мен нежно и покровителствено като възрастна жена към по-млад мъж, макар да бе по-млада от мен с десет години.

Прекарахме много часове из полето или покрай реката. Аз сантименталничих като гимназист. Изгарях от възторг и не се одързостях да пипна ръката ѝ. Герой на Тургенев! Тя нито за миг не се показва отегчена. Напротив, уверяваше ме, че нашите разходки и разговори са ѝ безкрайно приятни. Само понякога казваше, че съм „лиричен“, а това не е много хубаво.

– Защо? – питах я аз, а тя отговаряше с особена усмивка:

– Така ми се струва.

В края на краищата работата свърши с това, че аз се влюбих като гимназист. Понякога ѝ пишех писма, защото смятах, че гледайки я в очите, не мога да изка-

жа любовта си. Тя ме гледаше с мека, снизходителна усмивка и казваше: „Благодаря за хубавото писмо!“

Една вечер ме покани в квартирата си. За втори път, откакто се познавахме. Тази среща у дома ѝ трябваше да бъде началото на нашата взаимна любов. Ани не бе запалила лампата. Сложи ме да седна до прозореца, седна и тя до мен. Мълчахме, а какво многозначително от мълчанието на мъж и жена, които седят на тъмно, след като мъжът не е крил своите чувства!

Ани приближи стола си до моя стол. Взе ръцете ми в своите и ги погали. Още като долових нейния жест, щях да я взема в обятията си с онзи порив, който бе изтръгнал сълзи от очите ми. Но ръцете ѝ, които галеха моите, бяха студени като скелет.

– Да... какви хубави ръце имаш! Наистина изразителни и фини ръце! – каза Ани.

Тя отдели кутрето ми от другите пръсти и почна да си играе с него. Разбрах, че трябва да стана и да си отида завинаги от нея. Но това не бе лесно. Така мина една минута. Цялото ѝ внимание бе съсредоточено в моето кутре. Когато най-после реших да си ходя, тя скочи от стола и прегради пътя ми.

– Защо си отиваш така... изведнъж? Аз не искам да си отиваш! – каза тя с настойчивост, в която нямаше страст, а страстно желание да убие суката си.

Тя посегна да вземе ръцете ми в своите, но аз решително ги отдръпнах и излязох на улицата. Вървах със замаяна глава и си мислех, че Ани не искаше да убие надеждата ми до последния миг, защото бе истинска жена. Защото суетата ѝ да бъде ухажвана струваше по-скъпо от моите чувства. Защото, най-после, аз бях може би много старомоден и сантиментален в любовта.

ИНАТ ХОРА

Вчера вечер я съм мигнал половин час, я не, а като затворих очи, пак сънувах диви прасета. Насън все не ми върви: ту пушката ще засече, ту патронът ще излезе калпав. Пукам се от мъка и като се събудя, целият съм плувнал в пот. Махни това, ами и през деня ми е кисело, нямам настроение и светът ми е крив. Снощи за пръв път имах sluка. Седим на пусия аз, бат Стоян, даскалът Начев, лейтенантът и чакаме. По едно време, гледам, ония зверища, все големи като магарета, идат право срещу мене. Надигнах се от пусията – бааам, – и едно се търкулна по дерето. Още веднъж – бааам, – търкулна се и друго. Ония тримата, и те гърмят, и те накамариха по двайсетина парчета, та дерето се напълни с леш.

След такъв сън, мисля си, непременно ще чукнем по едно парче на човек, стегна ме нетърпение, станах и тъмно, не тъмно, почнах да се обличам. Прегледах патроните и почистих пушките, моята и тази на бат Стоян, защото бат Стоян не обича да се занимава с оръжието. Чистя ги аз и кой знае как се заглеждам в таблата на детското креватче. Там има нарисувани мъж и жена в лодка. Мъжът гребе, а жената седи на края на лодката като царкиня с розова рокля и дълга самодивска коса. Роклята и косата остави, но в лицето самата Пепа, сякаш нея гледал художникът, като рисувал оная на таблата. Чудна работа, думам си, толкова време гледам тази картина и чак сега да забележа приликата с Пепа. Коя Пепа ли? Защо си мъж и защо живееш в този град, щом не познаваш Пепа, келнерката на рес-

торант „Червено знаме“! Между нас да си остане, адаш, аз хлътнах там още преди една година. Хлътнах, че не знам как ще изгazia обратно. Да ми даде входна виза, зарязвам моята и отивам при нея, хич няма да му мисля. Че аз заради нея тръгнах на лов за диви прасета чак на Странджа, на нея обещах да донеса диво прасе. Ако донесеш, казва, диво прасе, ще си направим ешмедеме. Цяла година се въртах около ресторанта да чуя тази дума от нея. Бат Стоян работи или заседава, а аз дремя в колата. Осем или десет часа са това и човек на моите години ще се нацепи от скука. Чета вестници и дремя и като ми омръзне, отивам при Пепа. Щом не я познаваш, няма да ти я описвам. Когато я видиш, ама с мъжки очи, тогава ще приказваме. Откачи ми се ченето да разтягам локуми, ще знаеш, не лови и не лови. Да е омъжена, разбирам, а тя свободна. Веднъж да бе дошла да се поразходи с колата, да я видя за един час при себе си, щеше да ми олекне малко от малко, а тя сякаш беше решила да ме умори. И не щеш ли, миналата седмица кандиса. Досега колко дивеч съм ѝ предлагал, не взема, а оня ден диво прасе ѝ се прияло. Дадено бе, Пепа, дадено, казвам, не едно, а две прасета ще ти донеса, от земята ще ги изкопая, но ще ги донеса. Излязох от ресторанта и бух каскета о земята. Да ми беше пушката подръка, щях да изпукам посред бял ден на площада...

Сега, викам си, остава да навия бат Стоян. Той от мене по-запален, колко дивеч сме изстребили двамата, да знае волгата да приказва, но може конференция да му се случи, я пътуване и тогава моето ешмедеме отиде по дяволите. Отивам при него, а той още от вратата, тъй и тъй, от София идват големци, потегни машината добре. Машината си е в ред, казвам, ами лейтенантът научил, че на Странджа излезли много прасета. Съобщил му неговият приятел от пог-

раничната застава. Ако чукаме някое парче, ще има с какво да посрещнем гостите. Действай, каза бат Стоян, в събота и неделя да сме там. Голям човек бе! Баста и толкоз! Хайде, хаирлия!...

Запалих колата и право у бат Стоян. Още тъмно, няма жив човек по улиците, ама нищо, мисля си, ще почакам в колата, докато се развидели, и тогава ще го събудя. Спрях пред входа и гледам – кухнята свети. Качих се горе, той се облякъл и пие кафе. И другите бяха наставали още посред нощ. Даскалът чакаше на тротоара пред дома си, а лейтенантът – на градския площад. С него имаше още двама души запасни офицери, седят в москвича и пушат. Минах напред, москвичът след мене и зацепихме към Странджа. След два часа пристигнахме в Бургас, спрях да закусим и потеглихме нататък. Като излязохме на десетина километра от града, бат Стоян ме накара да спра. Спрях аз, тоя слезе от колата, взе си пушката от багажника и тръгна към морето, а морето на петдесетина крачки от пътя. Погледнахме с даскала нататък – една бяла птица плува на стотина метра от брега.

– Лебед – каза даскалът и тръгна подир бай Стоян. – Ей, Шипаров, това е лебед.

Бат Стоян не се обърна, вървешком напълни пушката и почна да дебне. В това време пристигна и лейтенантът с неговите хора. Всички застанахме до колите, а даскалът върви подир бат Стоян и вика:

– Това е лебед бе, Шипаров!

Бат Стоян махна с ръка: мълчи, значи. Откъм сушата духаше силен вятър, лебедът можеше да чуе гласа му и да се отдалечи. Лейтенантът не се стърпя, отиде и той на брега, а ние – след него. Бат Стоян вдигна пушката, опъна она ми ти бичи гръб, та закрива от очите ни цялото море. Лебедът си стои на място, ни навътре в морето плува, ни към брега. Бат Стоян ча-

ка, чака, па му хвърли един. Она си стои на място, сякаш не чува гърмежа. Още един му пусна бат Стоян и тогава, адаш, стана една работа, дето да не бях я видял с очите си, нямаше да я повярвам. Лебедът се обърна към брега и взе да плува право към нас. Бат Стоян напълни отново пушката и при третия изстрел сачмите вдигнаха пръски пред лебеда. Глупава патица бе! Вместо да се изплаши, плува по-бързо към нас и сама се навира в сачмите. И колкото по-приближава, по-голям и по-хубав става. Перушината му бяла, човката черна, пък една дълга шия, не е за разправяне. И плува ли, плува като сляп срещу сачмите. Най-последна на мушка и едното му крило се простря над водата като вестник. Изпляска със здравето крило, понечи да излети, но къде ти, вятърът го пое назад и го отдалечи. Бат Стоян свали пушката и извика:

– Дайте лодка! Лейтенанте, намери лодка!

Насреща в залива се виждаше рибарска хижа, а пред хижата няколко лодки. Лейтенантът наду москвича и за пет минути се изтърси пред рибарите. След малко една лодка влезе в морето. На Стоян Шипаров кой може да откаже? Параход да поиска, и параход ще му дадат. А лебедът отиде, та се не види. От време на време пришляпва със здравето си крило, пък и вятърът му помага, та лейтенантът и рибарят гребаха цял час, докато го настигнат. Хванаха го най-послед, метнаха го в лодката и потеглиха назад. Ако щеш вярвай, цели два часа се бориха с вятъра, докато излязат на брега. А през това време ние чакаме и мръзнем. Ние как да е, но лейтенантът син посиня. Извадихме лебеда на сухо, то голямо нещо било, десет кила, ако не и дванайсет. Набутахме го в багажника и потеглихме нататък. Хаирлия! Ало, малкият, още две чаши!...

Минаваше вече обед и аз надувам сто километра, да стигнем час по-скоро в планината. Тоя ден, мисля

си, го загубихме за лебеда, поне утре да сме рано-рано на пусия, че инак Пепа няма да ме погледне. Пригответе бях домашно винце и ракийка, ще ги занеса у дома ѝ; а тя ще сготви прасето и така ще стане ешмедемето. Ще ти кажа, адаш, няма по-хубаво от туй, да влезеш в моминска стая. Подредено, чисто, тихо и всичко мирише на момиче. Пийнете си малко, хапнете диво прасе, пак пийнете, отвори ви се глътка, а след това тя кацне на коленете ти с оня минижуп. Нищо друго не искам, само на коленете ми да кацне, пък другото колай. Така си мисля и гледам – лейтенантът пердаши над сто и свири с клаксона. Понамалих, изравнихме се, той ме подмина и спря. Това стана до Аркутино. Лейтенантът доде при нас.

– Трябва да се загрее малко – казва, – че вятърът здравата ме прониза. Чай ли, що ли, трябва да се загрее.

– Ще му фирнем един коняк при Фоката и всичко ще ти мине – каза бат Стоян. – Само че накрак, нямаме време.

Като ни видя, Фоката се ухили, минавали сме много пъти с бат Стоян през него и той хубаво ни помни. Бат Стоян, откъдето мине, все го помнят. Ресторантът празен, няма шум, затуй келнерите са по-любезни, отколкото през лятото. Поръчаш им едно, те ти донасят две. Сега в ресторанта бяха останали три момичета, Фоката ги мобилизира и те на бърза ръка отрупаха масата с разни работи. Уж топъл чай и коняк щяхме да пием, но Фоката разпери ръце, не дава да мръднем. От пиле мляко ще ви намеря, казва, ама тъй няма да ви пусна. Наскучало му на човека и компания си търси. Ядем ние и пием, а навън заваля снежец, и то не снежец, ами суграшица. За половин час побеля земята, сякаш знае, че сме тръгнали диви прасета да бием.

– Ей такова време е за нас, момчета! – каза бат Стоян. А даскалът взе, че изтърси:

– Времето си е време, но аз оттука не мърдам. Фоката, имаш ли свободни легла?

– Легла да искаш, байновото! – каза Фоката. – Осемдесет легла имам първа класа. Сто на сто намаляние, а може и без хич.

– Ела тогава да се чукнем! – каза даскалът. – Наловувахме се, цял лебед ударихме, стига ни за този път.

– Лебед ли? – запита Фоката. – Я да го видим!

Извадих лебеда от багажника и го домъкнах в ресторанта. Оставих го на пода зад вратата, а момичетата и Фоката го наобиколиха. Ние седим на масата и си допиваме, а те гледат лебеда и мълчат.

– Че той хич не се плаши – каза едно от момичетата и го погали по главата. – Леле, крилото му съвсем откъснато!

Лебедът наистина не се плашеше от тях. Повлече раненото си крило по пода и сложи човката си на рамото на момичето, а то, глупавото, взе, че се насълзи.

– Как ще се плаши! – каза даскалът. – Откакто се е излюпил, все между хора е живял. Ще се плаши, вятър!

Даскалът бе понаправил вече главата. Той не е от приказливите, ако го познаваш, не обича твърде и да пие, а сега дигаше чашата всяка минута, подканяше и другите да пият и се въртеше насам-натам.

– Миналата година, като ходих в Полша – каза той, – видях едно езеро наред Варшава, пълно с такива лебеди. Хората им хвърлят трохи, а децата слизат до водата и ги хранят от шепите си. После полските другари ме заведоха на някакви далечни езера и реки да ловим риба. Ловим си ние и току гледаш, из камъшите изплува лебед, мине край тебе и – гок, гок, гоок – „кълве ли, кълве ли“, значи, и отмине нататък...

Даскалът млъкна и вдигна чашата. Лейтенантът

разкърши врат и потърка рамото си с ръка. Бат Стоян тръсна празната чаша на масата и каза:

– Хайде да тръгваме! Фока, дай сметката!

Той стана и прав, започна да се разплаща, станах и аз, но лейтенантът пак се хвана за рамото и каза:

– Няма защо да бързаме, нека се поразгрея още малко.

– Нямаме време – каза бат Стоян. – Твоите хора от заставата са повикали гоначи и утре рано трябва да сме на пусия.

– А бе, ако искаш да знаеш, не съм вече и за лов, целият съм схванат – каза лейтенантът, като гледаше в масата и кършеше врат, та жилите му пукаха.

– Ще ти направим разтривка горе – каза бат Стоян. – И там има за пиене. Хайде не се глези, ами ставай и пали москвича!

Бат Стоян отиде до прозореца и погледа навън, докато другите се разплатят, но като се обърна да види дали са станали, всички си седяха по местата. Фока гледаше ту него, ту другите, а момичетата все още зяпаха лебеда и се опитваха да му натикат трохи в човката. Бат Стоян ми кимна, аз награвих лебеда и го отнесох в багажника. Когато се върнах, даскалът говореше:

– Не ми се бият прасета бе, не ми се бият! Тука ми е по-добре.

– Не сме вързани за тебе! – кипна бат Стоян. – И без тебе ще минем.

– Че аз нали това казвам!

Даскалът се заяде и ако бат Стоян му каже едно, той му отвръща с две, сякаш отдавна му има зъб за нещо. Уж интелигентен, а пък противен човек. Ако видиш гюмето му, няма нужда да ти казвам какъв запален ловец е. И печка има, и креват, и масичка за работа. Отидох една вечер при него на патици, той

донесъл класните тетрадки и ги преглежда. Изскрякат патици в блатото, той угаси светлината, гръмне през амбразурата и пак си чете класните тетрадки. А сега се заяде, не ще да мръдне от масата и не ще. Даскалът си е даскал, зарежи го, ама лейтенантът ми опротивя най-много от всички. Военен човек, уж на мъжката дума козирува, а и той взе, че се заинати. Иначе луд за диви прасета, на другия край на България да рече, ще организира лов, добре, но сега и него го хвана инатът. Ще знаеш, адаш, че инатът е жива болест, мръсна болест, дето най-лесно се прихваща от хората. А пък нашия, българския инат никъде го няма. Българинът, като го хване инатът, капата си ще изяде вместо баница, но по водата ти няма да тръгне. На бат Стоян да се опънеш, дето никой в тоя град не е направил думата му надве, туй, братче, се казва инат, и то за нищо, хептен за нищо. Бат Стоян кипи и скърца със зъби, че и той не пада по-долу от ония, и аз си викам, няма да утрае, ще застане пред масата и ще викне: Стани! А той се обърна към мене и каза:

– Пали!

Отидохме при колата, а онзи, лебедът де, като ни усети, взе да шава. С криле ли бие, с крак ли, не знам, но капака на багажника ще издъни. Бат Стоян отвори капака, сграбчи го за шията и като замахна, чак на другия край на двора го зафитири. Давай, казва, нека ония се завърнат, както си знаят.

Давам назад, но сърцето ми се свило на буца, ще ме приеме ли Пепа, или ще ми даде пътя! Оставям бат Стоян у дома и право при нея. Прозорецът ѝ свети, а сянката ѝ играе по пердето. Звъня, тя отваря, аз стоя като замразен на стълбата и не знам какво да ѝ кажа.

– Заповядай! – казва тя по едно време и се оттегля навътре.

Влизам в коридора, но защо влизам, душата ми пълна, ръцете ми празни. Слага стол отпреде ми, сяда и тя срещу мене. Дигнала една фризура, източила тънката шийка, пък за минижуа да не ти разправам. Щом мярнах крачетата ѝ, метнати едно връз друго, изведнъж ми стана хубаво. Ще знаеш, адаш, за пръв път ми е било така хубаво пред жена, ей тъй, само дето я гледам. И тогава ѝ разправих всичко. Инат хора, душице, мръсни хора, викам. Да бях дигнал пушката да ги разстрелям, пак нямаше да тръгнат за дивни прасета. За тебе, викам, душице, през десет планини щях да отида, ама нямаше как!...

– Е, нищо – казва тя и се смее. – Аз и без туй имам гости. Сестра ми е на гости тази вечер.

Излъга ме, по очите я разбрах, че ме излъга. Няма сестра, но и аз нямам диво прасе. Изпрати ме до вратата и толкоз... Малкият, още две, ама по-студени! А сега, адаш, кажи откъде си и що си!

Утре май че ще напусна този град. Не от скука, разбира се. Запознах се с много хора, имам дори и приятели. Отида някъде, интересно ми е, решавам да останан задълго, а ето че един ден започва да ме стяга шапката. Искан ми се отново да пътувам, не от някакво любопитство, а заради самия път. Но накъде? Утре, когато изляза на края на града, ще реша на коя посока да тръгна. Не е лошо да отида към моя край, не съм бил там близо две години, ако не и повече. Или на юг, към Созопол? Сега сафридът „трие глава“ от брега, обажда се и кефалът... Петров, лека нощ! Да изпушим още една цигара и да спим, а утре рано-рано на път!

ЛЪЖЕЦ

ПЪРВИТЕ ЛЪЖИ

Някога майките ни казваха да бягаме от Христо Лъжливия и да не го слушаме, защото лъжите му влизали като отрова в душата на човека. Аз не знаех какво е лъжа и си я представях като невестулка или змия, от които също трябваше да се пазя. Лъжливия бе наш съсед през една къща и аз минавах нащрек покрай неговия двор, да не би да ме срещне и да ми пусне някаква отрова в душата. Веднъж обаче Лъжливия успя да ме излъже, и то когато бях едва на осем години. Пасях кравата в едно обрано бобище. До бобището имаше царевица и аз държах кравата за повод, за да не посяга към пресните филизи. По едно време ръцете ми отмаляха и аз се изхитрих да вържа повод за едно колче. Забих колчето в земята и спокойно си седнах настрана. Така ме завари Лъжливия. Водеше и той една крава за повод, навис го на ръката си, запали си цигарка и седна до мен. Пуши си цигарката той и мълчи, мълча и аз, готов да скоча и побягна, само че краката ми изтръпнали, река ли да стана, ще падна на синора. Лъжливия каза, че кравите, които пасат на този синор, или близнят, или отелват по три телета. Ето, помислих си, той почна да лъже вече, и се вцепених – нито да седя, нито да бягам. Усетих нещо студено около себе си и то бе змия или невестулка. Но и да заплача не можех, гърлото ми бе свито от страх. Тогава Лъжливия каза:

– Вашата крава ще близни безпременно. Всички крави, дето съм ги имал, все са близнили, защото съм ги пасал из тази мера. Тука земята, знаеш, има нещо в себе си и от тревата то отива в кравата. Само тази пущина на, не близни, защото Петко я карал да пасе е горе, на пущинака. Отпосле разбрах тази работа и бая бой му теглих, ама късно. Преди месец се отели само едно, и то с осем глави...

– С осем глави ли? – неволно попитах аз и се осмелих да го погледна отблизо.

Лъжливия пушеше и замислено гледаше пред себе си. Очите му бяха бистросини, каквито са и досега, и в тях се бе утаила кротка тъга и недоумение. Едно дете винаги ще повярва на такива очи, защото децата разбират по-добре очите на възрастните, отколкото техните думи. На света има много лъжци, но мнозина ще хванеш в лъжа по израза на лицето, по очите и изобщо по неумението им да лъжат, а този разказваше с простота и убедителност, както се разказва нещо съвсем очевидно. И онова студено нещо, което пълзеше около мене, изчезна. Оглеждах се на всички страни и нищо подозрително не виждах.

– Бе замъчи се оная крава ден, два, три, отиде, рекох си, на вятъра. Еле на четвъртата нощ се отели. Като го погледнах с осем глави, водата ми се дръпна, не знам какво да го правя. Хубаво, ама нали е живинка, не можеш го остави да умре. Взех го на ръце, а то – глава до глава, няма къде да го хванеш. Три на шията, една на гърба и по една на четирите крака. Айде туй как да е, ама като дойде ред да суче, ръцете ми се отмъкват да го държа под вимето. Заситиш едната уста, другите седем зяпат. Жената, щом го видя, само дето не припадна. Махай го, казва, оттука, да не го видят децата, че ще се хлъцнат от страх. Турих го ед-

на вечер в чувала, поведох кравата, че горе на кошарата. Там я храня, там я гледам и се чудя какво да го правя това теле. Най-после намислих да отида в града и да го продам на цирка. Натоварих го на каруцата и право там. Гледам, един с белосано лице и шарени гачи се качил над вратата на цирка и вика през една тръба. Айде, народе, вика, влез да видиш как се ядат ножчета за бръснене, как се гълта сабля, аaaa! Ела да видиш чудото на двайсети век – теле с две глави!...

Почаках го да слезе отгоре и отидох при него. За какво чудо говориш бе, човек, викам му. Теле с две глави чудо ли е? Аз имам с осем глави. Она хич не ми обръща внимание и си гледа работата. На циркаджия, казва, тия не ги разправяй! Ти ела, казвам, да погледнеш какво имам в каруцата, па тогава ще приказваме. Дойде той и като видя телето, очите му се ококориха, после лицето му светна. Какво, пита, ще го правиш? Какво ли, думам, ще го показвам на народа и пара ще печеля. Бре, като се хвана за пеша ми онзи човек, до вечерта не мога да се откъсна от него. Забрави работа, забрави всичко и все подир мене. Та кандърми, та черпене, хеле скъсахме пазарлъка. Даде две хиляди лева и му оставих телето...

Слушах го с половин ухо, защото бях уверен, че това, което ми разказва, е лъжа, и то голяма лъжа. Не приличаше наистина ни на невестулка, ни на змия, но си беше лъжа и половина. Случи се обаче онова, от което майките ни искаха да ни предпазят: лъжата влезе като отрова в душата ми и започна да ме измъчва. Когато си тръгнах за дома, реших да не я поверявам никому, а да я запазя само за себе си. Защо не я споделих с други, за да се освободя от нея, това разбрах много по-късно, когато можех да изпитвам сладостта на хубавата лъжа. А тогава телето с осем

глави не ми даваше да спя по цели нощи. Където и да се намирах, каквото и да вършех, мислех все за него и никога не можех да си го представя напълно. За непосилната мъка на оскъдното ми въображение свидетелства една тетрадка от второ отделение, която открих наскоро между книгите си. В тетрадката бяха нарисувани няколко телета с по осем глави, разположени точно така, както бе ми разказал Лъжливия – три на шията, една на гърба и по една на четирите крака. И колко жалко е, че сега не мога да нарисувам теле с осем глави, не вярвам да може и някой художник. Къде, по дяволите, ще ги постави? Но ако види моята рисунка, ще повярва, че има телета с осем глави, така хармонично разположени по тялото, че дори самата природа не би могла да ги създаде. На същата тетрадка има нарисувано и едно куче, което свири на кавал.

По вършитба Лъжливия дойде да търси за нещо дядо. Аз седях до кладните, да ги пазя от врабци. Лъжливия мина през прелеза на градината, кучето го усети и скочи да го лае. Лъжливия запита за дядо, погледна към кучето и каза, че тяхната мъстия свирела на кавал.

– Бе слушам – казва – от някое време кавал да свири из двора, ама все късно нощем, подир първи сън. Като го чух първия път, станах и погледнах през прозореца, няма жив човек на улицата. Рекох си, някое момче ще е надуло кавала подир седянката. На другата вечер, чувам, пак свири едно жално, извива, да те преболее сърцето. Станах, погледнах пак към улицата – нищо. Мина седмица, минаха две, щом наближи време за първи сън, кавалът свири ли, свири. Бре, викам си, какво е туй чудо, и взе да ме хваща страх, знаеш. Облякох се една нощ, взех бравата и, страх

не страх, излязох на двора. Чувам, свирнята на кавала иде от градината. На всичко отгоре една месечина се облещила, игла ще намериш на земята. Крачка по крачка отидох в градината и какво да видя – кучето седнало на два крака под ореха и свири на кавал. Като ме видя, свали кавала от устата си и той веднага изчезна. Пипам тук, пипам там – нищо. А кучето скача и скимти около мене. Прибрах се вкъщи и като стигнах до пруста, кавалът пак се чу. Тичам назад – пак същото. Щом посегна да взема кавала от устата на кучето, и той изчезва, сякаш не го е имало. Такива ми ти работи стават по този свят, дето човек хич не може да ги разбере...

Вечерта заспах много късно, но след полунощ се събудих. Ослушах се да чуя свирня на кавал и наистина я чух. Лу-лу-лу! Такива бавни и тъжни мелодии свиреха на кавала момците в собата, където леля събираше момичетата на седянка. Свиреха ги късно, на раздяла.

Сега кучето с кавала измести във въображението ми телето с осем глави. Много пъти оставях една голяма тояга на пруста и се заричах, щом чуя свирнята на кавала, да отида в градината на Лъжливия, но нито веднъж не успях да преодолеем страха си. Скоро мелодията започна да се чува все по-наблизо, докато една вечер тъжните звуци на кавала се разнесоха в нашия двор. Изхлузих се от чергата, напипах мандалото на вратата и излязох на пруста. В двора имаше много тъмни и страшни места, откъдето дебнеха какви ли не нощни призраци, но кавалът свиреше съвсем наблизо, до хамбара, трябваше да направя само няколко крачки и да го видя в устата на нашето куче. То клечеше на задните си крака, а с предните държеше кавал и свиреше. Щом посегнах да го пипна, и той

изчезна. И още много нощи излизах тайно от къщи, и много пъти видях нашето куче да свири на кавал...

И стана така, че почнах сам да търся Лъжливия и да се присламчвам към него. Намирах го най-често на полето. Пусне Лъжливия някъде добитъка си да пасе, карам и аз нация добитък там. Полека-лека му станах доброволен пазач и той ми се отплащаше с нови и нови лъжи. Те терзаеха въображението ми, караха ме да бъдувам по цели нощи като сомнамбул, но аз не се насищах да ги слушам. И както преди, не ги споделях с никого, пазех ги ревниво за себе си като някакво отровно и сладко съкровище. Така Лъжливия отвори пред мен златните врати на един приказен свят, пълен с измислици, една от друга по-невероятни и загадъчни. Аз скитах из необятните и потайни простори на този свят, дълго време не можах да се върна към действителността и сам станах недействителен. По онова време освен букварчето и читанката нямах, нито пък можех да имам други книги и по-късно вече знаех, че Лъжливия не бе ми казал нито една лъжа, а вместо робинзоновци, разни корабкрушенци и индианци бе наситил детското ми въображение със свои измислени герои. И ако бях се опитал да му благодаря за неговите чудесни лъжи, той сигурно нямаше да ме разбере...

ДЯВОЛСКИТЕ ОПАШКИ

Тъкмо за този случай си спомних, когато видях Лъжливия. Той седеше на купчина дъски извън града и крепеше калпака си на коленете като съд, пълен с вода. Бог знае какво имаше в калпака му, но той гледаше в дъното му така съсредоточено, че дори не усети кога спрях пред него и го повиках. Натиснах продължително клаксона. Той вдигна очи и ме погледна. Попитах го дали чака някого.

– Чакам някого като тебе – каза той, наложи калпака на главата си и припна като момче към колата. – Аде здрасти!

– Накъде си?

– Към Сини вир.

– Разгеле – казах. – И аз съм на същата посока.

Лъжливия седна до мене, разпита ме доста подробно откъде съм и що съм, а накрай си поиска цигарка. Запушихме и сега бе мой ред да го поразпитам. Лъжливия не излъга, каза истинското си име, назова и селото си, което е и мое родно село. След малко обаче не се сдържа и каза, без да го питам, че е на деветдесет и четири години. Той прибави към възрастта си около двадесет години, за да е чиста съвестта му, че не е говорил само истината пред един непознат човек. Попитах го откъде идва.

– От Истанбул – каза той. – Бая път беше, ама свърши се. Имаше навремето един Мустафа в нашето село, бакалин беше. Изсели се в Турция преди години и оттогава всеки ден ми пише писма. Аман, бай Христо, ела ми на гости, та ела. Защо, рекох си, пък да не му отида, не е крайт на света я! Взех си паспорт, това-онова и отидох. То голяма работа било това Истанбул, голямо нещо. Едни джамии, едни минарета, не е

за разправяне. Като речеш да ги погледнеш, капата ти пада на земята...

Лъжливия навярно се досети, че може би съм ходил в Истанбул, та мога да попълня и оспоря оскъдните му познания за този град, и веднага промени темата на разговора:

– Ти, значи, по ловджилък си тръгнал из нашия край. Няма да се върнеш празен. Много зайци има. Много, ама все едни дребни като котета. А когато аз бях ловец преди години, имаше зайци едри като кучета, че и по-едри. Удрял съм заек до шестнайсе кила...

Ето че започна да лъже, казах си, както някога през детството, и далечни спомени от онова блажено, завинаги отлетяло време стоплиха сърцето ми. Почувствах се отново дете, отворило първата страница на някоя малка приказна книжка. Нямаше да му повярвам, защото, уви, сам аз лъжа вече не по-зле от него, и все пак очаквах с нетърпение да узная дали годините не са накърнили неговото неизчерпаемо въображение.

– Не думай! – казах.

– Тебе лъжа, мене истина! – каза спокойно Лъжливия. – Само аз можех да ги бия и никой друг, защото по онова време бях се превърнал на дявол. Ама истински дявол, даже опашка ми беше покарала.

– Къде? – попитах аз, като сдържах смеха си.

– Ами че отзад, където трябва да стои всяка опашка. Къде другаде по тялото може да покара опашка?

– А рогце излезе ли ти на главата? – попитах пак, но вече без насмешка, която можеше да го подразни или оскърби.

– Рогце, виж, не ми излезе, което си е истина. Знам, че дяволът, щом има опашка, и рог трябва да има, и всеки ден се пипах по главата, ама не – не покара. А опашката добих, когато бях на тридесет и пет годи-

ни. Имаше тогава в село една млада вдовичка Ганка. Мазна Ганка ѝ казваха, че всичко у нея беше мазно. И лицето ѝ, и снагата ѝ, та чак и устата ѝ. Като приказва, сякаш масълце тече от устата ѝ. Мазна и трътлеста беше тази вдовичка, та на всички мъже очите лепнеха по нея. А полепнат ли някому очите по нея, мъчно ще ги отлепи. Такава женичка беше, значи. Най-много се усукваше около нея кметът. Млад беше, мераклия, пък и богатичък, само че мазната не иска да го знае. Бре, викат си всички, млада жена, тъй ще си мухляса под полата, та като умре, горе на небето ще я накажат зайци с тъпан да лови. Не бях белязан, та, грях не грях, и аз се навъртах около нея. На всичко отгоре бях вдовец, очите ми пеперуди, хвърчат, хвърчат и все около Ганка кръжат и на нея кацат. Приказват си мъжете, че Ганка я кара на сухо, ама и аз имам малко акъл в главата, та не вярвам на тая работа. Взех да се навъртам вечер около къщата ѝ, бая време храних кучето им, докато му запуша устата. Свекърът и свекървата стари, още на мръкване отиват зад къщи да пикаят и си лягат, а Ганка в другата стая. Върти се нещо там, шие ли, плете ли, после духне ламбата и ляга. Да отида да почукам на прозореца, викам си, ама не смея. Ще вдигне олелия, та селото не може ме побра. Пък и да отвори прозореца, на мен ли ще го отвори, сиромас човек, с две деца, едно от друго по-дребни и гладни. Клеца аз в градината пред къщи, клеча и си отида. Една вечер, когато щях да си обирам вече крушите, някакъв човек прескочи плета току зад гърба ми и тихичко, на пръсти, отиде до Ганкиния прозорец. Дигна ръка, почука три пъти и мандалото на вратата щракна отвътре. Онзи се качи по стълбата и влезе. Най-напред си рекох, кметът ще е, но не беше кметът, не беше и някой друг от селото. Чужд човек беше, ама кой, иди го познай. Не-

чист и страшен ми се стори, по туй време не ще е дошъл с празни ръце, но, човещина е, рекъл съм да дебна докрай, ще дебна... На втората вечер към полунощ онзи излезе от къщи. Ходи някъде по тъмното и пак се върна. Опъна рамене, стегна се, та кокалите му изпукаха. От главата му, от гърдите му пара излиза, Ганка здравата го изпотила. Като рече да се отегне още веднъж и да разтърка гърди, в ръката му лъсна ей такова черясло. Тогава го познах. Параша разбойника. При Ганка дошъл да се намазни хайдутинът, ама защо да не дойде, златото го бие по джоба, където поиска, там ще отиде. Параша върлуваше тука из Добруджа и Делиормана. Всички мислеха, че ходи с голяма дружина, а като го пречукаха, се видя, че си е бил единак. Прати бележка на някой чифликчия или богаташ – остави еди-къде си еди-колко си златни лева. Онзи откаже да остави парата, след време пламне чифлик или дюкян. Така я кара Параша години наред. На ятаците си оставяше много злато и те сами го пазеха... На третата нощ призори Параша си замина. Ганка го изпрати до вратника, върна се, но вместо да си влезе вкъщи, отиде до хамбара и клекна. Сума време се бави, после се прибра. Мина ми една работа през ума, но де да видим, рекох си, и полека-лека долазих дотам. Гледам, един камък като камък, объл, сплескан от кокошките, стои си до къшето на хамбара. Отместих го – отдолу прясна пръст. Напирах тенекия и сърцето ми се качи на гърлото. И наистина, като отместих тенекията, какво мислиш – бакърче, а в бакърчето шест торбички. Дигнах едната: зън, зън, зън... Шест пъти е идвал Параша при Ганка, шест торбички оставил. Наместих всичко, както си беше, и право у дома. Насипах едната торбичка и само дето не се побърках – златни турски меджидии. В другите – златни пендари. Дръж се, викам си, Христо, та-

ман сега да не ти хвъркне чивията, на чалдисан човек нищо не му трябва. Приказвам си така, а сърцето ми а да се пръсне, ушите ми бръмчат, стана ми едно горещо, не мога да дишам. Бягам в одаята, свалих бакъра на пода, набутах главата си вътре, посъвзех се и пак при парите. Броих, броих, те чет нямат. Добре, ами къде да ги скрия? И аз като Ганка трябва да ги бутна някъде, дето никой няма да се сети да ги търси. А тука, а там, че и аз на камък опрях, на нищо и никакъв камък до курника. Оставих си на първо време една шепа меджидийки, а другите закопах. Очите ми все в камъка, ама не смея да го приближа, все ми се струва, че някой ме дебне. Най ме беше страх от Параша. Щом се досети Ганка кой ѝ е дигнал златото, както и стана отпосле, ще му каже, а от него отърване няма. Ще дойде някоя нощ, ще тури ножа на гърлото ми и окото му няма да мигне...

Тъй че златото в ръцете ми, пък не мога да му видя хаира. Да купя добитък, я имот, все едно Хасан циганинът да тури на главата си царска корона, всеки ще рече, че я е откраднал. Само с хитрост ще стане работата, мисля си, и взех да баламосвам нашенци. Грабна се в града за седмица, две, а като се върна в село, разправам, че съм захванал работа при еди-кой си търговец, купувам за него добитък и ето какво съм спечелил – шест златнички. Мине време, пак се запилях из градищата, поживея си бейгиби, а като се върна, разправам, че съм извадил от кладенец сина на еди-кой си ходжа, той ми дал осем златнички, а отгоре на това ме научил на иманярство, издал ми една голяма тайна, задето съм спасил живота на сина му. Нашенци слушат и ту вярват, ту не вярват, но като видят златничките, чешат се по вратовете и казват: „А де, търси имане, да видим дали ще намериш!“ Ще търся, думам, защо да не търся. Само че трябва да си напра-

вя магията, дето ми я каза ходжата, а после ще търся. Каква магия, питат. Е, туй е тайната, дето ходжата ми я откри, с живота си съм я заплатил, само аз мога да я знам... Нямаше как, захванах иманярство. Бутна нейде някоя и друга меджидийка и викна някого за другар. Първия път повиках един сиромаш. Ако намерим, викам му, нещо – на тебе едно парче, на мене останалото. Дадено. А сега, казвам, вземи лопатата и да вървим. Отиваме на мястото, дето съм си турил знаци през деня, накарам го да чака, а аз запаля свещ и накъдето се извива пламъкът, натам броя трийсет и една крачка, наляво още шест и почвам да копая. Търся, ровя и току измъкна пет меджидийки, разхлопам ги в гърнето под носа му, вземам четирите, а едната давам на него. На другия ден слушай какви ги разправят из село. Сиромашът уж тайна пази, а навсякъде показва меджидийката и я търка на брадата си...

Всички повярваха, че намирам имане, само кметът не хваща вяра. Хитър беше, досещаше се, че правя някаква шмекерия, и току подръпва клепача си, оттука, значи, гемия не минава. И ти, мисля си, ще повярваш, няма накъде да отидеш. Взех го една вечер със себе си и излязохме на полето. На три места търсихме – нищо. Паля свещи, размервам, мърморя някакви дивотии, а кметът копае, та се къса. Призори съвсем капна и хвърли лопатата. Да опитаме още веднъж, казвам, па може да ни излезе късметът. Като минавахме покрай турските гробища, взех лопатата от ръцете му, спрях до един гроб и почнах да копая. Пъшках, правих, струвах и най-сетне напилах имането. Бях поставил под земята една шепка меджидийки и един пендар. Дребното взех за себе си, а пендара дадох на него. Кметът нищо не каза, но ръцете му се разтрепераха и кръвта се дръпна от лицето му. Хвана се и той на въдицата...

Точно по туй време пречукаха Параша. Някой чифликчия ли беше наел убийци, друг ли му имаше зъб, не се знае, но една сутрин го намериха при карапелитските лозя надупчен като решето. Повикаха свидетели да удостоверят самоличността му. Отидох и аз покрай свидетелите – Параша лежи на един синор и гледа към небето с умрели очи. Всички го познаваха, знаех го и аз. Той беше от Караорман, през две села от нашето, навремето и по седенки сме били заедно, и по кръчми сме пили... Та нашенци, значи, се хванаха на играта, само мазната Ганка се усъмни. Ама и аз бях виновен, че веднъж сам ѝ бутнах фитила. Минавам покрай тях, тя седнала пред вратника на сенчица и преде. Запретнала ръкави, бялнала ръце, върти вретеното, ама не е оная Ганка. Гледа умърлушена пред себе си, отгоре ѝ да минеш, няма да те угади. Брей, Ганке, викам ѝ, каквото си се умислила, сякаш някой ти е откраднал парите. Ганка ме погледна като невестулка, после намазни лице, усмихна се. Нямам пари за крадене, казва, който си ги има, той да си ги мисли. Сигурно се е досетила и е чакала Параша да ми извие гърлото, но като пречукаха Параша, сама почна да се усуква покрай мене. Щом ме види, от устата ѝ масълце потича: Христо туй, Христо онуй. Ба, ще се наблажни Христо, думам си, ама де да видим! Така и стана. Човъркам веднъж в градината ей тъй за очи, колкото да рекат хората, че и аз работя, и гледам Ганка иде по горния път. Нарамила една торба и право при мене. Да почина, казва, че тая пушина ми смъкна рамото. Кога няма мъж, казва, в една къща, така е, за всичко все аз. Утре, вдругиден кочаните на царевницата трябва да се режат, как ще смогна с две ръце, не знам. Да ще някой да помогне... Ще помогнем, казвам, защо да не помогнем, нали сме вдовци, трябва да се преглеждаме. От лаф на лаф, значи,

решихме кочани да режем на тяхната нива и хубаво ги нарязвахме. Работим ден до пладне, сетне Ганка постели черджето в най-гъстото, лежим си и се галим, а тя все за паричките ме подпитва, отде ги имам, как съм ги спечелил. По това време бях си купил два коня като хали, нова писана каруца, пазарих майстори да ми вдигнат къща на два ката. Парите са такова нещо, казвам, те на едно място не седят, а ходят от ръка на ръка, да не ръждясват. Така ѝ говоря и всяка нощ прескачам плета. Хайде, вика тя, да се оженим, че без тебе не мога живя, ако ме оставиш, ще умра. Аз се дърпам, знам я каква е хитра, гледа да ми чопне паричките и да ме зареже. Голям дявол си, казва ми веднъж. Защо? Ей тъй нà, дявол и половина си. За торбичките със златото, дето ѝ ги дигнах, ни думам...

Като взе да ми повтаря, че съм дявол, хрумна ми да стана дявол. Щом дигнах къща на два ката, нашенци пак почнаха да се питат отде толкова пари в сиромашеството човек като мене. Оглеждат къщата, чешат се по вратовете и си шушукат, демек, не е чиста тази къща. Имаше един Иван, Карата му викаха, заможен човек, но малко хайдутин падаше и очите му все в чуждото гледаха. Щом се случим заедно, все около моето замогване суче приказката, гледа да изкопчи от мене някаква тайна, вярваше, че богатея от магия. Аз съм дявол, казвам му един ден, като си седим у нас пред новата къща. Не съм човек, а дявол.

– Как тъй ще си дявол! – казва Карата и се смее.

– Ей тъй нà, дявол – думам. – И опашка си имам.

Онзи помисли, че съм се чалдисал, смее се, ама и малко настрани се държи.

– Като не вярваш – казвам му, – пипни ей тук, отзад, да се увериш. Не виждаш ли, че гащите ми са издути?

Бях направил една плитка от три ката меко въже,

завързах я на кръста си и я пуснах да виси в дъното на гащите. Карата бая се дърпа, а сетне на шега, наистина посегна и напипа опашката ми.

– Е, видя ли? – казвам, а той ме гледа като плеснат, въртна се и дим да го няма.

На другия ден никой не ме поглежда в лицето, всички зяпат в задника ми и се подхилват. Аз мълча и се правя, че нищо не забелязвам.

Двама-трима не издържах и опипаха дъното на гащите ми, а след тях, кажи-речи, всички мъже от селото се изредиха. Щом стиснат въжената плитка, почват да пелтечат и уж се смеят, но бягат настрани и ме гледат на верев. Ще се хванете и на тази игра, мисля си, няма накъде. След няколко дни всички бягат от мене като от жив дявол. И Ганка взе да се плаши, та вечер не ме приемаше при себе си. Останах, значи, сам-самичък, няма с кого дума да продумам, но иначе работата си не оставям. Купих си нивици, извиках майстори от града да ми изградят тухларница, а долу на кръстопътя реших да дигна валцова мелница. Тухларницата беше готова напролет, след година и коминът на мелницата щеше да задими. Праших и децата в града да учат, наумил бях едното да изуча за доктор, а другото за адвокат, да печелят суха пара и да живеят.

Нашенци гледаха как трупам имот след имот и взеха един по един да се престапават. Идва един ден при мен онзи, Карата, и казва:

– Слушай, и аз искам да стана дявол!

– Че защо? – питам. – Не искаш ли да бъдеш човек?

– Бе как да ти кажа... Не е лошо и дявол да стана.

– И таз хубава – думам. – Ами нали хората ще се плашат от тебе?

– Че нека се плашат, тяхна си работа.

– Ами нали ще ти порасне опашка като моята?

– И две да ми пораснат – казва, – ще ги нося. Да не би твоята да ти тежи?

– За тежене – казвам, – не тежи кой знае колко, но се чудя на ума ти. От човек, и то заможен, да искаш на дявол да се превърнеш.

– Че на тебе лошо ли ти е, като стана от човек дявол? Дай ми ти на мене твоя имот, пък ако щеш, десет опашки ми окачи на задника.

– Е, как – питам – ще станеш дявол?

– Ти ще ме направиш, ще ти платя.

– Не мога – казвам. – Ходжата, дето ме направи дявол, умря и заръча да не издавам никому тайната. Иначе пак може да се превърна на човек.

– А, виждаш ли! – казва Карата. – Значи, така ти е по-добре и не искаш да станеш пак човек. Намираш си злато, дето потърсиш, биеш си зайци по шестнайсет кила и си гледаш кефа, а ми хвалиш човека.

– Мене – казвам – друг ме направи дявол, не съм го искал, но сега не бива да се връщам назад. Не може тя така – един път човек, после дявол, после пак човек. Ако взема да се променям ту на такъв, ту на онакъв, в края на краищата нищо няма да остане от мене.

Карата си отиде сърдит, сякаш бе намразил всичко човешко, но на другия ден пак дойде и аз пак му отказах. Добре, но подир него почнаха да идват и други, все заможни хора, и като да са си плюли в устата, всички искат да се превърнат на дяволи. Аз предвиждах тая работа, но чак толкова мераклии да се откажат от себе си не очаквах. Дойде един старец на деветдесет и шест години, и той иска да стане дявол.

– Че ти – казвам, – дядо, за нищо не си, ни за човек, ни за дявол. Към гроба гледаш и тартор на дяволите да станеш, все тая.

– Нищо, айол, нищо – вика. – Утре може да стисна очи, ама по-добре дявол да вляза в гроба, отколкото човек.

Бре, заредиха се ония ми ти нашенци, мира ми не дават. Стана сутрин от сън, те чакат пред вратата. И кметът се лепна за мен като пиявица, мило за драго дава, само и само да го направя дявол. И от околните села се извървя сума народ, кой хилядарка дава, кой – нива, всички искат да се откажат от човешкия род. Хубаво, мисля си, ще ви наредя аз вас, такива дяволски опашки ще ви окача на задниците, дето ще ви излязат през носа. Тази работа не е проста, казвам им, така лесно не се става дявол. Хем магии трябва да изтърпите, хем да чакате до една година. Да не вземете сетне да се оплаквате. Бъди рахат, казват, и магиите ще прекараме, и година ще чакаме, и дума няма да обелим.

Отидох аз в града, купих английска сол и въже, върнах се и почнах да плета дяволски опашки. Като наплетох стотина парчета, окачих ги на стената в долната стая и отворих дюкяна. На сутринта Карата чакана на вратата. Хайде, викам, да почваме и той вика: хайде, ама пребледнял, сякаш ще му правя операция на червата. Най-напред, казвам, ще изпиеш туй канче с английска сол, хубаво да се изчистиш и нищо човешко да не остане в тебе. Като свършиш тая работа, тогава ще се пазарим. Изпи той английската сол и още не излязъл из двора, хвана дъното на гащите и къде да клекне, къде, че на мегдана зад един плет. Хора минават покрай него, а той турил калпака на очите си и клечи. На третия ден не можах да го позная, по него останали само дрехите и калпакът... Вечерта взех една чергица и го заведох на гробищата. Ей тука, казвам, ще преспиш тая нощ и застелих чер-

гицата до един пресен гроб. Да ти изфирясат страховете, защото са човешки работи. Колкото повече те е страх през нощта, толкова по-здраво ще се притискаш в земята и няма да мърдаш до сутринта. Легна той до гроба, а лицето му жълто като смин. Какво е претеглил през нощта, не знам, но като дойде сутринта при мене, си рекох, че човек от него няма да стане, тъй като се беше облешил. Турих му опашка на задника, взех му две стотарки като за сефте и го пуснах да си върви...

Ела сега да гледаш какво става. За месец, два нашенци изпиха сума ти чували с английска сол, изподрискаха се здравата и, кажи-речи, всички си окачиха опашки. Кой по-къса и мека, кой – по-твърда и дълга, според цената. И моята не бе лесна – на всекиго магия да измислям. Какви ли не прекеждия не ги изкарах да изтърпят. Едни спят в гробищата, други вадят кокали на умрели турци, трети висят цяла нощ на някое високо дърво в гората. Някои се изпоболяха, та цяла година не можаха да дойдат на себе си.

Тогава почнаха да идват и от далечни села, все богати и наперени, дето парата си не знаят, хайде и тях през стъргата. Помня, дойде един с файтон и бели коне, чифликчия ли беше, търговец ли, и без да се пазари – бам една хилядарка на масата. Тебе, мисля си, здравата ще те наредя, дето си толкова алчен. Накарах го да изпие три канчета английска сол, та червата си изкара човекът. Имаше един сух и дълбок кладенец извън село, в който хората си хвърляха боклука. Вътре тъмно, същински ад, а като пуснеш камък, запали си цигарата и чакай да чуеш кога ще падне на дъното. Рекох си, няма да посмее да прекара една нощ на дъното на кладенеца. Окоето му не мигна, брей! Завързахме го с Карата и го спуснахме, а когато го из-

вадихме на сутринта, той изкукуригал, завалийката. Хем пее, хем плаче. Качи се на файтона и си отиде весел и разплакан...

Много пара се изсипа, много нещо. Всяка седмица ходя в градищата и си откривам нови сметки в банките. Добре, но и срокът на магиите наближава. Хората броят дните и чакат опашките им от възжени да станат истински, а те самите – дяволи, тъй че и мене взе да ме стяга шапката. Ако не изчезна навреме, хиляди дяволи ще излязат насреща ми и тогава наистина ще ме направят на дявол. Продадох мелницата и тухларницата, прибрах каквото ми трябваше и да ме няма. Качих се на влака, където ми хареса, там слизам и си гледам живота. И в Русе живях, и в Пловдив живях, и в София прекарах сума години. Яж и пий, Христо, викам си, парите за туй са дадени на човека...

Кой знае как щеше да завърши разказа си Лъжливия, но пътят свърши и ние навлязохме в селото. Без да го питам къде живее, аз извих наляво от площада, минах през отворения вратник и спрях пред къщата му. Тя не бе чак на два ката, както разправяше той, но имаше дървен чардак с прогнил парпет.

– Че ти отде знаеш къщата ми? – досети се Лъжливия, когато излезе от колата.

Казах му кой съм. Той искрено се зарадва и взе да ме здрависва.

– Виж ти! Пораснал си, та не можах да те позная. Хайде сега слизай и ми бъди гост!

Нямаше как, останах при него за час, два, да опитам новата му ракия, и тогава отидох при своите.

РАКИЕНО ВРЕМЕ

– Видиш ли тая какъв къч хвърля?

Лъжливия протяга ръка през масата, ръчка ме в гърдите и се подхилва. Току-що сме дигнали чашите да се чукнем, но той отдръпва своята и аз се обръщам назад. По улицата върви млада или както казват нашите, налята булчица, върви си бързо-бързо и гледа право пред себе си, а на лицето ѝ цъфти усмивка. Вдига очи към чардака, дето седим с Лъжливия, поздравява ни, а усмивката не слиза от лицето ѝ. Но кой ли в селото не се усмихва сега? В това ракиено време всички са на градус. Двата казана денонощно горят и над селото се носи възтежък и опияняващ дъх на презре-ли плодове, туршии и прясна ракия. Хората приказват на висок глас, под летния загар на лицата им избива ракиена руменина и където отидеш, все ракия ти предлагат.

– Хайде добре дошъл и дай Боже догодина пак да се видим! – каза Лъжливия. – Опитай тази, че после ще наляя от другата. Много плод се роди тази година, много ракия наляхме, и все хубава, но гроздовата стана като мехлем. Пийнеш, легнеш си, а сабахлем сякаш крилца са пораснали на раменете ти, не да ходиш, ами да хвърчиш. Кайсиевата пък слади, захванеш ли я, мъчно я оставяш, тя иска много айляк време за мезе... Я виж, оная пак минава!

Булчицата носи някаква кошница и този път не поздравява и дори не поглежда към чардака, но същата усмивка стои на лицето ѝ, да ѝ речеш едно, ще прихне за няма нищо.

– Знае си тя защо разнася тая празна кошница насам-натам – казва Лъжливия и чупи веждата си като коцкар. – Самичка е, мъжът ѝ на строежите суха па-ра печели, а нея не я свърта на едно място. Миналата

година, пак по ракиено време, се случихме в зеленчуковата градина. Сечем зеле, а тя, като се навежда под носа ми и забеля ония крака, не е за разправяне. Миланке, викам, не се навеждай тъй, чичовото, че и аз душа нося. Останало душа в тебе, казва тя и се смее кисело, кисело. Твойто време минало, само на миндера да мъркаш и да си топлиш раматиза. Бе ти не казвай голяма дума, защото съм вдовец от толкова години и дето пипна, огън оставям. Изпекъл съм занаята, казвам, та младо момче не може да ми се опре. Всичкото си ми е тип-топ, ако и косата ми да е бяла. А тя взе, че се разсърди. Гледай си, вика, работата, дръгльо с дръгльо. Зъбите му изпадали, а той с чужди жени ще се задява. Нека си дойде Петко зимъс да му кажа, дето ме закачаш, че да видим как ще те нареди! Срязва ме надве, знаеш, и си отиде.

Една вечер отивам на казана. Преди да вляза под навеса, гледам, Миланка подклажда огъня, а до нея Митката Пашулев стои прав и си пие ракийката. Миланка, и тя се изправи до него, пийна от чашата му и казва: „Към девет, като сваря ракията, ще дойда в плевника.“ Върнах се назад и отидох при другия казан. Поседнах при мъжете, пийнахме, поприказвахме и щом стана девет часът, право в Миланкиния плевник. Оставих вратата отворена, взех желязната вила и изви-ках с преправен глас: „Я излизай, че като замахна, само на Митки ще ми станеш! Да те науча аз тебе как се прилъгват чужди снахи. Марш по-скоро, че инак ще те наръгам!“ Митката се спотайва, спотайва, па като скочи, право в стената се плесна. От страх, завалийката, не може да намери вратата. У бре, викам, и взех, та го боцнах с вилата по дупето. Ха сега пък в другата стена се блъсна, пада, става и еле улучи вратата. Че като отрязва оня човек през дворищата, подире му прашят плетищата, сякаш танк ги газии.

Пристъпих към сеното и гледам, легълце си направили с Миланка, топличко и мекичко като гнездо. Не ще да е от вчера това легълце, мисля си, затуй Миланка е толкова наперчена. Полегнах аз и чакам. Мина що мина, чувам, вратата скръцна и Миланка влезе. „Пишшш! Пишшшш!“ – обаждам се и аз от сеното. Тя залости вратата и, туп-туп-туп, право при мене. Да му опустее огънят, казва, взе да гасне, та казанът късно излезе. И докато занеса ракията вкъщи, закъснях! Нищо, шепна аз, нищо, и я ловя за ръцете. Леле, вика, какво се нахвърляш като вълк! Почакай да постеля черджето, че да не остане сено по мене. Зарежи, думам, това чердже и лягай!

– Дали защото съм пийнала малко, ама тази вечер друг ми се виждаш – казва тя по едно време.

– Все съм си същият – думам, – не съм станал друг.

– А, не – казва, – друг си и всичкото ти е друго, и тъй по ми харесваш.

Гугука, милинката, и като шекер се топи. Добре, но не щеш ли, накрая, подир всичкото вече, взе, та ме погали по лицето.

– Откога имаш мустаци? – пита и сърцето ѝ бие в ръката ми.

– Че не си ли ги забелязала досега?

Бре, разтрепера се онова булче, не може дъх да си поеме. Стана, нагласи се и избяга. Аз поседях на сенцето някое време и си отидох. На другия ден правяструвам и държа под око онзи, Митката Пашулев, дали ще отиде в плевника. Ще отиде, ама на мук. Нагълта страх човекът и като знае, че го чака клопка, не смее да припари към плевника. Затуй аз отидох вместо него. Полегнах си в гнезденцето и зачаках. И както предната вечер, вратата скръцна, влезе Миланка и: „Пишшш! Пишшшш!“ – обаждам се аз и тя, туп-туп-туп, при мене. Беше що беше, и тя пак се залови за мустаци ми.

– Чудна работа! – казва. – От толкова време да не забележа, че имаш мустаци. Да не съм ослепяла нещо?

– Може – казвам – и да си ослепяла. От любов се ослепява.

Бърника тя из мустаци ми, опипва лицето ми, иска да ме познае в тъмното. Накрай пак я хвана страх и избяга. На другата вечер – същото. Все избягва подир всичкото и все си идва редовно. Тъй до зимата, когато стана студено и мъжлето ѝ се върна в отпуск. Да си намерим, шепна ѝ аз, нейде топло местенце. Не ще. След месец, два, като се затопли, казва, пак тука ще се срещаме, по същото време. Страх я да излезе на светло и винаги първа си отива. А да запита кой съм, що съм – не. И аз си пасувам. Така я караме и досега. А че знае кой съм – знае. Не може да не ме е причакала, когато излизам от плевника, и да ме види. Денем, на светлото, не се познаваме. Добър ден – добър ден. Само ще се усмихне, както сега, и толкоз...

По тъмно вече, след като бяхме опитали всички ракии, станах да си ходя. Преди да вляза в колата, Лъжливия ме хвана за рамото и каза:

– Светът е лъжлив и без лъжа не може да се живее, туй от мен да го знаеш!

За пръв път, откакто го познавам, той завърши своя разказ с поука. Бе остарял, горкият, или тази вечер бе почнал да остарява.

Мъдреците са старци.

Ето ме у дома.

Седя пред машината и гледам белия лист. Предстои ми истинско удоволствие – да преписвам онова, което съм нахвърлял в бележника. И дано белият лист не превърне удоволствието в мъка, както става винаги.

Но не е ли по-добре да затворя кръга на моята разходка?

Снощи пътувах в спален вагон. Колата ми се разболя и трябваше да я оставя на лечение в един гараж. Ще отида да я взема след месец... Едното легло бе свободно и аз имах чувството, че се намирам в хотела. Както в хотела, очаквах с нарастващо любопитство да узная кой ще ми бъде съсед по легло. Той не закъсня. На първата спирка кондукторът отвори вратата на купето и въведе един едър млад мъж с грубовато лице и къс, дебел врат. Той остави багажа си, запали цигара и излезе в коридора да пуши. След половин час се върна и отвори куфара си.

– Аз ще вечерям – каза той и седна до масичката. – Заповядайте!

– Благодаря! – казах и ми се поиска да похапна. Не знам защо във влака винаги имам апетит, а чуждата храна ми е особено вкусна.

Носех половин бутилка коняк. Извадих я от куфара и я сложих на масичката. Черпихме се от бутилката, защото нямахме чаша. След първата глътка се запознахме. Разговаряхме и похапвахме от варената кокошка, поръсена с червен пипер. Кокошката бе уви-

та в жълта хартия от театрален афиш, на който пишеше с тлъсти букви „Ромео и Жулиета“. „Ето, казах си, как ядем варена кокошка, увита в безсмъртната любов на Ромео и Жулиета!“ Бях пийнал и тази глупава мисъл ми се стори смешна.

– Афишът е чист – каза мойт спътник. – Не съм го отлепил от някоя стена.

Той се засмя и аз забелязах, че очите му са сивосини, насмешливи, тъжни и мечтателни. Тяхната мека светлина странно контрастираше с едрото му грубовато лице, подобно два къса от благороден метал, инкрустирани на грапава кора от дъб.

– Аз работя в театъра – каза той. – Майстор дърводелец съм. Понякога имаме много работа, понякога – малко. Сегашните пиеси се играят, кажи го, на празна сцена. Артистите ходят или тичат по сцената като на стадион. Но в класическите пиеси има много буфатория. Къщи, чешми, улици, гори... И все аз ги изпълнявам. – Той подчерта последната дума и се засмя. – Хайде на здраве! Добре, че сте се сетили да вземете конячец. Аз тръгнах внезапно. Отивам в София при брата. Жени се. Но утре вечер ще бързам да се върна. Сега играем „Ромео и Жулиета“. Тридесет представления съм гледал, без да се смятат репетициите, и пак не мога да се наситя. Най ми харесва сцената на балкона, а този балкон аз съм го правил... Всяка вечер зяпам зад кулисите. Щом Ромео дойде под балкона, аз почвам да треперя. Не знам защо. Забравям, че това е Гошко Тодоров, с когото си пийваме ракийката, ходим заедно на риба и често се поскарваме. Научил съм ролята му наизуст...

Хубав свят, красота, да слушаш, да слушаш!... Но аз преживявам всичко не само на сцената зад кулисите, а и след това – на улицата, в работилницата, у дома. И вярвам, че животът е пълен с любов и красо-

та, с нежност и чест. Някои приятели ми се надсми-
ват. Гледат ме като човек, който не е с ума си. А мен
нищо ми няма. Трогнат съм и това е всичко.

Изглежда, че съм глупав – каза той и отпи от бу-
тилката. В очите му блеснаха ония искрици на тъж-
на ирония, които могат да се видят в очите на хора,
умеещи спокойно и безпристрастно да се надсмиват
над себе си.

– Защо? – казах. – Да живееш със стиховете на Шек-
спир, не е глупаво...

– Смешно е – каза той. – Това го казва и жена ми,
а тя не е глупава. Осем години живеем с нея, позна-
вам я, не мога да си кривя душата. Преди да постъпя
в театъра, бях друг човек. Див и груб. Ядосам се за
нещо, дигна ръка, та я ударя. Тя се понацупи, но не
ми се сърди. На минутата го забравя. А от известно
време ми се надсмива. „Променил си се, казва, от ден
на ден ставаш все по-смахнат.“ Може и да съм се про-
менил, защо не. Между културни хора живея, пиеси
гледам. От положителните герои се уча. Да вземем
например Ромео. Кой го е създал? Един гений, както
казва другарят режисьор. Искан ми се като него да жи-
вея, като него да говоря и любя...

Връщам се вкъщи и казвам:

– О, Ефросина, бъди добра да сложиш вечерята!

Тя ме гледа като теле и се смее с глас. Имитира ме:

– О, Ефросина! О, побърка-ан Димитрине! Защо не
говориш като чове-ек!

– Говоря ти нежно, глупачке, казвам, само че ти
не разбираш.

Веднъж ѝ занесох букет. „Виж го ти, казва, и за
тия глупости почва да харчи пари!“ „Но аз го взех от
сцената“, казвам. „Днес от сцената, а като свикнеш,
казва, и от магазина ще купуваш. Като ще ми доне-
сеш нещо, нека да е свястно...“

А аз желая да бъда нежен с нея. Снощи бях много
трогнат. Тя бе легнала. През прозореца нахлуваше лун-
на светлина като от сценичния прожектор. Красиво!
А и тя ми се видя по-красива от други път. Застанах
до леглото. Тя ме гледа с полуотворени клепачи. Ли-
цето ѝ чисто, бяло, сякаш луната слязла на възглав-
ницата. Трогнах се още повече.

Не си ли ти изгряла, Ефросина – казвам. –

О, не бъди весталка на луната,

воалът ѝ печален отхвърли

и виж, че тя бледней от скръб пред тебе,

защото ти си нейна жрица,

а ти блестиш с по-ярка красота.

О, любов, о, радост!...

Тя се разкикоти, задуши се от смях. „Защо, казвам,
се смееш, мила?“ „Защото, казва, си оглупял. Едната
ти дъска май че хлопа. По-добре, казва, ме удари ка-
то преди, за да разбере, че имам мъж насреща си. Фу,
казва, разтопена халва, каша! Чак сега, казва, разби-
рам, защо отстъпваш реда си на други по опашките.
За един килограм грозде чакаш по два часа. Пререж-
дат те разни хитреци, а ти: „О, другарю, извинете!“ Че
ако се извиняваш така на всекиго, гладен, казва, ще
останеш. Животът, казва, не е като твоето театро.“

Ей така ми говори и се обръща към стената. Е, ка-
жете, не съм ли глупав и смешен?

СЕМЕЙСТВО

На Пе пи. Внимавай, сине!

– Добър вечер, Снежа!

– Добър вечер ли? Ха, ха, ха! Кажи добро утро!

Снежа няма часовник, но поглежда китката на лявата си ръка и се усмихва с изкривена уста. И аз нямам часовник, но и аз поглеждам китката на лявата си ръка, само че не се усмихвам, а си подсвирквам.

– Часът е едва десет...

– Десет и половина.

– Е, добро утро! Въпреки това искам да вечерям!

Снежа мълчаливо отива до печката и сипва ядене от тенджерата в чинията. Аз гледам навън и се радвам на пролетта. Колко е хубаво! След дъждовете грейна ясно слънчице, тротоарите са чисти и сухи, само да имаш велосипед или тротинетка, да препускаш по тях. Тревата в парка стана гъста и мека като килима в нашия хол. В клоните на дърветата пеят птички току над главата ти, но колкото и да се взираш, не можеш ги откри. Алеите са пусти, защото в тази част на парка идват малко хора, и то в неделни дни. И в делнични дни минават понякога мъже и жени, хванати за ръце или прегърнати, но те са толкова мълчаливи и занесени, че все едно не са хора, а сенки.

В такъв ден човек не може да има лошо настроение, а Снежа изглежда сърдита. Веждите ѝ са леко пречупени, а около носето ѝ има две бръчици. Забелязал съм, че жените са винаги сърдити, когато мъжете са весели. В такива случаи трябва да си даваш вид, че не забелязваш лошото настроение, и да си подсвиркваш.

– Много си весел – забелязва Снежа и ми поднася една консервена кутия, пълна с шишарки.

Сядам да вечерям, а тя разгръща някаква книжка. Уверен съм, че не чете, а обмисля как и за какво да ме заяде. Над главите ни пее славей, по-нататък се обажда друг. От сенките на дърветата появява приятна прохлада. Колко е хубав нашият дом, мисля си, а колко е скучно и тъжно, дявол да го вземе. Понякога просто не ми се иска да се прибера.

Снежа нервно прелиства книжката и аз чувам как диша бързо и неспокойно. Седя пред яденето, ала не вечерям. Бях гладен, а сега нямам апетит. Искам да си спомня дали не съм извършил някоя лоша постъпка днес. Ако не си спомня навреме, противникът ще ме свари неподготвен. Но не, нищо лошо не съм извършил. Трябва ли да смятам за престъпление това, че престоях при Радко два часа? Разгледах новата му кола, която баща му донесъл от Франция. Тя е едноместна, червена и има бяло кормило. Дадох му възможност да се надува до насита, а аз едва не се спухах от завист. Мама казва, че да завиждаш на хората, не е хубаво, но аз си мисля, че не е лошо... После се отбих при Ема за десет минути. Тя ми разказа набързо съдържанието на приключенския роман, който токущо прочела. И това е всичко. А Снежа си въобразява нещо. Напоследък тя си въобразява много неща. Но това си е нейна работа. Тази вечер ще направя така, че да избягна скандала на всяка цена. Ще си легна и веднага ще заспя. Вярвам, че няма да посмее да се кара със заспал човек.

– Защо не ядеш? – тихо, почти шепнешком пита Снежа.

– Не съм гладен.

– Разбира се, че не си гладен. – Снежа захвърля

книжката и сърдито разтребва масата. – Развалих ти апетита, нали?

– Да.

– Омръзнаха ми твоите номера! Вечеряш си редовно навън, а тук капризничиш. Но когато поискам аз да вечеряме в ресторант, все нямаш пари. Обръщаш джобовите си наопаки като просяк и хленчиш: „Ах, съжалявам, останали са ми само за цигари!“

Снежа застава срещу мен и почва да ме имитира. Бърка във въображаем джоб, вади въображаема банкнота и със зловна кокетност я развява под носа ми. Лицето ѝ придобива израз на престорено съчувствие, гласът ѝ става гърлен и груб. Гледам я и не мога да повярвам, че това е Снежа, за която всички казват: „Колко е красива и фина, деликатна и възпитана!“ Навън тя наистина прилича на ангелче. Изчервява се от една дума или дори от един поглед и кара другите да се очароват от нея... Да можеха да видят сега това ангелче! Да видят как си криви лицето от злоба, как ме представя като жалък палячо!...

Тези сцени се повтарят толкова често, че не бива да се вълнувам, а да си стоя спокоен и невъзмутим. Така и правя. Пъхвам ръце в джобовите, отпускам се на един крак и си подсвирквам. Знам, че това вбесява жените, но какво да правя? Отстоявам достойнството си и опъвам нервите ѝ до скъсване. Жените изпадат в истерия, когато не се защитава от техните нападки. Достатъчно е да запазиш самообладание за един час и ето че си ги лишил от удоволствието да си излеят злобата върху теб. Да, но, както казва баща ми, в наше време кой има толкова здрави нерви? Малко по малко и мен ме хващат дяволите.

– В никакъв ресторант не съм ходил – казвам. – Бях с приятели...

– Лъжеш!

– В ресторанти въобще не ходя.

– А къде закъсняваш всяка вечер? Мъкнеш се по улиците с приятели! Я ми кажи минава ли оттук паракход? – Снежа натиска долния си клепач и ме гледа с изблещено, страшно око. – Знам ги тия приятели в рокли. Заради тях забравяш и дом, и жена.

– Махни си пръста от клепача! – казвам. – Стига си ме гледала с това обелено яйце!

Тя си изблежда повече окото и вика:

– А, очите ми приличат вече на обелени яйца, нали? А аз сигурно на кокошка ти приличам? Кажи де, кажи! Добре, че си го призна. Сега и последната мръсница ти се вижда по-хубава от мен. Защото си глупав и не знаеш колко хитри и подли са жените. Ехе, ще се омотаеш в мрежите им, без да се усетиш.

Казвам, че може би има лоши жени, но има и лоши мъже. Зависи от човека...

– Не, не! – казва Снежа. – Мъжете са по-умни и по-благородни. Между мъжете има искрено приятелство, а между жените няма. Те са лицемерни, коварни и завистливи. Ако бях мъж, щях да ги презирам.

– Не забравяй, че си жена...

– Аз не съм като другите. Аз съм честна, умна и красива. Затова не ме уважаващ. Така е то. Когато имаш нещо хубаво, не го оценяващ, както трябва.

– Това е най-умното, което си казала досега. Би трябвало – казвам – да се поучиш от думите си.

Снежа презрително се усмихва.

– За себе си ли намекваш? Ха, ха, ха!

Аз стоя срещу нея с ръце в джобовите, стискам пръстите си в юмруци и усмивката ми не е вече усмивка, а гримаса, която издава слабостта ми да запазя хладнокръвие. А Снежа това и очаква. Щом по-

виша тона, ще се настърви повече и ще ме въвлече в скандала. Тя винаги така прави. Както казваше веднъж баща ми, най-напред започва със силна артилерийска подготовка, а след това се хвърля в атака. Не, казвам си още веднъж, няма да ѝ направя това удоволствие. Оттеглям се благоразумно назад и за беда смакквам мукавената кутия.

– Гардероба! Боже мой, гардероба счупи! – вика Снежа извън себе си и гледа като втрещена към небето. – Ох, ще припадна! Ще при-падна!

Сега вече и аз влизам в битката.

– Припадай! – крещя и аз и с неспасяем шут отправям гардероба на двадесет метра. – Ще купя нов. Ще купя два. Десет!

– Ти ли ще купиш! Една закачалка не купуваш, та гардероб ли? Всичко прахосваш навън с „при-яте-ли“. Добре, че аз внасям в тази къща. Един парцал не съм сложила на гърба си, ходя като слугиня и стотинките броя. Всичко чака на моите ръце. Аз вися по опашките, аз готвя и чистя, а ти дори не си изтриваш обувките, когато влизаш вкъщи, и чупиш мебелите. И това ако е живот. Ох, сърцето ме боли. Сигурно е рак. Само ракът боли така. Нека! Да знаеш, че ти си ме уморил.

– Такива като тебе не ги лови рак, не бой се.

Снежа рязко се извъръща към мен и слага ръце на кръста си.

– А, ти искаш да се разболея от рак, нали?

– Ех, че си досадна! – казвам.

– Каза ли го най-сетне? Каза ли го! – вика Снежа и тържествуващо удря юмручетата си. – Ето откъде иде всичкото. Призна си, призна си. Най-сетне си призна – повтаря тя и лицето ѝ става много червено. – Ех, като съм ти омръзнала, ще си намериш друга. От ония,

които ден и нощ висят в „Бамбука“. Да ти слага рога. Ха, ха, ха! Да не мислиш, че ще заплача за теб? Охо! Да имаш да вземаш. Още съм млада и красива. – Снежа кърши талията си и замрежда очи. – Не съм минала покрай мъж да не се занесе. На улицата, в тролейбуса, навсякъде. Само че аз съм глупачка, не знам да живея. Държа на някаква семейна чест. Но отсега нататък тъпкано ще ти го върна. Не си въобразявай, че си единственият мъж на тоя свят. Да беше писател, артист или художник, разбирам, а ти си най-обикновен началник.

Главата ми се замайва от гняв. Вземам шмайзера от пода, а тя крещи истерично и ме пронизва с очи.

– Убий ме, нà, убий ме! Сега само това ти остава да направиш.

– Не искам да лишавам някой писател или художник от съпруга – казвам и хвърлям шмайзера настрани. – Желая ти щастие! Аз ще си намеря по-скромна жена.

– О, заплашваш ме с развод!

– Да, развод. Развод. И още...

– Какво още? – обажда се глас зад мен.

Обръщам се – майката на Снежа. Гледа ни с разплакани очи и цялата трепери. Лицето ѝ е бяло и неподвижно като гипсовата маска, която виси на стената в класната стая. Ние със Снежа недоумяваме и не знаем какво да ѝ кажем.

– Боже мой, Боже мой! – шепне майка ѝ и пристъпва към Снежа. – Веднага вкъщи! Не си си научила уроците за утре, а си тръгнала да скиториш по парка.

– Научих си ги, мамче – казва Снежа.

– Ще те науча аз, като си отидем у дома. Върви!

Тя хваща Снежа за ръката и грубо я повлича след себе си.

– Моля ти се, мамче! – хленчи Снежа и умоляващо се извъръща към мен. – Ние си играехме с Пепа ма, мамче, играехме си.

– Млъкни, уличнице! – казва майка ѝ. – Вкъщи ще се разберем.

Но тя не дочаква да си отидат вкъщи и удари на Снежа няколко плесници...

А пък аз гледам след тях и си мисля колко са жестоки възрастните. Наказват те, когато им скимне, и не питат виновен ли си, или не. Ето Снежа отнесе пердаха, а защо? Нито в локвата сме се изкаляли, нито прозореца на мазето сме счупили, нито пък сме си казали лоши думи. Играехме си на семейство и това е всичко.

ЦИГАНСКА РАПСОДИЯ

Нашият маестро, отрупаният с лаври, всепризнат цар на кларнета Рамадан Таиров не само в нашето селце, но и в целия край, гладуваше вече цяла седмица и имаше опасност гладът му да се превърне в хронически. Като всички знаменитости, изпаднали в беда, и той се опитваше да се утешава със спомени от славното си минало, а миналото му наистина бе славно. Той бе една от най-известните личности в Добруджа, нямаше къща, от най-бедната до най-богатата, дето кракът му да не е стъпвал, нямаше сватба, кръщение, другарска веселба, имен ден, събор или панаир, където да не е бил „душата“ на празника. За магията на изкуството му се носеха легенди и тези легенди не бяха измислени събития, а истински. Всички знаехме например как единият от братята чифликчии Богданови, весел мъж, с нежна и романтична душа, само за няколко години прекара през ръцете си своя дял от чифлика и тръгна с просешка тояга под звуците на Рамадановия кларнет, как един богат турчин от съседното село току пред очите ни се разори по същия начин, та не можеше вече по едно фередже да купи на кадъните си, как даже и един околийски началник пропадна, упоен от сладката отрова на Рамадановата музика, да не говорим пък колко дребен народец се опиянчи и осиромаша по кръчмите все от магията на тази музика.

Рамадан не стигна лесно върха на славата си. Както сега, така и в миналото имаше много и много представители на тъй наречения сив поток в изкуството.

Имаше, разбира се, и кларнетисти, представители на този поток. За разлика от някои сегашни представители на споменатия поток те не заемаха отговорни длъжности в областта на изкуствата и не си правеха труд да разобличават много-много сивия поток, защото знаеха, че нещо, което е поток, макар и сив, то си е река на общо основание, че реката не тече от устието към извора, а от извора към устието, следователно колкото по-високо стоят представителите на сивия поток в йерархията на изкуството, толкова повече сива вода наливат в потока. Макар да разбираха тази проста истина и не хвърляха камъни в собствената си градина, някогашните представители на сивия поток не бяха по-скромни от сегашните и те не можеха да се примиряват с успехите на по-даровитите си колеги. Завиждаха на Рамадан, мразеха го, клеветяха го по най-различни поводи, от лични до политически, и стигнаха дотам, че се опитаха да премерят сили с него. Известно е, че най-малко даровитите имат най-голямо самочувствие, и те именно започнаха да предизвикват Рамадан на състезания по различни празници. Отначало той отказваше да дели мегдан с когото и да било от скромност и гордост, но съперниците му не го оставяха на мира и с времето бе принуден да приеме подхвърлените му ръкавици на предизвикателството. Ръкавиците бяха не десетки, а стотици (и тогава много народ се занимаваше с изкуство), подхвърлени от българи, турци, цигани, татари, власи (имаше и един сърбин, преселен наскоро в нашия край, имаше даже и арменец кларнетист), тъй че Рамадан трябваше да ги надсвирва не само с циганска, но и с тяхната национална музика, тоест да ги бие на техен терен. Състезанията не му струваха кой знае колко усилия, достатъчно бе да изсвири една мелодия и публиката го обявяваше за първенец.

Колкото по-надалече се разнасяше славата му, толкова повече и по-прочути асове на кларнета идваха да се състезават с него. Най-после се яви и Шукри, турчин от Делиормана, як човек с бичи врат и гръден кош, дете побира най-малко десет кубика въздух, създаден да надува не кларнет, а цяла духовна музика. Шукри минаваше за баш кларнетист на цяла Източна България и не без основание, та никой не бе посмял да оспори първенството му. Които го бяха слушали да свири, разправяха, че когато свирел, дърветата наоколо играели като хора, а керемидите на къщите подскачали като при земетресение, изобщо правеха му такава шумна реклама, та човек можеше да помисли, че Шукри имаше навсякъде платени клакьори. А и сам той като древногръцкия бог Пан открито се гордееше със свиренето си и търсеше достоен съперник, с когото да се сравни, и да покаже на всички веднъж завинаги колко голям музикант е той. И както Пан, обладан от прекомерно самочувствие, призовава на състезание колегата си Аполон, тъй и Шукри призова нашия Рамадан. Надсвирването се състоя навръх Димитровден в Добрич на широката поляна извън града. Наоколо нямаше дървета, да видим дали играят, докато свиреше Шукри, но видяхме как от кларнета му хвърчат слюнки като струи от фонтан, та които стояха близо до него, взеха да бягат назад и да си бършат лицата с кърпи.

В древногръцката легенда се казва, че когато победителят в състезанието Аполон ударил с пръсти по струните на китарата си, от нея се отронили величествени звуци на божествена музика, слушателите му буквално онемели, омагьосани от тази музика, а и природата даже потънала в дълбоко мълчание. При Рамадан стана обратно. Щом наду кларнета, хилядите мъже от разни националности, в това число и мъже-

те от журито, заплюсяха с пръсти като с кастанети, завикаха, закършиха рамене и изпаднаха в такъв екстаз, та чак и дрипите им заиграха. Победата бе присъдена на Рамадан и оттогава той стана за нас това, което Армстронг бе и си-остана за джазова Америка. Така благодарение на състезанията пред очите на целия народ Рамадан запуши устата на всички тогавашни представители на сивия поток в музикалното изкуство.

Той получи много почести и награди през живота си, има честта да седи на трапезата на много богати и влиятелни личности, но като истински артист си остана с един кларнет, един бордей, жена и шест деца. Навремето „гонеше“ момиче и в тай гонитба създаваше децата с такава артистична небрежност, та сега никак не бе уверен дали са тринайсет, или петнайсет и от коя жена по колко деца има. Знаеше с положителност само че и четирите му жени раждаха все мъжки, от които шест останаха при него (три от втората, едно от третата и две от сегашната му жена Муса), а другите шест или осем отдавна не бе виждал и чувал.

Сега маестрото лежеше или седеше по цял ден на дъното на бордея, увит до кръста в дрипи, пушеше контрабанда тютюн, който сам си нарязваше върху едно трикрако столче, и мислеше с оскърбено достойнство колко са немилостиви, неблагодарни и жестоки хората. Изостреното му въображение го отвеждаше последователно в няколко къщи, чиито стопани бяха по-заможни, и маестрото смяташе, че са му задължени. Много и много нощи тези хора бяха го измъквали почти насила от леглото в дъжд, в студ и сняг, току-що завърнал се от дълъг път, капнал за сън или дори болен, пиеха и ядяха, а той си късаше дробовете да свири, додето им е кеф. Измъчван от глад и от гордост,

ту решаваше да почука на вратата им и – „аман-заман!“ (така го молеха и те, когато имаха нужда от него), ту пък се надяваше, че сами ще се сетят за него в това гладно време.

Имаше и обратно време, между късната пролет и ранното лято, когато до новата реколта е още далече, а храните от старата са на привършване. Обратното време не означаваше още глад, а най-пестеливо използване на запасите, докато се излезе „на зелено“. Повечето от селяните трепереаха за всяка троха, отвързваха кучетата си, да не би да ги изненадат неканени гости, и не си показваха много-много носовете навън. Въпреки това циганките обикаляха из селото да просят. Разните чакали и мурджовци се нахвърляха отгоре им с верноподаническа самоотверженост, като че не искаха само да пораздърпат шалварите им и да ги прогонят, а да ги изядат на място. Циганките, обикновено две по две, влизаха в дворищата, без да им мигне окото, въртяха големите си тояги, едната – отдясно, другата – отляво, с такава виртуозност и бързина, че тоягите им приличаха на самолетни перки в движение. Някои стопани се криеха, други ги пъдеха от прага: „Махайте се, нямаме нищо!“ „Ша имате, бащице, ша имате всичко!“, отвърщаха циганките и се отправяха към съседната къща. По-старите и опитни стопани ги посрещаха като добри предвестници и не ги връщаха с празни ръце, защото знаеха, че циганките, подобно на животните, предугаждаха времето, а покрай времето и плодородието. Щом ходеха в обрано време да просят и казват: „Ша има, бащице, ша има!“, очакваната реколта винаги биваше богата, та и селяните на свой ред казваха, като я гледаха: „Таз година ще има и за циганите.“

В такива години те живееха като истински аристократи, предвидили сякаш собственото си благопо-

лучие, отдаваха се на благородническа леност, веселби, кресливи кавги и всякакви развлечения. Лете в най-знойните дни, докато ние, деца и възрастни, изгаряхме по нивите от слънце и жажда, те лежаха или се пощеа в сянката на бордеите, чакаха следобедната хладина да изкрънкат нещо от бабите, останали в село да пазят къщите, и се прибираха по залез слънце. По това време се завръщахме и ние от нивите пеш или на каруци, с мотики, коси или сърпове на раменете, с подбити крака и ръце и колкото и да бяхме уморени, не можехме да не поспрем да ги погледаме и послушаме, защото пътят ни минаваше покрай бордеите им, измазани със светлокафява глина, обрасли отгоре с буйна и гъста трева, с по една дупка отпред вместо врата и още една по-малка вместо прозорец, трийсетина на брой, наредени един до друг еднакви, без дворчета и градинки, без дори едно овощно дръвче, а между тях и някое и друго магаре или коя, завързан за кол, унил и мършав до такава степен, щото прешлените на гърба му приличаха на трион със зъбците нагоре, или някоя гъска, вероятно открадната, вързана и тя с канап за крака до самото лятно огнище, да е под око, пред огнищата на опушените пиростии вреше нещо в още по-опушените котлета, до тях седяха на голата земя циганките с шарени кърпи и шалвари, чиито шарки викаха, пицяха и плачеха като полуголите циганчета, които се търкаляха в праха, боричкаха се, биеха се и се чешеа по окълцаните с овчи ножици струпясали глави, а мъжете седяха напреки на праговете с единия крак в бордея, с другия – навън, пушеа огромни цигари с жълта бакалска хартия и от време на време подвикваха на децата или на жените си нещо грубо, заканително, неприлично и тогава някак внезапно, като изневиделица долетели птици в хладния простор, наситен с миризми на дим и

вкусни манджи, се разнасяха трепетните, омайни звуци на Рамадановия кларнет, изпълваха безгрижните цигански сърца с тъжната сладост на някоя бавна мелодия, с хиляди извивки, мъжете, жените и децата мигом оставяха всичко и се втурваха като ручей от живи бои към бордея на Рамадан, а Рамадан седеше вече горе на обраслия покрив в артистичното си облекло от стара жилетка, бял, замърсен нагръдник и черно плъстено бомбе, спуснал крака от стрехата, вдигнал вдъхновено чудодейния си кларнет към вечерната зоря, с притворени очи и издути бузи, въплътен идеал на своите събратя, колкото свой по кръв, толкова непостижим, като всеки избраник на съдбата, запленил безбожните им души като бог не с библейски мъдрости и евангелски поучения, а с божествения глас на музиката си. В бавната и тъжна мелодия, нежно затрептяла като мараня със сребърните си извивки над цялата степ, скритом се промъкваша нотки на безпокойство и неосъзната страст, докато се превръщаше в някой от ония източни танци, насечени с тежки, огнени ритми, които отпървом смътно вълнуват, а отпосле безшумно разпалват кръвта и изпълват сърцата с див възторг и необуздани пориви. Муса, младата и последна жена на маестро, вече огъваше жилавата си и стройна снага, хвърляше гюбеци с огнено сладострастие и циганите, от старците до децата, играеха в кръг около нея, викаха, отмерваха такта на танца с дайрета, чампари, празни тенджери и тави, с дървени лъжици и кратуни, докато изпаднат в изстъпление, а ние, спрели уж за малко, оставахме понякога с часове да ги гледаме и слушаме и вечер, докато заспивахме, в кръвта ни играеха ритмите на техните танци.

Есен, зиме и пролет, докато имаше празници, маестро не оставаше без „ангажимент“. Ако не бе бременна, Муса го придружаваше навсякъде, екзалтира-

ше публиката с танците си и за награда отнасяше пълни държици с ядене, а често и някоя поизносена дреха за себе си или за децата. В тези благословени години маестрото, уви, обладан от прекалено самочувствие, позатлъстял, със самодоволно лъскаво лице и възбудени очи, поласкан от пиянската благосклонност на празнуващите домакини, гледаше на насъщните житейски грижи с аристократично презрение и говореше на другите цигани: „Кларнето ме рани мене и ша ма рани, докато умра.“ Казваше го с наивната увереност, че богатите и влиятелни хора не могат да живеят без неговото изкуство, без да подозира дори за миг, че тези хора го наемат да весели трапезата им, докато се отдават на удоволствието от собственото си благополучие, и макар да изпадат в пиянски възторг от свирната му, в трезво състояние го презират като най-обикновен чалгаджия и нечистоплътен манго, както впрочем деловите хора презират всякакви там свирачи, драскачи и цапачи, защото те пилеят живота с широка ръка, живеят днес за утре и не създават нищо полезно. Заслепен от славата и наивната си увереност, че стои на равна нога с обществото, маестрото продължаваше да се учудва как това общество е успяло да го забрави така бързо, та не се сеща да му донесе шепа брашно или поне комат хляб. Той, разбира се, не помнеше случай в живота си някой благодетел да е дал нещо доброволно на циганин и все пак се залъгваше с надеждата, че някой от местните богаташи ще го направи за него и трябва да го направи. Така колкото по-голямо обществено значение придаваше на особата си, толкова по-безутешно ставаше разочарованието му. Спасението бе само в просията, но в гладно време циганите не се и опитваха да просят, не от никакви скрупули, а от опит – знаеха, че ще ги изгонят от вратника, и оттам нататък до новата реколта

всеки се спасяваше, както може. Циганите слагаха под нож всичко живо, що имаха – кози, магарета, коне, – плъзваха из полето и ловяха де що живинка видят, ровеха из селските градини да търсят картофи, гулии, корени, ходеха из далечни села и успяваха по някакъв начин да домъкнат по нещо за ядене.

А нашият маестро все още се надяваше на благоволенieto на безбройните си почитатели от близки и далечни краища. От грипа, от недояждането и най-вече от накърнено честолюбие той отслабна, очите му станаха големи, огнено-тъжни и проникателни и придадоха на осанката му известна изтънченост, при съща впрочем на творческите личности, и тази изтънченост най-красноречиво говореше, че положението, в което бе изпаднал, е далече под достойнството му. Младата му хубава и последна жена Муса, като всяка жена в дни на изпитание от материален характер, не виждаше в негово лице всепризнатия цар на кларнета, а един посъстарен, капризен и мързелив мъж, с претенции едва ли не на богаташ, некадърен да храни семейството си и сам измъчен от глад. Предвиждайки като всички циганки гладното време, тя бе скътала малко брашънце (селяните предпочитаха да се отплащат с пари, дрехи, а не с храна), събрала бе през лятото малко баберки, житен клас, ошав от сливи и диви круши, петмез от дини и грозде, но всичко това се изяде и тя едва успяваше да залъже глада на семейството по веднъж на ден.

Пролетта бе суха, безветрена и душна, земята се напука на ивици, в сянката на плетищата не покара лапад и коприва, а каквото покара, бе изскубано до корен. Както винаги, сляпа и безразлична към човешката съдба, природата не пускаше капчица дъжд, но затова пък създаваше с неумолимо усърдие милиони, никому ненужни насекоми и гадини. Маестрото

най-много патеше от тяхната жестокост. Тези отвратителни твари – мухи, мравки, паяци, стоножки, буболечки, като че бяха заклетии врагове на скептично настроените творчески натури, набъкваха се в бордея и по цял ден не го оставаха на мира. Муса и момчетата, натръшкани на пода от стена до стена, заспиваха по-рано, защото през деня шаваха насам-натам и се измаряха, а маестрото до зори водеше ръкопашен бой с кръвожадните пълчища на бълхите и техните съюзници, като едновременно с това не преставаше да мечтае за времето, когато ще надует пак кларнета, отново ще стане „душа“ на всички празници и хората не ще могат да се повинуват без него.

Една вечер Муса я прихванаха дяволите и тя започна да мечтае за разни небивалици. Както е известно от народните умотворения, малките хора имат големи мечти, в приказките например най-бедните момци и моми от народа стават царски зетове и снахи, а в живота малките хора мечтаят да станат все генерали, министри и прочие големи началства. И Муса отпусна юздите на въображението си и взе да мечтае за най-обикновена добруджанска баница, която по нас наричаме каварма. Над главата ѝ имаше дървена поличка, на поличката – голяма тава, която отразяваше нощната светлина отвън, и навярно тази тава ѝ напомняше за нашенската каварма. Сега да има брашно, каза тя, ама от онова най-ситното, нулата, да има и малко масълце, малко сиренце, малко млекце, две-три яйчица, че да видиш каква каварма ще ти извъртя, още сега, начаса. Ще наточа тънки кори, тънки като дюлбеня ми, та като ги туриш пред очите си, да виждаш през тях.

– То както няма, тъй да има! – забеляза скептично маестрото и усети как една лека спазма се надигна от стомаха към гърлото му и го накара да преглътне.

Бордеят се изпълни с миризма на сухи дървца, на дим, топено масло и претоплено мляко, защото Муса бе сложила вече тавата на огнището, намазала я бе с масло и налагаше една до друга корите, тънки, та прозрачни като дюлбеня ѝ. Ей така, една до друга, една до друга, говореше тя, седнала на възглавницата с празната тава в ръце, между корите – натрошеното сиренце, а като се поизпече, хайде да я поля с мляко и разбитите яйца и да я захлупя с капака!...

– Не дрънкай повече, ще те перна през мутрата! – извика вече гневно маестрото и колкото неестествено да бе от негова страна, устата му се напълни със слюнка и той започна да мляска като гладен пес.

Но Муса бе решила да изпече баницата, без да я прегори, и цялото ѝ внимание бе заето с тавата, от която лъхаше райско благоухание, чуваше се как цвърчи маслото, как тънките кори се гърчат и розовеят, а дебелият слой мляко с разбити яйца правеше малки мехурчета и тихо въздишаше. Муса свали най-после тавата от огнището и нетърпеливо се зае да раздели кавармата на осем части, но се опари, извика: „Ох, ох, изгорих се!“, и взе да си ближе пръстите. Тогава Мемедчето, осемгодишно, извика: „Дай аз, дай аз!“, посегна към тавата и поиска да я издърпа към себе си. Другите пет момчета отдавна бяха насядали върху постелките си, поемаха с разширени ноздри райското благоухание на опечената каварма и очите им светеха като очите на гладни плъхове. Седемнайсетгодишният Али издърпа тавата от ръцете на Мемедчето, да не би то да излапа по-голямата част от кавармата, но в тавата се бяха вкопчили още четири чифта ръце и момчетата започнаха да се боричкат, докато се превърнаха в огромна жива и скимтяща купчина. Муса се опита да ги разтърве и не усети как се намери във бордея, раздърпана и одраскана, а

маестрото отначало се опитваше да ги вразуми с авторитетното си ръмжене, но когато настървената купчина се изсипа като лавина отгоре му, бе принуден да наруши спокойствието си, успя да се изправи на колене и захвана да налага в тъмното де кого и както свари, да ги псува, както винаги, в множествено число: „Сус бе, ваште майки цигански“, като по този начин напомняше за многоженството си, а момчетата, докато се боричкаха помежду си, изведнъж се нахвърлиха отгоре му, хванаха го за краката и ръцете, петнайсетгодишното Азисче, най-якото от всички, натисна главата му с коляно, maestrото се намери в положението на Гъливер, притиснат от разярените лилипути, та в безсилната си ярост не съвсем по кавалерски започна да щипе, да драска и да хапе момчетата, те пропищяха неистово и още повече се озлобяваха, пищеше истерично и Муса, колкото ѝ глас държи, изплашена да не пребият двете най-малки, които бяха нейни, будните или унесени в гладна дрямка наскачаха и се втурнаха да видят какво става и щом разбраха, че Рамадановите не могат да поделят някаква каварма и се карат, хлътнаха в бордеа да ги разтърват и по неволя се намесиха в боя, а през това време изпосталялата от глад мътва обиколи светкавично махалата и осведоми останалите жители, че у Рамаданови има двацет тави каварма, та „който свари, ще натовари“, и ето те довтасаха барабар с блхите си и доста „неглиже“, особено някои от дамите, готови да пролеят кръв за парче каварма, и понеже бордеят се оказа тесен за голяма бойна операция, пренесоха битката навън и така започна тихата, топла и лунна Вартоломеева нощ на нашенските цигани, когато всички се биха против всички до бели зори за една въображаема баница, наточена с тънки кори и изпечена от мечтите на една гладна жена.

На следната вечер циганската махала бе притихнала като никога, всички лежаха и си ближеха раните, а maestrото понамести кокалите си, качи се на обраслия покрив на бордеа и изсвири най-тъжната мелодия в живота си. Мелодията бе тъжна, но maestrото бе обзет от дълбоко душевно спокойствие на човек, изповядал тъгата си пред света и повярвал, че светът се е трогнал от неговата изповед и утре ще бъде по-добър, ако не и най-добър.

Артист!

ЦВЕТЪТ НА МЕЧТИТЕ, ИЛИ ПРЕМИАЛНИТЕ

Премиалните бяха сто и осемдесет и по-точно – сто осемдесет и два лева. Един древен автор казва, че най-ценното качество на парите е тяхното количество, мъдрост, древна като автора си, с която ние, съвременните хора, едва ли ще се съгласим. Парите за нас са средство за съществуване, тъй че тяхното количество ни интересува, доколкото задоволява насъщните ни нужди. Все пак, ако количеството на презрения метал оказва върху нас някакво влияние, то няма нищо общо с еснафската алчност, нещо повече, то е даже поетично влияние. С моя милост поне е така. Когато имам или очаквам да получа такава сума, въображението ми, иначе съвсем скромно и кротко, да не кажа бедно, буквално пощурява, не си знае мярката и ми поднася като на тепсия такива примамливи видения и мечти, на каквито може да се радва само въображението на един гениален поет. Същото забелязвам в подобни случаи и при другите хора. Анка и Иван Шибоеви например се преобразиха до такава степен, след като узнаха, че ще получат премиалните, щото ние, съседите им, просто не можехме да ги познаем.

За съжаление мечтите на мъжа и жената почти никога не съвпадат и затова между двата пола почти винаги има някакви противоречия. Анка бе в оная възраст, която много „гадно“ напомня за себе си, и жените в тая възраст, колкото и да не са суетни, вярват, че тя може да се прикрие с някакви средства. Има наистина такова едно средство и то е тъмнината, само че на хората се налага да общуват повече на свет-

ло, отколкото на тъмно. Козметиката не е измислена случайно, тя има свойството да създава известна зрителна измама, но не и да връща годините назад. Облеклото, или амбалажът, както се изразяват младежите, създава същата илюзия, а когато се съчетава с козметиката и разни други неща, превръща илюзията по един чудодееен начин в действителност. Анка боядиса косата си в топлокафяво и започна да мечтае за велурено палто, чанта и обувки в същия цвят, като вярваше искрено, че с този тоалет ще покаже не само вкус и стил, ами ще се подмлади с десет години и ще стане поне два пъти по-красива.

Известно е, че когато жената в нейната деликатна възраст се отдаде на една мечта, мечтата ѝ се превръща в страст, която трябва да се удовлетвори на всяка цена, особено ако това се случи в Международната година на жената, каквато е сегашната. И досега се учудвам как Иван, политически грамотен човек, не разбра тази проста истина. Не ще и дума, досадата от двадесетгодишното мирно семейно съжителство бе превърнала семейната любов в нещо като роднинско задължение, а сега започваше да я превръща в нещо като взаимна ненавист, но това не му даваше право да отстоява своя идеал с фанатичната непреклонност на един Сцевола. А неговият идеал бе да си купи найсетне рибарска макара „Мичел“, която струва седемдесет лева. Всеки порядъчен съпруг и глава на семейство ще каже, че да се дадат седемдесет лева за някаква си макара е не само лукс, а лудост, само че този съпруг в никакъв случай няма да е рибар, и то страстен, следователно и понятие няма да има от това, каква мъка е да си служиш с боклуци от по пет, десет лева. На река или на блато по можеш да минеш с такова допотопно съоръжение, макар че и там, когато макарата е калпава, засича, обърква конеца и блес-

ната или болдото падат на два метра от краката ти. Да не говорим за шума, който произвежда, подобен на картечен откос, та зевзеците започват да те питат сам ли си я правил и какъв подръчен материал си използвал. Всички тези зевзеци имат вносни макари и замятат леко и безшумно най-малко на осемдесет-деветдесет метра.

На море пък без хубава макара направо си мърльо и нищо повече, особено когато има пасажи. Сафридът не яде, ама се лепи по куките, сякаш са направени от магнит, чепаретата се пълнят едно след друго, но и тук, разбира се, е нужно далечно замятане, рибата не е летовник да се чипка до самия бряг. Тогава дори местните хлапета пълнят торбите, а ти се трепеш като първия човек за няколко рибета и си късаш нервите. Не стига това, цяла нощ сънуваш как се силиш да замяташ, как макарата коварно засича, въдиците се увиват около врата ти, впиват се в ушите, раменете и ръцете ти, та цяла нощ ги вадиш и изнеможаваш от болки. Най-после като капак на тази мизерия идват и разправиите със съпругата. През цялата почивка тя пита има ли мъж, или е вдовица, макар че и час не остава сама нито на плажа, нито в бунгалото, както и устата ѝ не се затваря нито за миг, освен когато спи. Съзнаваш, че всякакви предпазителни мерки против нея са напълно излишни, чувстваш се като стена или нещо подобно, о което думите и намеренията ѝ се удрят и се връщат обратно. Само спортната страст понякога събужда честолюбие то ти и отдавна потиснатия, почти убит стремеж към самостоятелност и усамотяване и тогава се питаш като последен глупак защо тя настоява толкова упорито да лежите един до друг на плажа и да се отвращавате взаимно, мълчаливо и дълбоко от повехналата си, застаряваща плът. Питаш се още защо се стареа

да скъсява разстоянието помежду ви – от инерцията на годините или инстинктивно си отмъщава на природата чрез теб. Така впрочем идва ред на малките семейни бунтове, осъдени предварително на неуспех, които все пак не можеш да не предприемеш.

Иван бе разпределил остатъка от премиалните за храна в почивния дом (стига бунгала и палатки!), за път и за дъщерята, която искаше да летува със своя компания, не предвиждаше нито лев за жена си и това бе малкият му семеен бунт. Ако е вярно, че чувствата на хората се отразяват по лицата им, аз ще се осмеля да добавя, че лицата им придобиват и цвета на техните мечти. Лицето на Иван ставаше все по-червено като макарата, която минаваше да гледа всеки ден на витрината, и като слънчевия загар, който щеше да придобие, докато си седи на някой мостик, вълнолом или самотна скала и без всякакви усилия замята на сто метра в бистрата резада на морската вода. Анкиното лице придоби пък бледокафяв цвят, а в деня, когато Иван получи премиалните, то заприлича на същински велур, даже и очите ѝ придобиха кафяв оттенък и недоброжелателен блясък. Този ден тя разбра, че Иван е непреклонен въпреки унижителната война, която бе водила с него цели два-сет денонощия. Следобед го потърси в службата, той потвърди с „да, да“, че е получил парите, и като никога прекъсна разговора в самото начало. В това безцеремонно „да, да“ тя долови нещо като самочувствие на новобогаташ или парвеню, което няма намерение да ѝ отстъпва и ще разполага със сумата, както намери за добре. И с нея се случи нещо, което не очакваше от себе си – измъчваше я не мисълта за неосъществения ѝ мечта, а унижението, с което се бе опитала да я осъществи. Ако познаваше по-добре чувствата си, щеше да разбере, че това унижение е всъщност презре-

ние към съпруга, и да му отговори с гордо мълчание; тя обаче през целия ден се мъчи да си измисли поведение пред него, за да заличи и най-малката следа, останала на полесражението като доказателство за нейното поражение. Едва привечер, когато го видя да слиза от автобуса, я осени идеята да играе точно обратната роля на тая, която той несъмнено очаква от нея, да превърне всичко в шега и така да спаси достойнството си пред скъперника и грубиянина. А кой знае, може би с тази обратна, весела и артистична тактика се е надявала да умилистави скъперника и грубиянина, но това е тайна, в която не можем да проникнем.

От автобуса се показва най-напред чантата на Иван, издута до последна степен, а след нея и самият той. Преди години му дадоха тази чанта от службата като награда и той не се разделяше с нея, защото бе удобна и голяма, с три отделения и един джоб, побираше едновременно цял куп служебни папки, един хляб, шише олио, дъждобран, килограм месо, две марули, няколко буркана кисело мляко и много други продукти, които купуваше на излизане от работа. Сега по случай премиалните тази „чанта на изобиличието“ бе претъпкана с продукти повече отвсякога, липсваше само заветната макара марка „Мичел“, защото след работа го задържаха на събрание и не успя да отскочи до магазина. В паузата между тежките и бавни стъпки по стълбите се чуваше и все по-шумното му дишане, на четвъртия етаж пред вратата спря за минутка да си поеме дъх и тогава се чу скърцане от држката на чантата, която той прехвърли в лявата ръка, за да си отвори с дясната. Ключът щракна в бравата и ето че чантата първа влезе в сумрачното антре, както преди малко първа бе слезла от автобуса. Докато затваряше вратата с лакът, той посегна към бутон-

чето на лампата и в този миг някой сложи твърда ръка на рамото му и извика с дрезгав шепот:

– Горе ръцете, не мърдай!

Чантата тупна с дъното си върху мозайката, вътрешността ѝ дзвекна с острия звук на строшено стъкло, килна се на една страна и от нея, както от смъртно ранено същество рухва кръв, бликна бяло ручейче кисело мляко. Иван, който знае защо, се поизвърна назад и падна на колене, като че искаше да измоли милост от крадеца или убиеца, зърна смътния блясък на ножа му и се просна по цялата дължина на антрето. Всичко стана бързо и неочаквано, както стават катастрофите, та Анка успя само да му каже да не се плаши, взе чаша вода от кухнята и я ливна отгоре му. Сети се да запали лампата и се надвеси над лицето му. То и в нормално състояние биваше бледо и невзрачно, с изключение на последните двацет дни, когато бе придобило цвета на голямата мечта, а сега на слабата светлина в антрето изглеждаше съвсем мъртвешко. Въпреки това в него имаше живот, скулите и клепките му потрепваха конвулсивно, синкавобелите му устни примлясваха шумно, като че се измъчваха от жажда. Анка си спомни, че на припадналия трябва да се удрят шамари и да му се прави някакъв масаж, завлече го в хола на по-светлото и както бе вцепенена от страх, започна да го налага с вдървена ръка по коравите бузи. Ако някой слушаше отвън, можеше да помисли, че удря с дърво по ламперията на антрето или по паркета. Хем го шамаросваше, като от време на време дърпаше и ушите му, хем го призоваваше към живот с мек, разплакан глас, както не бе му говорила Бог знае от колко години: „Ваньо, Ване, Ваненце, аз си направих шега, защо се уплаши? Облякох старото ти сако с хастара навън, сложих оня каскет, дето ходиш с него на риболов, взех кухненс-

кия нож и ти извиках: „Горе ръцете!“ Отвори ясните си очички и ще видиш, че не те лъжа, ето погледни и се успокой!“

След няколко минути Иван въздъхна дълбоко, шавна с рамо, отлепи клепащи и се загледа в тавана, но все още не бе дошъл напълно на себе си. Анка изтича в спалнята, остави в гардероба самото и каскета, да не би Иван пак да се изплаши, като я види в „разбойническо“ облекло, и се върна при него. Той я проследи с поглед и се опита да стане.

– Полежи още малко! – каза Анка. – Искаш ли вода?

Иван кимна с глава, тя отиде в кухнята за вода и когато се върна, завари го да седи и мига, сякаш не можеше да разбере къде се намира. Изпи водата и каза:

– Нападна ме разбойник!

– Ами, разбойник! Аз си направих шега. – Анка се засмя виновно и отново му разказа как се е престорила на крадец.

– Не може да бъде! – каза Иван. – Видях го с очите си, видях и ножа му.

Анка пое риска на всички последици от зловещата си шега и радостна, задето съпругът прескочи инфаркта, започна отново и отново да му доказва неговата заблуда. Ако бе малко по-разсъдлива, щеше да забележи веднага, че Иван, макар да ѝ противоречи остро и упорито, не вярва в това, което говори. А тя, за да изтъкне докрай вината си пред него и да я изкупи отпосле, продължаваше да го убеждава с яростно вдъхновение, че зрителната му измама се дължи на уплахата му, с което всъщност му натякваше колко е малодушен и страхлив при опасност.

Спорът им стигна връхната си точка, когато двамата се изправиха един срещу друг и взеха да се надвикват, както мъжът и жената в известната приказка: той – бръснато, тя – стригано. И сигурно щяха да

се инатят до посиняване, ако Анка не бе предложила като последно доказателство да му покаже нагледно как е станала цялата работа. И аз отново се учудвам как този благоразумен човек се съгласи да участва в такъв смешен спектакъл. Нервите му трябва да са били изопнати до краен предел, за да иска доказателство за нещо, което му е напълно ясно, т.е. да повтори нагледно как бе припаднал от страх пред мнимия крадец или убиец. Тук без съмнение си е казало думата и честолюбието, страшното мъжко честолюбие, но не е чудно Иван да е искал да узнае докъде ще стигне жена му в своята безпощадност. Все едно, нас ни интересува повече следствието, отколкото причината, защото нямаме намерение да правим морални изводи от случая.

Иван грабна тежката чанта, от която все още течеше кисело мляко, и излезе навън, стъпвайки тихо, за да не събуди любопитството на съседите. Постоя около минутка на долната площадка и се върна. В това време Анка облече самото му с хастара навън, нахлупи стария каскет до очите и застана зад вратата с кухненския нож в ръка. Иван влезе по същия начин, посегна към бутончето да светне и сцената с мнимия крадец или убиец се повтори. Пак същата твърда ръка на рамото му, пак същият дрезгав шепот: „Горе ръцете, не мърдай!“ Този път, разбира се, Иван не трепна и се обърна към жена си да я увери, т.е. да я излъже, че онова бе съвсем друго. Но като видя израза на лицето ѝ, като видя острието на ножа, насочено право в гръкляна му, той забрави да изтърве чантата, просна се заедно с нея по цялата дължина на антрето, главата му изпраща върху мозайката и от чантата пак потече кисело мляко. Изобщо всичко се повтори, само че този път Иван не можа да се свести.

За съжаление никой не се е връщал от смъртта, за да ни разкаже какво е чувствал или мислил в последния миг, преди да стъпи в отвъдния свят. Като описват последните минути на героите си, мнозина от класиците твърдят, че те виждали с духовния си взор осъществени своите житейски идеали и мечти. Ако се доверим на тяхното класическо въображение, трябва да допуснем, че докато падаше на пода, Иван се видя да седи загорял като бедуин на морския бряг на една самотна скала с нова рибарска пръчка и макара „Мичел“, да замята леко и тихо в бистрата вода, да чувства как чепарето се пълни, пълни и като го изважда от водата, вижда с радостно изумление как на всяка от двайсетте кукички има по една риба.

Амин!

МАЛКИТЕ ЙЕРЕМИЕВЦИ

И плачет по французски.

А. Вертински

Следобед, докато бях още в леглото, ми се стори, че в съседната стая има хора, и не се излъгах. По арамурното стъкло на балкона се плъзна матово неясен силует на дете, което застана до парапета и навярно се загледа към морето. Докато майката говореше от вътрешността на стаята, не разбирах нищо, но когато застана на балконската врата, чух я да казва на детето с оня „полифоничен“ глас, в който се долавят дискретност, гняв, досада и ред подобни чувства, неизбежни след едно пътуване през август в разгара на курортния сезон:

– Бисе! Чуваш ли, Бисе? – Детето смънка нещо като: „Стига бе, майко!“, без даже да се обърне към нея, а тя отново произнесе името му, но вече на срички: – Би-се-ре! Ела тук и слушай какво ти говоря, че ей сега ще те наплескам!

Детето влезе в стаята и веднага след това се чу ленив, безстрастен и пресипнал рев, тъй да се рече, рев с половин глас, както плачат глезените деца, когато не знаят какво искат. След малко този хленч се повтори и потрети, а гласът на майката се превърна отново в загадъчен шепот. Моя неврастенична милост скочи от леглото и започна да проклина късмета си. Преди два дни, когато се мъкнех от хотел на хотел и навсякъде ме отпращаха с чисто нашенско равнодушие, бях готов да наема барака или дори палатка, само и само да имам легло и покрив над главата си, а сега, след като бях прекарал две денонощия в тишина, спокойствие и уют (хотелът бе зает от немци), от

плебейската ми скромност не бе останало помен и аз вече можех спокойно, ако имах власт, да поставя на входа на хотела надпис: „Приемане на деца под 15-годишна възраст – строго забранено.“

Утеших се с предположението, че детето е упорито и не желае да направи някои неща, задължителни след дълго пътуване – да легне да почине или да се измие. Последното ми се стори по-вероятно, защото не само децата, ами много от нашите момчета и момичета, които ходят вече на любовни срещи, майките им ги карат насила да си мият вратовете и ръцете. На другия ден, пак след обедната почивка, хленчовите се повториха, съпроводени от „полифоничния“ шепот на майката, и аз вече имах повод да поставя бележница под вратата им, с която да им напомня най-учтиво и прочее, но като размислих, реших да не ставам смешен с това отживяло времето си епистоларно средство за информация, ами да постъпя като съвременен човек, т.е. пряко, открито и другарски. И както обичат да се изразяват някои книжовници от миналия век, благоприятният случай не закъсня да ми се представи. Детето излезе на балкона, излязох и аз на моя балкон и почувствах, че то е готово да завърже разговор при най-малък повод от моя страна. Аз обаче си дадох вид на строг и вгълбен в себе си чичко, който не понася да фамилиарничат с него непознати, а още по-малко пък глезени деца. Когато се уверих, че по този начин съм му внушил да шепти и ходи на пръсти в стаята си, реших да го удостоя с поглед, а като го погледнах, едва не се засмях от безмилостното несъответствие между името и лицето му. Този „Бисер“, както стоеше на белия фон на отсрещния хотел, най-напред ми се видя черен като антрацит, а малко след това, щом очите ми свикнаха с тази чернота, видях, че лицето му е широко, с цвят на кафе и сплескано, ся-

каш при тичане се е ударил о някоя стена, поради което скулите му едва не са изскочили от местата си, а очите му приличаха на източени тирета, като че някой строг редактор естет със замах бе теглил тия две черни черти – „не“. С една дума – монголоидно арабче или тъмнокожо монголоидче.

Когато на непознати предстои да съжителстват, те неволно се превръщат в тайни агенти и започват взаимно да се разузнават. Понякога това разузнаване трае цял живот, понякога – и след смъртта. (Някои хора не притежават способността да опознават себеподобните си и те именно са най-ревностни читатели на съвременната художествена проза, защото единствено чрез нея опознават характера на другите.) В науката тази любознателност се нарича безусловен рефлекс и започва винаги от очите на „противника“, може би защото хората все още вярват, че очите на съвременния човек са прозорци на душата му, а като погледнеш през прозореца на съседа си, все ще видиш какво има в стаята му. Както казах вече, очите на моя невръстен съсед бяха тесни като тирета и все пак можах да видя ясно, че в стаята на душата му има някакво терзание, съмнение, детска доверчивост и все такива противоречиви неща, които не са присъщи на детската душа, така че накратко, а и смело казано, пред мен стоеше един усмихнат осемгодишен скептик, какъвто на зряла възраст е бил, да речем, Бокачо, и сякаш искаше да ми каже нещо подобно: „Чичко, не го прави на въпрос и главно, бъди мъж!“ И аз не го направих на въпрос, кимнах му, кой знае защо съзаклятнически, и се прибрах в стаята.

След няколко дни на обяд се случи да седнем през една маса в ресторанта. Бисер каза нещо на майка си, навярно че съм техен съсед по стая, тя седеше в профил, погледна ме за миг и се обърна към него. Же-

на на балзаковска възраст, но едва ли и по балзаковски вкус. Ако си внушите, че е симпатична, може да ви стане симпатична, и обратно, ако си внушите, че е неприятна, ще ви стане неприятна. Във всеки случай за такава жена рисковете се предприемат в краен случай, и то в края на сезона, когато в хотелите има известно намаление на цените. Навярно това обстоятелство ви кара да се питате има ли мъж и макар да не знаете що за тип е, анонимно, но от сърце да му съчувствате като на Незнайния воин.

Ресторантът бе пълен предимно с чужденци от северните страни, някак нахално мълчаливи, спокойни като у дома си и почти всички албиноси. Едни от тях – по-тънки и пристигнали отскоро – приличаха вече на моркови в шорти, а други – по-дебели, стояли по-дълго на плажа и успели да придобият пембения цвят на цигански забрадки – приличаха пък на кръмно цвекло. В една съветска кинокомедия на някакво тържество нахлуват десетки най-различни животни в салона и унищожават трапезата, всяко според предпочитанията си, докато домакините и гостите стоят в съседната зала. Мислех си как биха постъпили нашенските крави от някое АПК, ако влязат в ресторанта – ще излапат мешаните салати или ще се спуснат направо към чужденците? В това време едно момиче в тъмно макси седна до пианото на естрадата, удари клавишите и засвири нещо от рода на оная обедна музика, която трябва да подпомага храносмилането на почиващите, да им създава приятно настроение и в същото време да ги приспива. Изпълнението бе колкото дискретно, толкова и лошо, момичето, види се, бе влязло с помощта на многотонажни подводници не само в Музикалната, но и в този ресторант.

И тъкмо тогава заплака Бисер, като да бе очаквал музикален акомпанимент. Започна с хленч на поло-

вин глас, както го правеше в стаята, и завърши с протяжно мяукане, което напомняше мартенски призив на котарак, дочакал сутринта без ответ на ръба на някой покрив. Азиатските цепки на очите му прецеждаха иронична усмивка, та отначало цвеклоподобните албиноси от съседните маси помислиха, че детето е душевноболно и се смее без причина или пък, като повечето тукашни деца, си реве от липса на възпитание. Това го помислиха само за част от секундата, разбира се, без да откъсват очи от яденето, в програмата на летуването им не бе предвидено да претоварват нервите си с излишни впечатления. Домати, море, слънце, малко флирт с така наречените гларуси и нищо повече. Колкото за сервитьорите, които обслужваха съседните маси, те не му обърнаха внимание и за част от секундата. В сравнение с гръмоносния вечерен оркестър този обеден шум от приглушен разноезичен говор и звуци на пиано, между които се промъкваше някакво мяукане, бе за тях дълбока пасторална тишина. Тази тишина даже ги смущаваше, защото правеше обстановката дневно трезва и изваждаше наяве неумението им да сервират. С изключение на един или двама възрастни сервитьори професионалисти, всички бяха новобранци от съседните села, държаха подносите пред коремите си като щайга със зеленчук, объркваша поръчките, спореха високо помежду си и се караха, знаеха да казват при всички случаи мерси, данке, спасибо и се потяха така обилно, че капките пот, увиснали по носовете и брадичките им, а-а да цопнат в супите и тараторите, просто държаха в напрежение прегладнелите летовници. По тези потни лица между впрочем мълчаливо, но упорито си даваха сражение техническият и сервитьорският гений на българския народ и сега-засега бе трудно да се отгатне кой от тях ще му стане призвание в далечното бъдеще.

Бисер не се засегна от безразличието на публиката, както не се засягаше и пианистката. Малко по малко той набра сили, извиси глас с няколко терци нагоре, превърна го в резлив дискант и го задържа така цели десет минути. Сега вече чуждестранните му връстници започнаха да го зяпат с известно участие, а родителите им да се мръщят от досада. Дойде така нареченият салонен управител, наведе се над Бисер и му каза: „Пшит, пшит, малкият! Пази тишина, тука е ресторант!“ Той си даде вид, че се срамува от лошото му поведение, и стана ясно, че службата му май точно и в това се състоеше – да „измива очите ни“ пред чужденците, т.е. да завежда възпитанието на нашите в ресторанта. Той погледна и майката с упрек, а майката спокойно вдигна рамене и му показва часовника си. Това ме подсети и аз да видя часовника си и да не повярвам на стрелките му – бяха изминали петдесет минути, откак бях си поръчал обяда. Салонният каза нещо на сервитьора и си отиде, минаха още десетина минути и Бисер отново пусна пискуна си. Дойде и управителят на ресторанта, човек на около петдесет, с твърда сива коса, подстригана а ла канадска ливада, което, с извинение, ѝ придаваше вид на четка за клозет, с нос като клюн, на пръв поглед спокоен и добродушен, но с твърдо натисната спирачка – малко да я отпусне, и клюнът му така ще клъвне главицата на това ревливо копеле, та повече и гък няма да каже.

– Гладно е детето! – каза майката.

– Гладно, гладно! – повтори управителят с оная сътрадателна усмивка, която е предназначена да прикрива ненавистта към другите. – Всички са гладни, тук сити хора не идват. Ако вземат всички да реват така, какво ще стане?

– Не знам какво ще стане – каза майката и пак си показва часовника.

Управителят си отиде и след малко усилията на Бисер се увенчаха с успех. Сервираха му, наистина с голям хъс, но все пак му сервираха, и то цялата поръчка наведнъж. Преди да сръбне първата лъжица от супата, той ме погледна с нескрито съчувствие и ми намигна. Като знаем вече, че очите му приличаха на тирета и нямаше как повече да ги затваря, за да намига, не бива да се учудваме, че намигането при него означаваше да прави обратното – да си отваря едното око колкото може повече. Необяснимото чувство на съзаклятие, което се бе породило между нас, ме подтикна и аз да му „ударя едно око“. Така всъщност го поздравих за успешния дебют, като му пожелах още по-големи успехи в борбата му с равнодушието на многохилядната армия на сервитьорското съсловие и приех мълчаливия му призив за неравно по възраст, но искрено приятелство. Сиромас сред богатство, това е най-тежкият вид бедност – казва една древна поговорка, а аз бих казал: гладен сред десетки маси, отрупани с ядене, след като си стоял цял ден на плажа и гледаш един час как другите ядат, това е най-непоносимият глад. Тази новонагласена поговорка може да се изтълкува като опит да прикрия или оправдая користния момент в неравното ми приятелство с Бисер, но аз не изпитвам кой знае какво угризение, защото знам, че няма или почти няма безкористно приятелство, а освен това Бисер наистина ми бе много симпатичен.

На вечеря позакъснях и щом видя, че търся свободно място, Бисер ме покани да седна на тяхната маса. Запознанството с майката бе кратко, без интерес от двете страни, шумът не позволи даже да си разменим дежурните при такива случаи реплики. Оркестърът с певица, който тресеше огромната зала, танците, възбудените разговори на пийналите и по-раз-

пуснати чужденци скриваха селяшката несръчност на сервитьорите и показваха мародерската им алчност. Ето защо вечерната програма на Бисер се оказа доста тежка. Макар да изчакваше паузите на оркестъра, за да пусне на воля пронизителния си дискант, сервитьорите нямаха за него ни уши, ни очи, прелитаха като гарвани покрай нас и кацаха около „труповете“ на ония чужденци, които след бутилка вино загубваха навика да преглеждат представените им сметки, а тези сметки биваха написани най-малко с по една грешка на всяка дума и с разкривени, първоотделенски цифри.

Бисер загуби търпение, застана сред пътеката и пусна резливия си дискант в нови и нови вариации. Сервитьорите започнаха да ни се карат на нас с майката, задето стоим така равнодушни и не си го прибираме на масата, и ни сочеха за пример чуждестранните деца. Заслепени от алчност, тези заклетите материалисти бъркаха по най-непозволен човешки начин човешкия глад с липсата на възпитание, т.е. прехвърляха ни своите недостатъци, а ние, разбира се, не се и опитвахме да ги разубеждаваме, защото у нас не само сервитьорите, ами и хора от така наречените духовни съсловия имат навика да приписват слабостите си на своите колега, за да се издигнат в административната йерархия. Един от сервитьорите злобно ощица Бисер по ръката, под предлог че иска да го отмести от пътя си, и Бисер извика вече не като актьор, който маркира плач, а изпищя неистово, сякаш му откъснаха месо, та едва не разцепи залата надве. Заедно с това подскочи неволно, удари с глава таблата на сервитьора и събори три празни чаши. Чашите се строшиха върху мозайката и както става във филмите, след този епизод последва друг, който сгъсти драматичното действие. Посетителите се обърнаха към мяс-

тото на произшествието, от кухнята дотича една лелка с мръсна престилка да обере парчетата от чашите, салонният този път бе така „засрамен“ пред чужденците, та без да пита какво и как е станало, започна да се кланя на всички страни и да се „черви“ чак до пристигането на управителя. Този малък скандал завърши с неподозиран за нас успех. Поднесоха ни вечерята и още не бяхме посегнали към традиционните кебапчета, когато през няколко маси от нас се чу детски плач. Малко след това началствата на ресторанта запрашиха нататък и ние можахме да видим, че плаче едно десетгодишно момиченце. То приличаше на Пепеляшка, каквато я рисуват по детските книжки, розовичка и нежничка, с големи сини очи, руси плитчици и за разлика от истинската Пепеляшка с неоспорими гласови данни. С тези именно гласови данни тя елиминира мигновено и без усилия естрадната певица, която бе налала микрофона, сякаш искаше да го изяде като прясна краставица. Докато посетителите издирят с очи тази Пепеляшка и си кажат: „Какъв мощен глас има това нежно дете!“, откъм терасата се понесе някакво мутиращо гласище, което накара всички ни да се обърнем нататък. Един тринадесетгодишен пълчасал дангалак се бе вторачил в тавана и надуваше гърди с историческото усърдие на Боримечката, а чужденците около него притискаха длани към ушите си. Началствата на ресторанта се спуснаха към него като фронтови санитарии да му дадат първа помощ, т.е. да го изгонят за неприличното му държане или ако се наложи, да му запушат устата с една вечеря. Най-напред му посочиха вратата, но жената, с която седеше на масата дангалакът, им пусна в упор такъв гъст откос от благословии, че всички българи в ресторанта нададоха одобрителни викове, канадската ливада на управителя по-

расна с няколко сантиметра и заприлича на жив таралеж.

И така, Бисер имаше вече последователи. Ако бе по-възрастен и познаваше сладостната тръпка на славолюбието и суетата, сигурно щеше да се почувства като малък месия, но той се чувстваше само като изпълнител на една идея, намигна ми, както бе го направил на обед, и се усмихна:

– Чичко, ще знаеш, че животът майка си трака!

Ако човек вземе „по-навътре“ такава реплика, изречена от осемгодишно дете, може и да се понатъжи, но аз се усмихнах, защото бях уверен, че то повтаря механично това, което е чуло от възрастните. Другояче не можеше да бъде. След тази реплика всъщност можеше да завърши и моят разказ. Една лека дискриминация на българите летовници от страна на неосъзнатото сервитьорско племе по понятни причини – често чужденците са предпочитани клиенти, защото дават по-голям бакшиш – и оттук нататък има думата „Балкантурист“. Освен това сме вече напълно уверени, че Бисер произнася една весела нашенска мъдрост съвсем механично, а не като своя максима в живота. Изводът от разказа значи е определено оптимистичен, следователно моята авторска съвест е чиста, а още по-чиста и осигурена откъм идейна грешка ще бъде и съвестта на редактора. Аз обаче се почувствах някак задължен, а може би и виновен пред майката на Бисер, задето я причислих с лека ръка към безличните хора, което не прави чест на един професионален литератор. (Професионалният литератор трябва да притежава мъжество, да нарича нещата с истинските им имена, когато му се наложи да извади наяве някои недостатъци в заведенията за обществено хранене.) Така че оная жена може да е някаква особнячка или дори най-ограничена еснафка, но сега

аз съм склонен да вярвам, кой знае защо, че тя чете разкази, и използвам случая да ѝ се извиня публично. Ако нашият живот има някакъв смисъл, не е ли той преди всичко в усилията и надеждите ни да премахнем злото от света? Друг е въпросът, че ако успеем да го премахнем, животът може би ще се лиши от очарованието на несъвършенството. Всички религии и философии са възникнали всъщност като противодействие на злото, но методите на борбата с него се свеждат главно на два, първият – да не му се съпротивляваме, а да го оставим да се самоунищожи или, казано на медицински език, да се атрофира, и вторият – да бием и убиваме злото, където го срещнем, с всички средства. Както знаем от историята, последователите на тези два метода враждуват открай време и не се знае кой от тях и кога ще победи злото, защото според народната мъдрост, когато двама се карат – третият печели.

Не е чудно майката на Бисер да е решила, че тези два метода страдат от едностранчивост, и е измислила трети – детският плач, който съчетава горните два, – не се прекланя пред злото с пацифистично малодушие, но и не вдига ръка, за да не се превърне сам в зло. Всеки случай нейният метод се оказва напълно защитен от грубостта и егоизма, никой в края на краищата не смееше да тълкува като зла умисъл плача на едно гладно дете. Ние с майката получавахме покрай Бисер обеда и вечери, а като внедриха на бърза ръка неговия почин, започнаха да се хранят редовно и другите нашенски деца в ресторанта. Ето че и тук можех да завърша разказа си, ако майката на Бисер не бе изпаднала в онова състояние, от което нашето общество се бои като от жива болест и тъй безмилостно го бичува, наречено главозамайване. Тя едва ли не си внуши, че е благодетелка от национален

машаб, и реши да тръгне от ресторант на ресторант да разплаква хорските деца. Моя милост би могъл, поради вродената си гордост, да отрече, че е последвал тази своенравна жена или поне да се оправдае с прословутото любопитство на литераторите. Рискът обаче да уверя някого, че съм прекарал двадесет дни в пълно християнско тримиране, няма никакъв шанс, и при това дава основание на всички, които са били на море, да ме уличат в лъжа. Така че ние тримата предприехме една весела одисея в крайморския курорт, която се съпровождаше с плач, не истински, разбира се, а артистичен. Майката бе нещо като художествен ръководител на нашата плачлива програма, Бисер – изпълнител, а аз – нещо като импресарио на двамата срещу скромното възнаграждение да получавам навреме обед и вечеря.

Сега, слава Богу, мога най-после да сложа край на моя разказ. Ще си позволя само да потвърдя, че гладните на ситите не вярват, а не обратното, както гласи народната мъдрост. Гладните са народ неустойчив, податлив на всякакви внушения, на който изобщо невинаги можеш да се уповаваш, затова и ситите на свой ред не му вярват. Гладните вярват на гладните, иначе нашата весела одисея нямаше да пожъне такъв успех. В последния ден на престоя ни в курорта надзорнахме в ресторантите и чухме, и видяхме колко много деца бяха подели почина на Бисер, но понеже не притежаваха неговия артистичен талант, плачеха истински и плачеха по български.

СНЕЖИНКИ

Наскоро ми гостува Матвей. Пиехме от виното, което бе донесъл армаган, и разговаряхме за селото, в което бе назначен за агроном.

– Мъничко, сгушено в равнината, пусто! – каза Матвей, като си чукна чашата с моята. – Лете, как да е, живее се. Лете дори е приятно. Ходя по нивите, оглеждам новите насаждения, отбивам се при жътварите, приготвям сведения. Вечер се завръщам капнал от умора и заспивам като мъртъв. Но лятото не е година. Идва есента. От небето, от дърветата, от черните угари лъха унинието на заболялата природа. Ден след ден започва да ме обзема меланхолия, която отначало е тиха и дори някак приятна, а после се превръща в истинско страдание. Няма изгреви, няма хоризонти, няма уханье на поле. По цели седмици вали дъжд, вали мрачно, противно, с някакво изстъпление. Аз стоя в малката селска стаичка и гледам през мътилката на прозореца. С настъпването на нощта нервите ми се изопват, чувствам как ме обзема тъпо, безизходно отчаяние. Препрочитам книги, вестници, списания, после гледам грапавата мазилка на стената и с часове се ровя в подробностите на моя живот. Когато настоящето е скучно, миналото придобива чар и красота, най-свидните спомени стават по-свидни.

И през деня е същото. Къде да отида, с какво да убия времето? Канцеларията на стопанството е в самия обор. Мирише на тор, на прогизнала слама и добитък. Деловодителят виси над масата, пише в тэф-

терите, дави се от „тютюнджийската“ и храчи в книжни кесийки. И в пивницата е празно. Тукашните селяни нямат навик да се запиват. Гаврътват накрак по едно „кметско мастило“, така наричат ментовката, и отиват да спят. Когато имат работа, не мигват по цели нощи, но щом се видят свободни, отдават се на пълна летаргия от сутрин до вечер и от вечер до сутрин.

Понякога гостувам на бай Нако и така Линка, добродушни хорица, които знаят наизуст читанката, сметанката и картата на България и четат окръжния вестник. Кака Линка седи на стол, бродира на зебло някакви графини и графове в лодка сред езеро и от време на време посяга към големия куп ученически тетрадки. Подписва се с червен молив и пак бодва в зеблото. Бай Нако не седи, а клечи като селянин до печката, оплаква се, че новият им колега все още не идва, и говори ту за времето, ту за големия апетит на шопара си. Гласът му постепенно затихва и пресипва, лицето му придобива глуповат израз и той се прозява така сладострастно, че очите му овлажняват, а носът му се набръчква като повехнал морков.

– Скучно е! – казвам аз като герой на Чехов и ставам да си ходя.

Домакините ме гледат така, като че не знаят значението на тази дума. А може би са произнасяли тази дума някога, когато са били на моите двадесет и шест години, в същото това селце, в същата тази стая...

И пак лежа под малката електрическа крушка. Навън вятърът превива клоните, мъчи се да откове някаква дъска от стряхата, изнемогва в горестни стенания. Знам, че вятърът гони облаците в луд шемет и чисти небето. След няколко дни ще завали сняг, ще

затрупа пътищата и аз отново ще се намеря в един голям капан. Душата ми ридаше в тези часове и аз се пренасях в университета, виждах се в големите аудитории, които някога така ме потискаха, слушах скучните лекции, изпитвах трепетните надежди за самостоятелен живот, за голяма, романтична любов, която, уви, все оставаше за следния ден, за следната седмица и която не дойде...

Написах молба до околийския народен съвет и до директора на МТС. Налагаше ми се „да търся работа в родния град поради лошото здравословно състояние на майка ми“. Не ми повярваха, разбира се, и поискаха документ. След няколко дни мама ми изпрати медицинско удостоверение и ето че една сутрин тръгнах към гарата за съседното село.

Земята бе замръзнала през нощта. Улиците, набраздени от следи на каруци, стъпки от локви, блестяха с хиляди кристални, звънко чупещи се огледала. В тишината, в черните клони на дърветата, в мълчаливото прелитане на врани и врабчета, в широкото мъртво поле имаше нещо много възбуждащо и тревожно. Когато излязох от селото и метнах куфара на рамо, от сивата коприна на небето почнаха да падат снежинки. Пухкави, нежни и необикновено едри като снежинките в мултипликационните филми, те летяха непохватно, въртяха се в кръг и падаха на земята. Когато първата снежинка ме докосна по лицето, аз отгатнах тревожното и възбуждащо състояние на природата – започваше зимата, започваше плодотворният сън на всяко заровено в пръстта зърно. И у мен с нова сила се събуди надеждата за нов живот в моя малък град, където зимата е пълна с очарование, скриптящи пъртини, бели нощи и вълнуващи запознанства с момичета...

Насреща ми изскочи каруца. Отпред седеше прислужникът на селсъвета. Преди да се изравни с мене, той дръпна поводите на конете, вдигна ръка и ухилен, види се, бе пийнал, извика:

– Накъде, агрономче?

– Заминавам...

– Чувах аз... Значи, вярно излезе, че ни напущаш! Пък аз не вярвах и по целия път разправях на новата учителка, че си имаме на село млада интелигенция. Питаше, санким...

Той се поизвърна, кимна назад и едва сега аз видях две тъмни женски ресници, окъпани във влагата на снежинките, две тъмни, наивно замечтани очи на бледо, прозрачно лице. Момичето бе увито до брадичката с овчи кожух. Нито можех, нито имах какво да кажа. Усмихнах се глупаво и поех пътя си. От небето се сипеха снежинки и всичко наоколо се превръщаше в белота, девствено чиста, приказна, и аз вървах в тая белота, и не знаех защо вървя. Обърнах се, видях каруцата, която бързо се отдалечаваше, и си представях как момичето, увито в кожуха до брадичката, гледа наоколо с тъжна покорност, а на ресниците му леко кацат снежинки, топят се и потичат като сълзи по бледата кожа на лицето му. Къде отивам? Какво ще диря в моя малък и пуст градец?

Навлязох в гората. Лъхна ме оная горчиво-сладка печал, която иде от умиращата зеленина и гнилите ланшни листа, от пустинната хубост на късната есен, и сърцето ми се изпълни с остра мъка, че ето, отивам си завинаги от това прелестно селце и никога няма да вървя под такъв бял дъждец от снежинки, никога няма да видя влажните ресници на това момиче. То ще живее самотно, изтомено от жаждата на младостта, после ще се омъжи за някого си, ще роди деца, ще

преглежда като каква Линка класните упражнения на учениците и никога няма да узнае, че неговата хубост остана завинаги в сърцето ми, и никой няма да я оцени и обикне, както я обикнах, а напротив, може би всички ще казват, че новата учителка е мършавичка, бледичка, а очите ѝ са „едни големи и ококорени“.

Спрях на края на гората, дълго гледах синкавите, вече засипани следи на каруцата и поех през полето отпаднал и изтерзан, че ще имам една красота по-малко в живота и една красота по-малко ще отдам другиму.

ЧЕРНОТО ХОРО

Понякога си мисля, че човек може да определи своето детство с някакъв цвят, мирис или преживяване, както и да разкаже за първите си впечатления от живота. Това определение не може да бъде, разбира се, точно и изчерпателно, то е като заглавие на едно произведение.

Струва ми се, че ако трябва да сложа заглавие на моето детство, то ще бъде Безводие.

Докато отида в гимназията, не бях виждал река и море, не бях виждал по-голямо количество вода от едно блато. То се пълнеше от поройните дъждове и при сушави лета пресъхваше само за две седмици. От това блато пиеше селският добитък, в него се разхлаждаха през големите горещини биволите и прасетата, в него се къпехме и ние, децата. Вечер се прибирахме изкаляни като малачета. Косичките, ушите и нослетата ни се набъкваха с тиня и вечер майките ни, върнали се уморени от полето, хем ни миеха, хем ни биеха. Блатото се намираше на източния край на селото до къщата на дядо Каракаш. На турски прякорът му значи черновежд, а дядо Каракаш бе истински албинос, и при това най-пълният човек в селото. Поради пълнотата си не бе годен за полска работа, та през летните горещини прекарваше под сянката на големия орех в градината. Лежеше на шарено чердже или седеше опрян на ореха, облян в пот, подпухнал като превтасало тесто, ала не се сещаше да сваля пояса от кръста си или овчия калпак от главата си.

По онова време нашите старци смятаха, че ако свалят поясите или калпаците си, ще ги „пререже“ в кръста или слънцето ще ги „удари“ в главата. Същото предубеждение имаха и към къпането. Понятието баня, разбира се, бе непознато, а на къпането се гледаше като на нещо „градско“, т.е. неприлично и срамно. Един старец, наш съсед, не пропускаше случай да разкаже, не без явна самоирония, че се къпал веднъж в живота си през Първата световна война, когато форсирали река Черна и потънал до гуша във водата.

Както си седеше под ореха, дядо Каракаш от време на време ни викаше да не мътим водата на добитъка, а понякога се дотътряше до оградата и се заканваше с бастуна си. Ние му правехме напук, крещяхме като луди и се гмуркахме в тинята с такова настървение, че превръщяхме водата на блатото в истинска каша. Докато ни е гледал как се разхлаждаме в тази каша, на стария и прекомерно затлъстял човек не ще да му е било само до грижата за селския добитък, та един ден ни открадна дрешките. Този ден бяхме ги оставили до трънената ограда, и то до самия прелез. Дядо Каракаш, както се узна отпосле, се промъкнал през конопа в градината си, посегнал през прелеза, наградил дрешките ни и ги отнесъл у дома си. Едва привечер, когато захладя и дойде време да си отиваме, открийме, че ни няма ризките и панталонките. Отначало помислихме, че някое от децата си е направило шега, не се обезпокоихме много, събрахме се накуп, смеехме се и се питахме как ли ще се приберем по къщите си, ако някой наистина ни е взел дрешките и не ги върне, докато е още рано. А то така и стана. Слънцето падна на залез, а ние, двайсетина момчета, още стояхме голи и не смеехме да се отлъчим едно от друго. От нивите започнаха да се връщат жътварите, от-

биваха от пътя, разпрягаха добитъка и го караха на водопой на блатото и нашата гола дружина трябваше да отстъпва в пустеещата поляна, обрасла със сухи храсти и магарешки тръни. Крихме се там, докато залезе слънцето, а после, изпонабодени и отчаяни, че онзи, който ни е взел дрехите, няма да ги върне, срам не срам, решихме да се приберем. Пръснахме се на различни страни и с предпазливостта на голи хора се отправихме към домовете си. Аз тръгнах с другарчето си, с което бяхме и съседи. Добрахме се до тяхната градина, прескочихме някаква каменна ограда и още не бяхме се „приземили“, когато една жена изпищя неистово и хукна презглава към къщата. Това бе майката на другарчето ми, която беряла бакла за вечеря и като видяла в здрача двама голи мъже да се хвърлят към нея през оградата, „само дето акълът ѝ не изхвъркнал“. След минута откъм къщата дотичаха бащата, братът и дядото с вили и брадви в ръце и кой знае как щяхме да си изпатим в тъмното, ако другарчето ми не бе се обадило от баклата: „Тате, ние сме!“...

В същото време се разнесла мълвата, че из селото се появили много голи мъже. Един прекосил мегдана, друг се скрил в някакъв двор, трети побягнал извън селото към гората. Съобщили на кмета, кметът наредил на попа да бие черковната камбана на тревога. Още същата вечер стана ясно, че в селото не са се появили голи мъже, а голи деца, които са се опитвали да се приберат по домовете си, но легендата за голите мъже, нападнали селото, дълги години се разказваше, а старите жени я смятаха за лошо знамение. Така впрочем народът си създава разни поверия...

Липсата на вода се чувстваше най-много след жътва. Трябваше да се правят харманите, а те се поливат с вода. Изстъргваха сред градините кръгове с диаме-

тър десетина метра и ги поливаха, докато изчезнат пукнатините. Половината попие, другото се изпари, така че само за едно поливане бяха нужни две бъчви вода, а за да стане харманът – около дваисет.

Когато станах на пет години, дядо ме вземаше със себе си да стоя пред конете. Ставахме сутрин в три часа, а понякога и в полунощ, за да заемем място на кладенеца. Но и другите стопани ставаха по това време, та цялото село громолеше от празните бъчви и каруците. Трите кладенеца се изчерпваха за половин час, оттам бягаха на Сладкия кладенец извън селото, а оттам – на кладенците в съседните села. Спомням си неясните силуети на хора и коне около кладенеца. Десетина мъже са застанали около тясната каменна гривна и спускат кофите. Останалите чакат ред. На всяка кофа е завързано парче желязо, за да ляга на дъното и да загребва вода. Въжетата се заплитат, мъжете ругаят, а аз зъзна по ризка пред конете, които се възбуждат от дрънченето на кофите и напират към улука на кладенеца. В бъчвите има клонки от бърз, за да не се лиска водата при тръскането на каруцата. Дядо вади по половин кофа бяла като боза вода, внимателно я налива в бъчвата и така до изгрев слънце, а понякога и до обед...

Имаше години, когато през лятото не падаше капка дъжд, и тогава правеха молебени. Молебените са прастаро и изпитано средство за унижение пред боговете. В сушави години древните атиняни се събирали в Акропола да молят Зевс за дъжд, римляните – на Капитолийския хълм, да изпросват дъжд от Юпитер, японците се молили на Фудзин, китайците – на Лунг Вонг, а славяните са принасяли жертва на своя главен бог Перун. Ние пък се молахме за дъжд на нашия дядо Господ. Неговият образ стоеше точно над вра-

тата на олтара, по-едър и внушителен от образите на светците и пророците. По големите празници учителите ни водеха на черква и когато попът произнасяше „Слава тебе, Господи“, аз неволно поглеждах лицето на дядо Господ и никак не можех да повярвам, че той е всемогъщият „вседържател“ на света, както ни учеха в часовете по вероучение. Макар да имаше мустаци, дълга брада, дълга коса и златен ореол около главата, той не приличаше на добрия „дядо Божи“, а на преждевременно посивял и сърдит за нещо момък от нашето село, с примитивни, неправилни черти, с презрително и даже зло изражение на устата. Този момък бе откраднал един от моите зайци, аз видях заека в техния двор и си го поисках, а той ми удари плесница и ме нахока...

Камбаната събираше народа в черковния двор и попът го повеждаше към полето. Начело на шествието вървеше, както и при всяко погребение, Тодьо Малоумния с голям дървен кръст в едната ръка и икона в другата, бос и шарен от кръпки като циганска торба. Минаваха по изгорелите посеви, падаха на колене, гледаха сухото, избеляло небе и се кръстеха, а попът пееше някакви молитви с вреклив, пиянски глас. По-късно тази процесия от баби и старци ни се виждаше смешна, но като деца тичахме след нея, гледахме и ние безсмислено към небето и се кръстехме.

Докато процесията обикаляше нивите от четирите краища на землището, неколцина старци изкопаваха трапове наред селския мегдан, запалваха огньовете и приготвяха курбана. В жегата се разнасяше съблазнителната миризма на овче месо, което вреше в големи черни казани. Ние подушвахме миризмата от полето и тичахме към мегдана. Облизвахме се покрай димящите казани и чакахме да се свари месото.

Най-последно процесията се завръщаше от полето, жените донасяха хляб, паници и лъжици, застилаха дълги месали на прашната земя и тогава цялото село се събираше около казаните.

Едно лято се наложи да правят три молебена. През зимата не бе валило сняг, а през пролетта и лятото от небето не се отрони капчица дъжд. Третият молебен стана в края на юли, а всички бяха обути в цървули, защото земята гореше и на босо не можеше да се ходи. На мегдана пак застлаха трапеза с курбан, а старците донесоха този път вино и ракия. Попът размаха кадилницата над трапезата, благослови я с няколко думи и седна. Всички се прекръстиха и почнаха да лапат горещите мръвки и да се потят, а старците смилено и богобоязливо да посягат към шишетата.

По едно време, когато курбанът бе изяден, а шишетата пресушени, старците мълчаливо започнаха да стават от трапезата и да се ловят на хоро. Да се играе хоро на молебен, е кошунство с Бога и светците. Те държат крановете на небесните чешми и като видят весели хора, няма да им повярват, че са жадни и няма да им пратят дъжд. Но дяволите пък държат чеповите на бъчвите с вино и ракия и не само че не са честолюбиви като светците, ами са и щедри в бедите на човечите. За да угодят и на едните, и на другите, старците не повикаха певци и свирци, хванаха се за поясите и залюляха бавно право хоро, като си дудукаха тихичко с уста: ду, ду, дууу! Петдесетина старци, наредени по ръст, облечени в черно, с мрачни, потни лица и светнали очи. Удрят с твърди крака горещата земя и си дудукат под сурдинка. Тодьо Малоумния също поиска да се хване на хорото с дървения кръст в ръка, но като стигна до средата на хорото, подгъна колене и падна на земята в епилептичен припадък.

Цялото село седеше на празната трапеза и гледаше с мълчалив укор, покруса и тъга ту старците, ту маломния и никой не пророни дума, и никой не стана да помогне на епилептика, който се гърчеше в праха с пияна на уста и притискаше дървения кръст към гърдите си. Това хоро, черно и страшно, е един от найярките ми спомени от детството и аз винаги съм търсил неговия смисъл. Сега си мисля, че е било една драма на безсилие и надежда, на молба и праисторически гняв към Бога и природата.

ЛЮБОВ ПО ПЛАДНЕ

Ето каква е вашата цивилизация: направихте от любовта обикновено занятие.

Барнав

Става дума, разбира се, за извънбрачната любов. За другата, брачната, не си струва и да се говори в това юлско пладне, камо ли някой да се заеме с такава неблагоприятна работа. И все пак, ако се намери такъв, който да вдигне самарското знаме на законната любов, когато дърво и камък се пука от жегата, в жилите му вместо кръв трябва да тече нещо като героичното себеотрицание на опълченец. Иван Мавров, нашият прословут директор Иван Мавров, не само че няма в себе си и по себе си нищо опълченско, но и по темперамент е малко ленив, което не пречи на нашето предприятие да си изпълнява годишния план с около сто и двадесет на сто и за което впрочем бе станал и прословут. Аз обаче нямам намерение да говоря за деловите му качества, а както навярно се досещате от краткото ми предисловие, искам да разкажа за неговата любов.

Любовните или както са се изразявали французите от миналия век, галантните истории на директори, министри, пълководци, епископи, папи и пр. началстващи духовни и светски лица са претърпели хиляди литературни инфлации от Илиадата до наши дни и ако се осмелявам да разкажа за една такава „галантна“ история, черпя кураж от истината, че колкото и да са ни познати човешките страсти, все пак любовта, да речем, в различните епохи се е осъществявала по различни начини, или, казано с езика на критиците, във всяка епоха любовта има своя „специфика“. Когато разказват за това най-сладко и висше благо,

дадено на човека за вечно и безвъзмездно ползване от природата, авторите от по-старите времена изпадат обикновено в многословие, близко до клюкарството, но никой не ни съобщава например, че горните началства са имали интимни връзки със служителки от поверените им предприятия. Това обстоятелство всъщност не бива да ни учудва, защото в ония времена жените не са заемали обществени служби с изключение на няколко кралски или императорски трона. В описанията на тези автори никъде не се споменава и това, че старите гърци, римляните, средновековните рицари и дори гражданите на деветнайсети век са купували колесници, карети, брички, файтони и всякакъв вид превозни средства, за да ги използват за осъществяване на галантните си връзки с нежния пол. А нашият Иван Мавров страдаше тъкмо от липса на превозно средство, и то служебно превозно средство. Частна кола все още не мислеше да купува, а волгата му катастрофира много тежко в началото на юли и оттогава, близо месец, той изпитваше истинска носталгия по тихите, топли и любвеобилни вечери, когато излизаха с Дафи извън града и се отбиваха по магистралата в някой запустял коларски път. Ако през май природата все още разгръща трескаво модните списания, търси подходящ за сезона модел и прави проби на новите си тоалети, през юни тя вече се е нагиздила с тези тоалети, носи се над гори, поля, планини и ухае с най-скъпите парфюми, купени не от Париж, не дори от „Кореком“, а собствено производство. И така млада, блестяща в своето тленно величие, тя с безумна щедрост отдаваше красотата си на Иван Мавров и Иван Мавров изпадаше в трогателно опиянение, защото, нека поясним, в пролетта той виждаше Дафи, а в Дафи – пролетта.

Интимните отношения между шеф и секретарка,

ако ги има, отдавна са компрометирани и отдавна се смятат за делови отношения между двама, всеки от които се възползва от положението на другия. Дафи отначало действително бе нещо като обща работничка, по-късно мина на по-лека и по-чиста работа, докато се озова в съседната стая и стана секретарка. Съответно с тези служебни промени се променяше и името ѝ – Фина, Финче и най-после – Дафи.

Нашето предприятие е едно доста голямо общество, в което освен трудови отношения има и лични отношения, свидетели сме на разводи, изневери, щастливи любови, искрени приятелства и вражди, с една дума, свикнали сме на всякакви събития от личен характер и, общо взето, не сме любопитни към такива събития. От случая Мавров-Дафи обаче мнозина бяха заинтригувани и се питаха дали Дафи обичаше Мавров, или се чувстваше задължена към него, задето я измъкна „отдолу“, и дали пък не смяташе тази промяна в службата си напълно заслужена от нейна страна, тъй че нямаше защо да се засяга от разни намеци и одумки. Ако бе така, кой знае защо всички бяха готови да обявят връзката ѝ с Мавров за безкористна, независимо от това, дали го обича, или проявява лекомислие като други жени от предприятието. Както се вижда, любопитството ни към тази връзка не бе криминално, а така да се каже, нравствено и според мен само защото Дафи бе хубава. Хората неволно ревнуват хубостта, внушават си, че тя не е способна на обикновени човешки слабости, и са готови да ѝ простят тези слабости само ако ги изкупи с достойнство.

Няма защо да напомням, че за извънбрачните връзки има две задължителни условия – любовницата да бъде по-хубава от съпругата и главно, да бъде по-млада от нея поне с десет години. Иначе, както се изразява един от нашите, не си струва разноските и

ако е вярно, че дългогодишният брак е само обмяна на лошо настроение през деня и на лоши миризми през нощта, наистина не си струва разноските, ако не се съобрази с горните условия. А Дафи бе хубава и дори прекалено хубава. Може би поради наивност или от липса на излишна суета тя като че не съзнаваше хубостта си, не умееше да кокетира с нея и това ѝ придаваше неизразимо очарование. Очарованието рядко се забелязва, хората обикновено виждат блестящото и очебийното и аз се обзалагам, че макар всички да наричаха Дафи „красавицата на предприятието“, никой освен мене не е почувствал нейното очарование. Съмнявам се дали и нашият човек не се гордееше в себе си, че има за любовница една красавица, без да подозира нейното очарование. Защото в „красотата“ изобщо, позволете на един служител да го каже, има някаква натрапчивост, самодоволство, нещо дори егоистично спрямо другите, некрасивите, и в най-добрия случай неволна нескромност. Очарованието, о, то е друго, то е изящество и простота, то е магия, която се предава не само на хората, но и на предметите, до които се е докоснало, и без тази магия красотата е безлична и студена. Като повечето хубави жени Дафи не „блестеше“ с кой знае какъв ум, бе завършила някакъв техникум, но и статуите на Фидий и Микеланджело, както и портретите на големите живописци не блестят нито с ум, нито с образование, а човечеството не престава да им се възхищава.

Както и да е, началството хлътна до ушите и един Бог знаеше дали ще се удави в бушуващото море на любовта, или благоразумно щеше да изплува обратно към семейния бряг. Всеки случай в неговото положение човек е колкото щастлив, толкова и нещастен, а може би и толкова смешен, защото се старее да прикрива едното и другото. А на нашия човек му ли-

чеше от един километър, че не е същият. Когато се хвана с Дафи, навършваше четиридесет и пет, възраст, която вече не е „на попрището жизнено средата“, и ние, мъжете на тази възраст, утешително я наричаме зряла, като влагаме в интонацията един многозначителен намек. Все пак, когато Иван Мавров се хвана с Дафи, стъпваше на бордюра или на стола, ако бе в кабинета, за да завърже връзката на обувките си, скъси бакенбардите си до минимум, за да намали сиво-белите кичури по слепоочията си, започна да си прави масажи на лицето, предприе още ред подобни мерки, най-важната от които бе, разбира се, премахването на коремчето. Понеже не можеше да обясни на семейството си този внезапен пристъп на суета, той превърна кабинета си в козметичен и физкультурен салон. Сутрин идваше час по-рано в предприятието, дигаше гири, опъваше някаква пружина, правеше всевъзможни упражнения и като ви кажа, че бе по-възрастен от Дафи почти две десетилетия, можете да си представите усилията му да заличи тази разлика, можете да си представите какво лудо търкаляне, пъшкане и потене падаше по килима на кабинета. Така за по-малко от два месеца хвърли от гърба си едното десетилетие във вид на излишните, а може би на необходимите му тлъстини. От този режим обаче едва ли щеше да има полза, ако не бе си наложил и най-строга диета. Всъщност обяви гладна стачка в чест на любовта, тъй че дори аз, негов пръв съветник и приятел от ученическата скамейка, не можех да го позная на разстояние от двадесет метра.

Любовта наистина прави чудеса и тези чудеса не останали тайна за обществото в нашето предприятие. Казват, че изневереният съпруг научавал последен позора си. В други времена това е напълно възможно, но в наше време, толкова богато със средства за масова ин-

формация, ако не научи пръв, в най-лошия случай ще научи втори или трети. Станиш, така се казваше съпругът на Дафи, бе вторият човек, който узна за изневяратата ѝ в деня, когато бе преместена на по-лека работа и нямаше още никакво намерение да му изневерява.

Анонимните доброжелатели, както винаги, бдяха зорко на своя тежък и отговорен пост. Въпреки това съпругът, както разбрахме отпосле от самата Дафи, даже не ѝ намеквал за анонимните доноси, не вярвал, не можел да допусне, че тя ще му изневери. Той дойде при нас за пръв път, когато Дафи бе вече секретарка. Неговият вътрешен мир, да се изразя малко литературно, бе изписан на лицето му като лозунг на стена с едри и четливи букви, тъй че и слепите можеха да го прочетат. Дафи ни го представи, а Иван Мавров го посрещна с оная любезност, с която гузните неволно прекаляват в такива случаи. Тази прекалена любезност го смути, но на първо време не ѝ придаде особено значение, освен че за големите началства е задължително възпитаното държане. Смути го и жена му с маниерите и изрази на лицето си, каквито досега не бе забелязал у нея, но си помисли, че другояче не може и да бъде, като секретарка на такава клечка, тя бе длъжна да се облича, да се усмихва, да се държи и говори „като за пред хора“. Но когато Иван Мавров я нарече Дафи, някак по домашному, вероятно от смущение пред него, Станиш така се изчерви, та чак ушите му пламнаха. Понеже не играех роля, наблюдавах го спокойно и забелязах, че той се засрами от това обръщение. Като повечето сегашни столичани, израсъл и възмъжал на село, той не можеше да открие в прекаленото умяляване на имената нито нежност, нито артистичност или приятно звукосъчетание, а превзетост, градско лигавене и едва ли не някаква извратеност. Макар да бе млад, едва тридесетгодишен, и

живял вече десетина години в столицата, той и сега не можеше да си обърне езика и да назове две негови връстнички и съселянки Мима и Диди, както отдавна ги наричаха всичките им познати. Да нарече жена си Дафи, това значеше да преодолее някакъв вроден свян, останал от деди и прадеди, които винаги се бяха надсмивали над „градските“ превземки, да се глези и да накърни донейде мъжкото си достойнство. Да я нарече Дафи друг мъж, това пък означаваше черно на бяло, че има над нея някакви права, смята я за лекомислена и може да си позволява волности с нея. Това бе предразсъдък колкото стар, толкова и необичаен за един наш съвременник, принуден да си проправя път с лакти по тротоарите, задръстени от юноши и девойки, които непрекъснато се целуват, а в паузите между целувките се назовават с такива галовни звуци, които нямат нищо общо с имената им. В случая обаче младият мъж, влюбен, изглежда, свенливо и беззаветно в жена си, прояви истинска прозорливост. Той поседна само три минути на ръба на канапето, а Иван Мавров, макар да знаеше всичко за него, започна да го разпитва с доброжелателно, тоест с глупаво, любопитство къде работи и прочие. Станиш каза, че е служител в едно министерство и че с няколко часа допълнителна работа (лепял тапети и циклел паркет с един приятел) си докарвал още две или три заплати, взе някакъв ключ от жена си и си отиде. Бе дошъл да се увери в нейната непорочност, а си отиде преизпълнен с подозрение.

Дафи наистина бе взела погрешно ключа от шкафа, където съпругът ѝ си държал материалите, и двамата влюбени не откриха капчица умисъл във внезапното му посещение, не подозираха, че при това кратко посещение той набра в сърцето си кажи-речи половината от класическата ревност на Отело. Ос-

вен задължителните условия, които посочихме по-горе, извънбрачната любов изисква още качества като съобразителност, известна материална възможност, ловкост, лицемерие пред обществото и семейството и преди всичко – здрава нервна система. Иван Мавров придоби сравнително бързо тези качества, присъщи почти на всеки съвременен човек, но загуби най-важното от тях – здравата си нервна система. От неповратлив и малко неприятно мудар стана най-честият мъж в предприятието, заядлив и подозрителен, като че ние, служителите, получаваме заплати да следим отношенията му с Дафи, от гимнастическите упражнения и строгата диета коремчето му се залепи на гърба, а очите му постоянно горяха от любов и глад.

Другарката Маврова, обратно, притежаваше здрава нервна система и безспорен талант на пълководец – ако бе мъж и живееше по време на война, сигурно щеше да прослави името си с бойни подвизи. Мирновременният живот обаче ѝ налагаше да обяви на съпруга си студена война, а както се знае, тя е война на нерви. На нейната възраст не отиваше да вдига скандал или да заведе дело за развод. Присъствието на сина и дъщерята, вече момък и мома, ѝ налагаше да се въоръжи с търпение, гордост, благоразумие и да приеме с философско примирение, че бракът, уви, е градина, в която има толкова тръни, колкото и цветя. Тя нито веднъж не обвини съпруга си в изневяра, задоволяваше се само да му загатва, че тя и децата знаят за любовната му авантюра и не е далече денят, когато той ще се завърне в лоното на семейството като блудния син и тогава вече ще си поприказват, както се следва. Другарката Маврова използваше много успешно и притчите. Когато се случеше да се съберат всички заедно у дома, тя разказваше една и съща притча в раз-

лични варианти за някакъв директор на предприятие, който направил секретарката си любовница, а тя била на възрастта на дъщеря му. Синът и дъщерята, обладани от невежеството на младостта и школското понятие за морал, жестоко издевателстваха над баща си. Придаваха насмешливо-сериозен израз на лицата си и с часове спореха дали този директор постъпва честно, като поддържа връзки с някаква жена, а не се развежда и така позори семейството си.

Случи се и катастрофата със служебната кола и Иван Мавров жалеше за нея повече, отколкото за тежко ранения шофьор, а колата едва ли щеше да влезе в работа. Наложил се срещите с Дафи да стават в самото сърце на предприятието. Оставаха след работно време уж да подготвят някакви планове и доклади, номер, толкова изтъркан от употреба, щото чистачките и портиерите слухтяха към кабинета и си намигаха. Освен това мнозина от служителите използваха случая да го посещават по лични и служебни въпроси и го оставяха на мира, когато Дафи трябваше вече да си е у дома. Тогава решиха да се срещат между дванайсет и един, докато служителите слизаха в стола да обядват. За това се искаше безразсъдност, на каквато е способна само любовта, онай безразсъдност, от която поетите така страстно се вдъхновяват и наричат безумна смелост, себеотрицание в името на любовта и Бог знае още как, за да подкокоросват влюбените към излишни страдания и жертви. По мое скромно мнение по-добре би било Дафи и Иван Мавров да бяха станали някак невидими, отколкото безумно смели, защото нервите на Иван Мавров и бездруго бяха вече доста опънати, в първите дни той само слухтеше като гърмян заек и скачаше при всеки шум в коридора. В сравнение с него Дафи бе много спокойна и дори весела, често я напушваше на смях и нейното по-

ведение не озадачаваше, а успокояваше Иван Мавров. Така, докато всичко живо изнемогваше от юлската жегата, от спарения, натежал от никотин въздух в помещенията, нашите влюбени изнемогваха от щастие, не чувстваха липсата на пресен въздух, а напротив, спускаха плътни завесите да не ги гледат от отсрещния жилищен дом, запушваха с хартия даже отвора на бравата, да не би някой да ги подслушва отвъд вратата.

В същото време, скрит зад една вестникарска будка, на отсрещния тротоар стоеше Станиш, телешки вторачен в прозорците на директорския кабинет. Другояче не можеше и да бъде, защото нямаше да е налице традиционният любовен триъгълник, без който не е възможна истинска любовна драма. Благоразумието на другарката Маврова се състоеше може би тъкмо в това, че не пожела да вземе пряко участие в тази история и така не позволи да се образува любовен четириъгълник, който уравнивява силите и намалява възмездията на провинените съпрузи и който поради тази именно причина не е намерил място в световната драматургия.

Както всички ние знаем, че ще умрем, но не го вярваме, така и Станиш знаеше вече, че Дафи му изневерява, и все още не искаше да го повярва. Доверчивостта му се дължеше на страха да не я загуби и преди всичко на някакъв първичен свян и етично начало, просмукани в непорочната му кръв от далечни времена. Анонимните доброжелатели, които го осведомяваха за хода на изневярата с ревностно усърдие, за съжаление излязоха напълно прави. За разлика от Отело Станиш изпитваше ненавист не към истинския виновник за страданията си, а към любовника и него обяви за „козел отпущения“. Грешка на Ориента!, верен на стила си, би казал Остап Бендер, но в неговото

сърце нямаше друго освен една заветна мечта да отиде в Рио де Жанейро, поради което не бе способен да разбере какво е това да страдаш за опозорена любов. Станиш предпазливо бе посъветвал Дафи няколко пъти да напусне работата си и да потърси друга, защото хората вече злословели, че има „нещо“ с директора си, а тя нехайно отговаряше, че такова „нещо“ няма, като при това го гледаше в очите и се смееше от сърце. Тогава Станиш окончателно се убеди, че Иван Мавров е взел ума на жена му по някакъв начин, със служебното си положение или дори с насилие, иначе му бе трудно да си представи как тя отдава младостта и хубостта си на един възрастен семеен мъж в една кола сред полето, как превръща един служебен кабинет в спалня на такова обществено място, дето могат да я видят стотици очи, и когато успееше да си го представи, обземаше го не толкова ревност, колкото срам, ужас и най-вече едно лепкаво, с нищо неотстранимо чувство на омерзение. И той отиде при Иван Мавров не да му отмъщава, а да изрази възмущението и погнусата си от него, да му каже, че е уличник, защото си позволява да омерзява една хубава жена и да я прави уличница. Възможно бе по този начин Станиш да прикрива ревността си от самия себе си, но докато вървеше през двора на предприятието и след това по коридора на третия етаж, намерението му наистина бе, тъй да се рече, „словесно“ – не носеше у себе си нито нож, нито какъв да е предмет.

Натисна бравата, вратата се отвори и той влезе в стаята. Вместо жена му на стола пред бюрото стоеше горницата на светлосивия ѝ костюм. Станиш го пипна с ръка и изведнъж му стана много горещо, най-напред на стомаха, на гърдите и на плещите, които веднага се подмокриха, сякаш някой лисна канче вода на гърба му. Това бе пристъп на отчаяние, защото

до този миг все още се надяваше да завари жена си на работното ѝ място, макар само преди минута-две да я бе видял да придърпва завесите на директорския кабинет. Но до пълното, до безутешното отчаяние имаше още две крачки. Ако вратата на кабинета е заключена, значи те са вътре, ако не е заключена... Не е трудно да си представим как той вдигна ръка към масивната дъбова врата, как почука тихичко веднъж, два пъти, три пъти, най-напред с кокалчето на показалеца си, после с дланта си, с юмрука си. Ударите по дървото, все по-силни и ритмични, като че събудиха в дълбините на душата му някакъв атавистичен бяс, както ударите на дървените инструменти възпламеняват кръвта на африканските туземци. Както често се случва с благодушните и стеснителни хора, той не можеше да се обуздае и отчаянието му се превърна в безумие. В ъгъла на стаята имаше железен прът с кука на върха, с който навярно Дафи затваряше и отваряше горната част на прозореца, Станиш го грабна и започна да удря по вратата с всички сили.

– Отворете, ще ви избия! Ще изкъртя вратата и ще ви избия!

Броеното време на любовните срещи бе научило Дафи да се облича по войнишки. За половин минута тя бе готова, дръпна завесите и застана срещу Иван Мавров. Сега трябва да внимаваме да не би да изпуснем някоя подробност. Хиляди любовници са попадали в такива клопки, тъй че ситуацията не е нова, но съдбоносна, следователно и любопитна. По петиците на любовниците винаги е дебнела опасността и те винаги са имали готови планове да я предотвратят и винаги са изпадали в страшна паника пред нея. При такава клопка любовниците или са ставали жертва, или са се разделяли за цял живот, или пък са се събирали за цял живот. Ако е вярно, че в такива моменти

се проявяват истинските качества на хората, а още повече на влюбените, може би тъкмо сега е време да разберем дали Дафи обичаше Иван Мавров, защо го обичаше и така да задоволим най-последно любопитството на цялото предприятие. За съжаление в този съдбоносен момент тя мълчеше и гледаше Иван Мавров в очите, по-точно опитваше се да го гледа в очите, защото той при всеки удар по вратата трепваше и отстъпваше към дъното на кабинета, вземаше някоя вещ, за да се отбранява с нея, но веднага я оставяше на мястото ѝ, така че гърбът му опря о стената и той, вече много блед, вдигна ръце и се хвана за слепоочищата, огледа целия кабинет, като да търсеше нейде пролука, и като не намери пролука, отпусна ръце и се тръшна на канапето. Дафи продължаваше да търси очите му с очите си, не успя да ги намери цяла минута, пристъпи към него, пошепна му нещо и излезе на балкона. Управлението на нашето предприятие някога е било жилищна сграда от ония, които имат малки балкончета с железни парапети, изобразяващи най-често цветя. Директорският кабинет навремето е бил, изглежда, хол на едно семейство, а секретарската стая – кухня на друго семейство, защото двата балкона бяха на разстояние на около метър един от друг. Свързваше ги междуетажната изданина от мазилка, Дафи стъпи на нея и се хвана за парапета на своя балкон, за да се намери след няколко секунди в стаята си. Иван Мавров се съвзе колкото можеше, отиде до вратата и извика да почакаят, докато си сложи обувките, защото полегнал да си почине.

– А, вие ли сте? – каза той, като отвори. – Какво се е случило, та викате така и блъскате?

– Жена ми...

– В стаята си...

– Няма я.

- Сигурно обядва.
- Ще видим!
- Моля!

Докато водеха този подобен на разменени изстре-ли при дуел, тоест модерен, диалог, Станиш се наведе и погледна под канаето, погледна и под бюрото, от-вори библиотечката, надзърна даже в чекмеджето на едно малко шкафче, погледна най-после и на балко-на и се върна. И както преди ударите на вратата съ-будиха древния му бяс, сега напразното търсене на же-на му събуди у него трескава, неудържима радост. Ряз-ката промяна на тези тъй противоречиви чувства ка-то че го омаломощи и той помоли с тих, разтреперан шепот Иван Мавров да му прости. На колене ще ви падна само да ми простите, каза той и се отпусна с такава сила на колене, че паркетът под дебелия ки-лим изскърца. Аз ви оскърбих, защото обичам Дафи, обичам я, само че не мога да ѝ го кажа. Не мога, не мога... Знаех, че е чиста, знаех и пак се усъмних в нея, защото душата ми е мръсна. Иначе как щях да се усъм-ня в Дафи!...

Открил душата си за пръв път пред друг човек, Ста-ниш все повече се опияняваше от откровението си, продължаваше да стои на колене пред Иван Мавров и да говори бързо и несвързано за любовта си към Дафи. Иван Мавров пък, току-що отскубнал се от смъртна опасност и още недошъл на себе си напълно, стоеше неподвижно и гледаше Станиш, объркан от щастливия обрат на работата. Една минута обаче му бе достатъчна да се увери, че младият мъж е налуд-ничав, и самочувствието му се възвърна така бързо, както го бе напуснало преди малко. Трябваше да го махне от главата си веднага, за да не го заварят слу-жителите, и му каза да си отиде с благ, но нетърпящ възражение глас, както изповедниците казват на

„заблудените си овчици“: „Стани, чадо мое, и отиди си с миром, защото греховете ти са опростени!“ Ста-ниш скочи мълком на крака, излезе от кабинета ка-то омагьосан и отиде да чака жена си пред столова-та. В това време тя вече лежеше мъртва на тротоара.

Предвиждайки рано или късно опасност като сегаш-ната, много пъти бе изучавала възможността да мине от единия балкон на другия, защото разстоянието бе около метър и сега сигурно щеше да го направи само за няколко секунди, ако не бе видяла долу на тротоара трима мъже тъкмо когато се бе прехвърлила през па-рапета на Иван-Мавровия балкон. Изплаши се да не би мъжете да се развикат, като я видят да се катери по балконите на третия етаж като сомнамбул, смути се и кракът ѝ не достигна отсрещния балкон само със сан-тиметър, но тя успя да се хване с две ръце за средата на парапета. Мъжете не я забелязаха и отминаха, а тя се опита да се вдигне по-нагоре и да си помогне с крак, но острите листа на железните детелини се врязаха в пръс-тите ѝ и по дланите ѝ потече кръв.

Случаят е печален, но за съжаление и банален, как-то виждате, и моя служителска милост не би се заел да го разказва, ако за всички нас и досега не е загад-ка защо Дафи не е повикала за помощ, след като е висяла пет или шест минути под балкона. Дали за това, че е обичала много Иван Мавров, та когато го е видяла толкова изплашен, слаб и нищожен в такъв съдбоносен за любовта им момент, вече ѝ е било все едно дали ще живее, или не, или пък не е имала сме-лост да се покаже в такова окаяно състояние пред съп-руга си, за когото знаеше, че я обича повече от всич-ко на света? Е, ако трябва да бъдем откровени док-рай, то за нас, дявол да го вземе, си остава загадка и това, че все още има хора като Станиш и Дафи.

СЪДЪРЖАНИЕ

Моят приятел от село К.....	5
Артист	10
Майка	14
Първа тайна	16
Смъртта на един рицар	20
Автостоп	24
Нашенец	49
Капитан Брайс	53
Еленът	58
Вик.....	62
Хубавите ръце	66
Инат хора	70
Лъжец.....	79
Първите лъжи.....	79
Дяволските опашки	85
Ракиено време	98
Ромео	102
Семейство	106
Циганска рапсодия	113
Цветът на мечтите, или премиалните	126
Малките йеремиевци	135
Снежинки	147
Черното хоро	152
Любов по пладне	159

Ивайло Петров

Избрани съчинения в седем тома

Първи том

Мъртво вълнение

Втори том

Хайка за вълци

Трети том

Преди да се родя и след смъртта ми

Четвърти том

Ако няма брегове

Пети том

Объркани записки

Шести том

Първа тайна

Седми том

Лея се годява

Ивайло Петров
ПЪРВА ТАЙНА

Редактор
ИВАН ГРАНИТСКИ

Графично оформление и дизайн
ПЕТЪР ДОБРЕВ

Коректор
ВАЛЕРИЯ СИМЕОНОВА

Формат 32/84/108
Печатни коли 11

Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
office@zstoyanov.com
www.zstoyanov.com

Печат
УИ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“